ЛіМ

ГАЗЕТА
ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ
БЕЛАРУСІ

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

15 ВЕРАСНЯ 1995 г. № 37 (3809) Кошт 2 000 руб.

МАСТАЦКІХ КРЫЗІСАЎ НЕ ВЕДАЕМ...

У КУПАЛАЎЦАЎ — ЮБІЛЕЙ

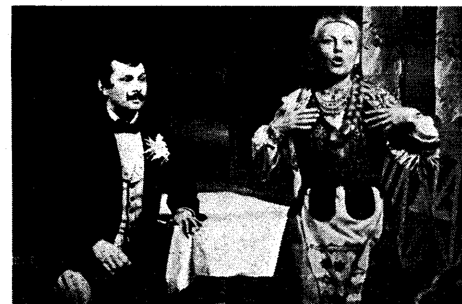
Што каму ўяўляецца ў звязку са словазлучэннем "Купалаўскі тэатр"? Не можаце адказаць хутка-проста? Так мне і адказалі: "Салідны тэатр. Дай падумаць". Перапыталі неўзабаве: "Пытаешся толькі пра мастацтва альбо пра жыццё таксама?" Пытаюся пра ўсё. Пытаюся — да семдзесят пятай тэатральнай гадавіны, якую сам тэатр яшчэ пэўна не ведае, калі адзначыць (прынамсі, нам не паведаміў), а каляндар ужо адзначыў. Учора. 14 верасня.

Сама спадарыня Эліза Ажэшка проста ў 1920 паўстала ля вытокаў ягонай інтэлектуальна-пачуццёвай настраенасці; гледачы пабачылі спектакль "Рысь" — радаводам з яе апавядання "У зімовы вечар". Сам спадар Купала, перш як ганараваць будынак сваім імем на франтоне, меў процьму аўтарскіх перажыванняў з нагоды ўвасабленняў, а часцей — неўвасабленняў тут сваіх п'ес. Спадар Авяр'янаў па імені Юры вылучыўся праз шмат гадоў, здавалася б, шараговаю роляю. Заходняга вучонага ў Купалавых "Тутэйшых", каб крыху спагадзя, ужо ў іншай пастаноўцы паводле спадара Дуніна-Марцінкевіча, спраўдзіць развіццё прыдуманага героя... ужо на імя Банавентура Выкрутач. Спраўдзіць так, што развіццё й ягоныя вынікі вымагаюць і досціпу, і доследу. Увогуле акцёрскія пярліны, парассыпаныя па розных спектаклях і розных сезонах, збіраць можна толькі ў звязку з адметным жаночым імем — Клара на прозвішча Мізгайла. Яна па-ранейшаму захоўвае, лепш сказаць — ахоўвае купалаўскі тэатральны архіў ад несістэматычнасці ды выпадковасці. Як і ад журналісцкіх замахаў. Адказвае толькі на спагадлівыя просьбы. Так што перш як папрасіць, трэба сама менш палюбіць купалаўскі тэатр. У бляску і ў рамонце. Ці не кожны з іх, рамонтаў, канчаецца фарбаваннем сцен і дагляданнем глядацкіх крэслаў. Апошні шанц, здаецца, скарыстаны ўжо — у 1974 годзе стараннямі спадароў Раеўскага ды Герлавана. Ён так іназываўся — "Апошні шанц", і на купалаўскай афішы стала і засталося прозвішча спадара Быкава. Засталося, як застаецца напісанае, дарэчы, руплівасцю спадара Петрашкевіча і "Напісанае засталося", а ў ролі Францішка Скарыны выходзіў да публікі сам спадар Тарасаў. Ён тады яшчэ не зрабіўся гераічным аўтобусным кіроўцам савецкага тэлесерыялу. Але на купалаўскай сцэне, здаецца, пераіграў-пераўвасобіў усе варыянты нашых і вашых сучаснікаў, кідаючы выклік... Выклік прыпаў на 1966 год і праз спадара Дзялендзіка займеў назоў "Выклік багам"! Увогуле год 1966 можна было б згадаць адметным паводле, мовім так, асацыятыўнага шэрагу, бо "Выклік багам" кідалі "Людзі на балоце" з "Сэрцам на далоні". Тры беларускія драматургі (або пісьменнікі) сышліся на афішы: Дзялендзік, Мележ і Шамякін. Пры ўсіх драматургавых прозвішчах сціпла значылася: рэжысёр Барыс Эрын. Ён кіраваў усімі пастаноўкамі, ён і апраўдваўся за магчымыя непаразуменні мастацтва з тымі гледачамі, якія наведваліся ў тэатр ці то пернікі раздаваць, ці то пугаю ляскаць. Займалі зазвычай цэнтральную ложу. Цікава было б спытацца ў фотакарэспандэнта Уладзіміра Крука, чый тэатральны летапіс, па бальшыні сваёй, вы бачыце сёння на гэтых старонках, ці выпадала яму хоць калі здымаць масавыя сцэны са зручных кропак цэнтральнай ложы? Хоць пры Глебаве, Стоме, Ржэцкай, Рахленку? "Праўду, нічога, акрамя праўды!!!" — ціхусенька сказалі б мы спадару Круку, беручы пад

(Працяг на стар. 10-11)

Стары будынак тэатра

«Паўлінка» Янкі Купалы. А.Памазан (пан Быкоўскі), А.Доўгая (Паўлінка)

Юры Авяр'янаў

ЛІТ КОЛА ДЗЁН

Выступаючы на сесіі Міждзяржаўнага авіяцыйнага камітэта СНД, сп.Лукашэнка абвінавацiў Міжнародны валютны фонд у палітычным ціску на Беларусь. Прэзідэнт лічыць, што МВФ адмаўляе кіраўніцтву Беларусі ў прадастаўленні крэдыту з прычыны таго, што яму не даспадобы «наши контакты с братским русским народом». Нават за 300 мільёнаў долараў мы не прададзім сваіх адносін з братнім рускім народам, з іншымі рэспублікамі і іншымі народамі, — заявіў А.Лукашэнка. Што ж, гэта няблага, што любоў не прадаецца. А мо прэзідэнт лічыць, што «с милым рай и в шалаше»? Між тым, многія людзі ў Беларусі з задавальненнем памянялі б «расійскі шалаш» на прыстойныя апартаменты ў «еўрапейскім доме».

АДСТАЎКА ТЫДНЯ

Старшыня Нацыянальнага банка Беларусі Станіслаў Багданкевіч падаў прэзідэнту заяву аб адстаўцы. Спадар Багданкевіч быў вымушаны пайсці на гэта пасля таго, як Адміністрацыя прэзідэнта вырашыла аб'яднаць прыватны «Беларусбанк» з дзяржаўным Ашчадным банкам, нават не пацікавіўшыся думкай кіраўніцтва Нацбанка. Калі падобныя рашэнні прымаюцца без ягонага ведама, заявіў С.Багданкевіч, дык ён, «мабыць, непатрэбны на пасадзе кіраўніка Нацбанка».

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

У «Свабодзе» N 36 надрукавана інтэрв'ю з рэктарам Маскоўскага гісторыка-архіўнага універсітэта Юрыем Афанасьевым.

У прыватнасці, сп.Афанасьеў сказаў: «Расійскае грамадства зараз вельмі небяспечнае для сябе і ўсяго свету. Я рабіў даклад да дзесяцігоддзя перабудовы на міжнароднай канферэнцыі ў Генуі і назваў яго «Расія — гэта самае небяспечнае месца на Зямлі». Небяспека расійскага грамадства не толькі для свету, але і для самога сябе вынікае, найперш, з той укаранёнасці, зневажальнасці і прыніжанасці. Другая прычына — сумесь ценявой эканомікі і ценявога жыцця з афіцыйнай палітыкай. І, нарэшце, каласальная ступень мілітарызаванасці нашага грамадства. Неаб'яўленыя войны, якія вядзе Расія ў шмат якіх краінах былога СССР, яе змыканне з найбольш рэакцыйнымі рэжымамі — Іран, Ірак, Саудаўская Аравія. Вось з кім мы мацуем сувязь у апошні час».

СВЯТКАВАННЕ ТЫДНЯ

У параўнанні з мінулым годам святкаванне чарговай гадавіны Аршанскай перамогі 1514 года прайшло, можна сказаць, ціха. Удзельнікі святочнай акцыі ўсклалі кветкі да помнікаў песнярам Беларусі — Янку Купалу і Максіму Багдановічу. Імпрэза мела працяг у Доме літаратара, дзе адбыўся святочны канцэрт. Людзі не паддаліся на правакацыі, не далі ніякіх повадаў для падрыхтаванага ўладай скарыстання сілы. Шматлікім міліцэйскім сілам, сканцэнтраваным 8 верасня ў раёне парку Купалы і опернага тэатра, не было чаго рабіць.

ПАТРАБАВАННЕ ТЫДНЯ

Мясцовыя камуністы ў часе пікетавання прадстаўніцтва ААН, пасольстваў ЗША і Германіі ў Мінску з нагоды дзеянняў NATO ў былой Югаславіі выказалі патрабаванне, каб Генеральны сакратар ААН пайшоў у адстаўку. Будзем чакаць, што сп.Бутрас Галі дашле на імя т.Чыкіна заяву-просьбу аб адстаўцы...

СКАРАЧЭННЕ ТЫДНЯ

Пасля абнародавання ўказа прэзідэнта аб адмене льготаў работнікам міліцыі каля паўтысячы прафесійнікаў падалі рапарты аб звальненні з органаў унутраных спраў. Міністр унутраных спраў Беларусі Ю.Захаранка звярнуўся да падначаленых з заклікам служыць дзеля гонару, а не дзеля грошай. Ці будзе той заклік пачуты?..

ПАДВЫШКА ТЫДНЯ

З 11 верасня ў Мінску падаражэлі малако і кефір. На тры працэнты. Відавочна, што на гэтым не скончыцца. Дзе тры, там і трыццаць?

ТРАГЕДЫЯ ТЫДНЯ

Верталёт беларускіх Узброеных сіл збіў непадалёку ад вёскі Круглае Бярозаўскага раёна паветраны шар. Два амерыканцы, удзельнікі міжнароднай гонкі «Гордэн—Бенет-95» — загінулі. Пакуль невядома — чаму, па якіх прычынах паветраны шар апынуўся над тэрыторыяй Беларусі і навошта спатрэбілася яго збіваць... У гэтага здарэння ёсць усе падставы перарасці ў міжнародны скандал. На месцы трагедыі зараз працуе спецыяльная камісія.

БЛОКІ ТЫДНЯ

Размовы дэмакратаў пра неабходнасць аб'яднання напярэдадні паўторных выбараў нарэшце пачынаюць набываць рэальныя абрысы. На мінулым тыдні былі ўтвораны адразу два блокі: «Сацыял-дэмакратычны Саюз» і «Адзінства». У першы ўвайшлі БСДГ, ПНЗ і ПУАЗ, у другі — Беларуская народная партыя, Беларуская нацыянальная партыя, БХДЗ і ХДВ. Блок да блока — глядзіш, можа, і збудзецца, урэшце, адзіны «Наш дом — Беларусь».

ЗАТРЫМКА ТЫДНЯ

Толькі 14 верасня орган Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь «Народная газета» надрукавала вядомую Заяву ВС Беларусі ад 7 верасня г.г. аб штучным распальванні прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь і падначаленых яму кіраўнікоў выканаўчай улады штучнага процістаяння з Вярхоўным Саветам. Чым і кім выклікана гэткая затрымка (ці прытрымка?) — застаецца толькі здагадвацца...

ПАПЯРЭДЖАННЕ ТЫДНЯ

Прэм'ер-міністр Беларусі М.Чыгір на прэс-канферэнцыі сказаў літаральна наступнае: «Дэвальвацыя беларускага рубля магла б у патрэбны момант вельмі істотна папраўіць бюджэтныя справы ў рэспубліцы». Калі «трэба» і вельмі хочацца, дык чаму б і не зрабіць? Тым больш, што прэм'ер-міністр на прэс-канферэнцыі катэгарычна не адмовіў таго, што «зайчык» у бліжэйшы час не ўпадзе.

КУПЮРА ТЫДНЯ

Нацбанк Беларусі з сённяшняга дня ўвёў у зварот банкноту ў 50 000 рублёў. «Пагоні» на ёй няма. Затое ёсць пяціканцовая зорка карычневага колеру.

Адгалоскі

ТРЫШКАЎ КАПТАН

Я доўга шукаў слова, якім можна было вызначыць свой уласны стан пасля азнаямлення з апошнімі ўказамі прэзідэнта, якія, без перабольшання, узрушылі грамадскасць рэспублікі. І, здаецца, знайшоў яго — знявечылась.

Нагадаю гэтыя ўказы, бо выходзіць іх процьма. «Аб упарадкаванні некаторых ільгот для асобных катэгорый грамадзян», «Аб некаторых пытаннях рэгулявання працоўнай дзейнасці і пенсійнага забеспячэння грамадзян» і «Пералік норм законаў, якія прадугледжваюць ільготы і прывілеі, прадастаўленне якіх прыпыняецца».

Калі назвы гэтых указаў перавесці з казённай на больш-менш чалавечую мову і звесці іх у адзін сказ, дык ён бы гучаў прыблізна так: «Аб некаторых мерах па пагаршэнні жыцця пенсіянераў і некаторых іншых катэгорый грамадзян».

Не збіраюся паўтараць збітых ад частага ўжывання ісцін, накшталт такой, што цывілізаванасць кожнай краіны вызначаецца яе адносінамі да дзяцей і старых. Пра дзяцей — іншым разам, а што тычыцца старэйшага пакалення, дык тут усё навідавоку. Назаву толькі адну лічбу: паводле афіцыйнай статыстыкі, сярэдняя пенсія па ўзросце сёння складае ў нас усяго 46 працэнтаў ад сярэдняй зарплаты. Калі ўлічыць, што ў суадносінах з сусветнымі стандартамі яна знаходзіцца недзе на ўзроўні Замбіі, дык можна сабе ўявіць, як жывецца ў нас людзям, што вычарпалі свой працоўны рэсурс, выйшлі, як раней казалі, на «заслужаны адпачынак». Што тычыць слова — заслужаны, дык тут пярэчанняў няма. А вось наконт — «адпачынку»... Выйсці сёння на той «адпачынак» для вельмі многіх — смерці падобна. І гэта не журналісцкае перабольшанне. Калі, вядома, не лічыць за жыццё паўжабрацкае існаванне, якое вядуць дзесяткі тысяч нашых суграмадзян пенсійнага ўзросту.

Магчыма, каторы чалавек, якому да выхаду на пенсію яшчэ гэтак гадкоў дваццаць (як нашаму прэзідэнту), скептычна зморшчыцца, прачытаўшы гэта. Тады хай не палянуецца, паспрабуе скалькуляваць выдаткі з 350—400 тысяч пенсійных «зайцоў», што атрымлівае, скажам, адзінокая бабуля (а такіх у нас нямала) на ўтрыманне кватэры, камунальных паслуг, кошт якіх зараз, пасля скасавання 50-працэнтнай ільготы для непрацуючых пенсіянераў, складзе недзе 60—70 тысяч рублёў. Дадайце да гэтага выдаткі на лекі, асноўныя спажыўцамі якіх з'яўляюцца ўсё тыя ж пажылыя людзі (днямі ў аптэцы бачыў карабок з таблеткамі, да якога быў прымацаваны цэтлік з цаной: 312 тысяч рублёў). Цяпер прэзідэнт і яго ўрад усцешылі пенсіянераў, пазбавіўшы іх права бясплатна карыстацца гарадскім транспартам. Чуў, чуў з'едлівыя на гэты конт водгукі некаторых ачмурэлых ад нашага жыцця абывацеляў, маўляў, правільна зрабілі, хопіць гэтым старым бясплатна катацца сюды-туды на тым транспарце, з-за іх не ўлезеш у трамвай... І мала каму прыйдзе ў галаву, што тая старая ці стары гатовы паўгорада аб'ездзіць, каб знайсці магазін, дзе прадукты, пачуткі, даешавей...

Ну, а што тычыцца прадуктаў харчавання, цэны на якія апошнім часам як сарваліся з ланцуга, дык ад гэтага стогнуць не адны пенсіянеры, успамінаючы абяцанні прэзідэнта «замарозіць» і зарплату, і цэны. Першае абяцанне ён з гонарам выканаў... Праўда, людзі, дасведчаныя ў эканамічных законах, папярэджвалі тады, што гэтыя «замарожванні» — тыповыя праявы адміністрацыйна-загаднага метаду ў кіраванні народнай гаспадаркай, што шыла ў мяшку не схаваеш. Так яно і здарылася.

Як і бывае ў краінах з такім тыпам дзяржаўнага ладу, як у нас, кожнае, мякка кажучы, непапулярнае рашэнне ўлад суправаджаецца папулісцкімі лозунгамі, якія павінны супакоіць народ, упэўніць, што ўсё робіцца ў яго інтарэсах. Слоў няма, — блага, што Беларусь, па вырazе прэзідэнта, ператварылася ў краіну льготнікаў, што тымі льготамі карыстаюцца каму трэба і каму не трэба, хоць бы і тыя дэпутаты ўсіх узроўняў. Але наводмаш ударыць па самай абяздоленай часцы насельніцтва...

А што, акрамя ўсмешкі, могуць выклікаць няўклюдныя спробы ўлады супакоіць грамадскасць тым, што скасаванне льгот закране, каб нікому не было крыўдна, літаральна ўсе пласты насельніцтва, у тым ліку і першых асоб дзяржавы з іх сем'ямі. Пра гэта гаварылі, «прэзентуючы» прэзідэнцкія ўказы, віцэ-прэм'ер урада Сяргей Лінг і сам прэм'ер Міхаіл Чыгір. Сем'і тых «першых» будуць цяпер, як усе радавыя грамадзяне, карыстацца, да прыкладу, звычайнымі паліклінікамі і бальніцамі. На агульных, так сказаць, падставах. Толькі ж не верыцца мне, што прэм'ер урада Міхаіл Чыгір пакладзе, калі з'явіцца ў гэтым патрэба, сваю жонку ці сыноў у звычайную гарадскую бальніцу з яе перапоўненымі палатамі, пастаянным дэфіцытам неабходных лекаў і г.д. Не веру, бо ўспамінаю, як на адной з прэс-канферэнцый Міхаіл Мікалаевіч, не губляючы ўласцівага яму выразу саладжавасці на твары, літаральна кінуўся ў славесную бойку з журналістамі, якія паспрабавалі высвятліць сякія-такія падрабязнасці сенсацыйнага вобыску, які правяла міліцыя ў гарадской кватэры прэм'ер-міністра, дзе жывуць абодва яго сыны-студэнты (сам М.Чыгір месціцца з жонкай у загараднай рэзідэнцыі), вобыску, выкліканага тым, што адзін з сынкоў падазраваўся ў сувязях са злоўленымі выкрадальнікамі аўтамашын. «Мой сын проста купіў у іх на сто долараў запчасткі да сваёй аўтамашыны, не ведаючы іх паходжання», — запэўніваў журналістаў бацька-прэм'ер, паведаміўшы, што расказаў пра ўсё прэзідэнту, які паабяцаў з той міліцыяй разабрацца.

Непрыгожа, вядома, лічыць грошы ў чужой кішэні, але, відаць, не ў аднаго мяне тады мільганула думка: а няблага жывуць чыгіроўскія сынкі, калі адзін з іх можа ўраз выкінуць сто долараў (больш як двухмесячны заробак настаўніка ці ўрача) на рамонт уласнай аўтамашыны. І ўспомнілася таксама нядаўняе публічна выказанае прэзідэнтам абурэнне наконт «сопляков, которые разъезжают на «мерседесах»...

І яшчэ пра адзін «сюрпрыз», які ўлада рыхтуе народу. Спачатку пра яго, як пра няпэўныя «чуткі», паведаміла «Звязда», праўда, праз нумар абвергнуўшы сваё паведамленне: маўляў, чуткі гэтыя не маюць пад сабой грунту. Але літаральна праз дзень пасля гэтага на ўрадавай прэс-канферэнцыі, у выступленні па радыё і тэлебачанні прэм'ер-міністр паведаміў, што «яны» зараз працуюць над гэтым пытаннем. Якім пытаннем? Над пераглядам існуючай узроставай мяжы выхаду на пенсію мужчын — у 60 і жанчын — у 55 гадоў і павышэннем узроставай планкі на 5 гадоў. Матывуецца гэта тым, што Беларусь ператварылася ў «краіну пенсіянераў». То была «краіна льготнікаў», цяпер — «краіна пенсіянераў». Якая яна будзе праз год?

Тут ужо заблытаешся канчаткова. Незаконна адняўшы ў працуючых пенсіянераў палову пенсіі (можна падумаць, што жабрацкая пенсія тая падорана людзям з ласкі дзяржавы), урад матывуе гэта тым, што не можа забяспечыць моладзь, беспрацоўных рабочымі месцамі (яны, маўляў, заняты пенсіянерамі). Узнікае пытанне, як, узняўшы ўзроставую планку выхаду на пенсію, «бацькі нацыі» думаюць павялічыць колькасць рабочых месц?

Не сумняваюся, што, прымаючы рашэнне аб павышэнні ўзроставага цэнзу, яго аўтары будуць спасылацца на вопыт многіх замежных краін, дзе, сапраўды, на пенсію па ўзросце выходзяць пазней, чым у нас. Але, як кажуць у Адэсе, паміж імі і намі «две большие разницы». Хоць бы таму, што жыве і працуе там здаровы і сыты народ, сярэдняя працягласць жыцця якога на некалькі парадкаў вышэйшая за нашу (у Японіі, напрыклад, сярэдняя працягласць жыцця — 73 гады для мужчын і 81 — для жанчын, у нас, на Беларусі, гэты паказчык для мужчын складае 58 гадоў).

Але, з другога боку, магчыма, рашэнне ўрада пазней адпускаць людзей на пенсію трэба будзе вітаць, бо яно можа станоўча паўплываць на працягласць жыцця нашай хворай ад чарнобыльскай навалы нацыі, бо кожны цяпер будзе імкнуцца дажыць да пенсійнага ўзросту...

І апошняе, мо самае істотнае. Не паленаваўся, падлічыў, колькі заканадаўчых актаў поўнасцю або часткова скасавана ў трох нагаданых прэзідэнцкіх указах. Атрымалася ўнушальная лічба: 65. Сярод іх акты не толькі Вярхоўнага Савета, а і Канстытуцыйнага суда, рашэнні якога, паводле Закона аб Канстытуцыйным судзе, з'яўляюцца канчатковымі.

Дык мо зараз можна чакаць указа наогул аб скасаванні заканадаўчай улады, а заадно і судовай? І як быць з правамі чалавека, клопат аб якіх Беларусь афішуе перад усім светам?

На згаданай вышэй урадавай прэс-канферэнцыі М.Чыгір абгрунтаваў з'яўленне «неадназначных» прэзідэнцкіх указаў клопатам аб эканоміцы, у якой хоць і дасягнуты пэўныя поспехі на «макраўзроўні», але застаецца нямала дзірак, якія трэба тэрмінова латаць. Мне гэта нагадала байку пра «Трышкаў каптан» і яшчэ анекдот пра мужыка, які спрабаваў «вылечыць» імпатэнцыю пры дапамозе пад'ёмнага крана.

М.ЗАМСКІ

З нагоды

ЯК БОГ ДАСЦЬ...

Пасля больш як года знаходжання на пасадзе прэзідэнта сп.Лукашэнка нарэшце прыдумаў назву для сваёй эканамічнай палітыкі — «рынкавы сацыялізм». А паколькі кожны ведае, што «сацыялізм — першая стадыя камунізму», значыць, наша «светлая будучыня», няйначай — «рынкавы камунізм», а першачарговая мэта — «развіты рынкавы сацыялізм». «Задачы пастаўлены, мэты зразумелыя — за працу, таварышы!» — сказаў бы з гэтай нагоды генсек Брэжнеў, каб быў жывы.

Абсурднасць спалучэння рынку і сацыялізму (прынамсі, сацыялізму савецкага ўзору, а іншага нашы людзі не ведаюць) ужо прааналізавана ў спецыяльных эканамічных выданнях. Я хацеў бы закрануць іншы аспект. Псіхалагічны. Адзіны талент нашага прэзідэнта, які не падлягае сумненню, дык гэта здольнасць арыентавацца ў прыцемках люмпенскай душы, гаварыць люмпену тыя словы, якія той жа-дае чуць. Люмпен трызніць сацыялізмам, калі ўжо адна толькі прыналежнасць да «рабочага класа» давала шэраг сацыяльных прывілей; калі адсутнасць шырокага асартыменту ў краме кампенсавалася магчымасцю амаль беспакарана цягнуць дадому з завода, калгаса, установы; калі не было свабоды слова, але была свабода мату. Люмпен жадае вярнуцца ў сацыялізм.

Але, акрамя люмпена, ёсць у Беларусі і іншыя людзі, якія згодныя ісці на ахвяры, толькі б не вярнуцца «той» сацыялізм, толькі б не адрадзілася савецкая імперыя. Яны звязваюць свае надзеі на лепшае жыццё з заходняй палітычнай і эканамічнай мадэллю. З рынкам, інакш кажучы. Было б вельмі неразумным ігнараваць гэтую катэгорыю грамадзян Беларусі, бо без іхняга інтэлекту краіна не пераадолее крызіс.

Вось і прыдумаў прэзідэнт (альбо яму падказалі) формулу, якая павінна ўсіх задаволіць, — «рынкавы сацыялізм». Прычым абвешчаны «рынкавы сацыялізм» якраз напярэдадні маючага адбыцца (калі адбудзецца) прэзідэнцкага «круглага стала». Вось, маўляў, і тэма для размовы, давайце, спадары і таварышы, паразважаем, як рынкам падштурхнуць сацыялізм да рэалізацыі нявыяўленых пакуль патэнцый, альбо як сацыялізмам нейтралізаваць негатыўныя аспекты рынкавых рэформ.

А вось у мяне чамусьці пры словах «рынкавы сацыялізм» перад вачыма ўзнікае Камароўка, дзе прыватны прадпрымальнік, расклаўшы на прылаўку сваю прадук-

Прэзентацыі

ВУЧЫЦЦА... У КІПЕЛЯЎ

Міжнародны фонд «Беларускі кнігазбор» і Саюз пісьменнікаў Беларусі наладзілі ў панядзелак у Доме літаратара прэзентацыю серыі кніг «Беларускія паэты і пісьменнікі на эміграцыі», што выпускае ў Нью-Йорку Беларускі інстытут навукі і мастацтва. На яе былі запрошаны шаноўныя госці, знакамітыя прадстаўнікі беларускага замежжа — муж і жонка Кіпелі. Спадар Вітаўт, як вядома, з'яўляецца дырэктарам згаданага інстытута, акрамя таго, сябрам Беларускага ПЭН-цэнтра. Спадарыня ж Зора — бібліёграф, навуковы супрацоўнік Нью-Йоркскай публічнай бібліятэкі.

Аднак першыя ўжо хвіліны прэзентацыі пераканалі, што гаворка набывае больш шырокі аспект, чым меркавалася. Сустрэча стала, як пазней падкрэсліла старшыня Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» Г.Сурмач, адначасова і прэзентацыяй самаго Беларускага інстытута навукі і мастацтва, установы, уплыў якой на жыццё беларускай дыяспары вельмі адчувальны, а роля ў нацыянальным Адраджэнні надзіва вялікая.

Пра тое, што ўяўляе сабой гэты па-сапраўднаму даследчыцкі цэнтр, расказаў В.Кіпель. Інстытут быў створаны ў 1951 годзе. Ініцыятарамі гэтай важнай справы сталі Л.Акіншэвіч, М.Дарашэвіч, Я.Ліманоўскі, Н.Арсеннева і іншыя. Ставілася за мэту друкаваць творы прадстаўнікоў эміграцыі, навуковыя працы, у тым ліку і па гістарычнай тэматыцы, найперш таго кірунку, які абыходзіўся ўвагай афіцыйнай навукі ў БССР. У інстытуце былі створаны тры секцыі — літаратурная, гістарычная і агульнага беларусазнаўства. Пачалі выдавацца «Запісы...» (выходзяць па сённяшні дзень), з'явіўся часопіс «Конадні» (на жаль, спыніў свой выпуск на сёмым нумары). Інстытут з'яўляецца грамадскай, як кажуць, установай, ён вымушаны сам клапаціцца аб сваім існаванні. Фінансавае становішча вырашаецца шляхам так званых складак — цяпер 150 долараў у год... Акрамя таго, прадаюцца кнігі, выпушчаныя пад яго эгідай. Супрацоўнікі інстытута прымаюць удзел у розных канферэнцыях, выходзяць на студэнтаў беларускага паходжання, каб праз іх наладзіць кантакты з рознымі вышэйшымі навучальнымі ўстановамі.

Пра выпуск жа згаданай серыі расказала З.Кіпель. Уласна кажучы, серыяй гэтыя выданні сталі пачынаючы з трэцяй кнігі — выбранага А.Саковіч (І.Рытар) «У пошуках праўды». На вокладцы ж першых двух аднатомнікаў — «Між берагоў» Н.Арсенневай (пабачыў свет яшчэ ў 1979 годзе) і «Нятусклая краса» А.Салаўя адпаведнай адзнакі не было.

Выйшлі таксама зборнікі выбранага М.Кавыля «Міжагнёўе», У.Дудзіцкага «Напярэймы жаданням» і М.Целеша «Хмары над Бацькаўшчынай». Вокладку ўсіх шасці тамоў афарміла маладая мастачка І.Рагалевіч. Акрамя мастацкіх твораў, змяшчаюцца крытычныя, бібліяграфічныя матэрыялы, даецца кароткая даведка пра аўтара па-англійску. Навуковы ўзровень выдання павысіўся апошнім часам, калі да гэтай важнай справы далучыліся даследчыкі, якія прыехалі з Беларусі, — Лявон Юрэвіч і яго маці Алена Казіміраўна.

З аповядаў спадароў Кіпеляў прысутныя даведаліся і пра кнігі, якія інстытут выпусціць у бліжэйшы час. Цяпер у наборы знаходзіцца аб'ёмны (40 тысяч слоў) «Англельска-беларускі слоўнік», аўтарам якога з'яўляецца В.Пашкевіч. Плануецца яго выдаць накладам 40—50 тысяч экземпляраў і, за выключэннем 500 адпаведнікаў, увесь накіраваць на Бацькаўшчыну. Вядзецца работа над Зборам твораў Ю.Віцьбіча ў трох тамах. Першы з іх «Антысавецкія паўстанні на Беларусі» павінен убачыць свет сёлета. А ў перспектыве і іншыя выданні. У эміграцыі ж жыло нямала пісьменнікаў, пра якіх на Бацькаўшчыне мала хто сёння ведае.

Як бачым, інстытутам зроблена вельмі шмат. І не ў апошнюю чаргу дзякуючы выдаўцу М.Прускаму, пра якога з прыязнасцю гаварыў В.Кіпель, адзначаючы, што той заўсёды знаходзіць магчымасць, каб запланаваны тыраж павялічыць яшчэ на якую тысячу экземпляраў. Увогуле ж, як для эміграцыі, наклад серыі не такі і малы. Скажам, аднатомнік Н.Арсенневай выйшаў колькасцю 5 тысяч экземпляраў.

У час жа прэзентацыі шмат цёплых слоў было сказана ў адрас спадароў Кіпеляў. Яны прагучалі з вуснаў прэзідэнта Міжнароднага фонду «Беларускі кнігазбор» К.Цвіркі, які быў вядучым сустрэчы, прэзідэнтам Міжнароднай асацыяцыі беларусаў свету А.Мальдзіса, Г.Бураўкіна, Н.Гілевіча, П.Краўчанкі, В.Коўтун, Г.Сурмач, Я.Лецкі і іншых.

Дзякуючы спадарам Кіпелям, дзякуючы ўсім, хто працуе ў Беларускім інстытуце навукі і мастацтва і хто мае самае непасрэднае дачыненне да яго даследніцкай і выдавецкай дзейнасці, і ўсе мы, каму дарагія ідэі нацыянальнага Адраджэння, успрымаем родным для сябе беларускае замежжа. Прынамсі, літаратурнае. Ну а наконт таго, што цяперашнім часам, здаецца, умовы і не такія спрыяльныя дзеля адраджэнскай працы, — дык, як слушна адзначыла Г.Сурмач, спадары Кіпелі паказалі, як трэба працаваць, незалежна ад умоў і часу і з аптымізмам глядзець у будучыню.

А.М.

цыю, нервова ўздрыгвае, калі да яго набліжаецца амонавец. Уздрыгвае, бо ведае, якімі подзвігамі ў апошні час слаўны беларускі АМОН...

І ўсё ж не тэарэтызаванне на эканамічныя тэмы сёння асноўны клопат прэзідэнта, ягоны галаўны боль. А.Лукашэнка — чалавек, якому дагэтуль неверагодна шэнціла, перажывае першую сур'ёзную паразу. Не, я маю на ўвазе не тое, што да ўчарашняга дня Міжнародны валютны фонд адмаўляўся фінансаваць гэты самы «рынкавы сацыялізм» у Беларусі. На Захад сп.Лукашэнка ніколі асабліва не спадзяваўся. І няскончаны канфлікт дзяржавы з транспартнікамі наўрад ці ўспрымаецца прэзідэнтам як параза.

Параза — у іншым.

Здаецца, разам з фарбамі лета ў прадчуванні зімовых халадоў адыходзіць і «пасляпэферэндумная» эйфарыя прэзідэнта. У ігнараванні Канстытуцыі А.Лукашэнка зайшоў так далёка, што нават асцярожны Мечаслаў Грыб быў вымушаны з трыбуны Вярхоўнага Савета аб гэтым заявіць. За дыпламатычнымі фармулёўкамі сп.Грыба адназначна прачытваецца: заканадаўчая ўлада — над выканаўчай, Канстытуцыя і парламент — над прэзідэнтам. Не астаўся ўбаку і старшыня Канстытуцыйнага суда Валерый Ціхіня, які дагэтуль спрабаваў пазбегнуць канфліктаў з прэзідэнтам. Канстытуцыйны суд узяўся разгледзець шэраг прэзідэнцкіх указаў на прадмет адпаведнасці іх Асноўнаму Закону краіны.

Хто пераможа ў сённяшнім супрацьстаянні — прэзідэнт альбо абаронцы Канстытуцыі? Спікер М.Грыб сказаў днямі на прэс-канферэнцыі, што ад гэтага супрацьстаяння «можна чакаць, чаго хочаце».

Хацелася б здаровага сэнсу. Каб краіна мела прыстойныя герб і сцяг, мудры парламент і законапаслухмянага прэзідэнта.

Але гэта ўжо — як Бог дасць.

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

Васіль БЫКАЎ

КУЛЬТУРА І ПОСТТАТАЛІТАРНАЕ ГРАМАДСТВА

З'яўляючыся адным з асноўных элементаў чалавечага існавання, культура ў той жа час ніколі не мела характару аўтаномнага функцыянавання, заўсёды займала другаснае, падначаленае становішча ў грамадстве, абслугоўвала ўладу ці багацце, ці абедзве гэтыя сілы разам. Так было, мабыць, з першабытна-абшчыннага ладу, затым у феадальным і буржуазным грамадствах, тым больш — у таталітарным. Розніца двух апошніх у іх адносінах да культуры была хіба ў тым, што ў першым мастака куплялі за грошы, а ў другім — за лагерную пайку, якая, зрэшты, была даражэй, бо давала магчымасць жыць. Прыкладна тое ж мы бачым і ў нашым посттаталітарным грамадстве, якое, здаецца, робіць даволі арыгінальную ў гісторыі спробу — абысціся зусім без культуры.

Культуру і мастака заўжды падаўлялі і знявольвалі. Формы тае няволі былі розныя ў розныя гістарычныя эпохі, таксама як і іхнія мэты і прычыны. У той жа час культура і асабліва мастацтва спантанна імкнуліся да свабоды, калі не да аўтаномнага існавання, дык хоць бы да развіцця па ўласных, уласцівых толькі для іх законах. Мадэрнізм, авангард, абстракцыянізм у мастацтве — апроч іншага, частка ранейшых ды і сучасных, парой роспачных спроб вырвацца на волю, да незалежнасці ад грошай і асабліва ўлады, якая, як пісаў Осіп Мандэльштам, «отвратительна, как руки брадобрея». Але, як заўжды, тыя спробы ні да чаго не прыводзілі, улада і грошы заўжды былі дужэй і спраўлялі перамогу. Апошнюю, чарговую спробу такога роду мы назіраем зараз, ва ўмовах эфемернай нашай дэмакратыі. У адрозненне ад ранейшых часоў сучасная культура выяўляе ў сабе парадаксальную схільнасць да самаразбурэння, якую цяжка ўявіць калі-небудзь у яе мінулым. У сілу шэрагу прычын, галоўным чынам эканамічных, а таксама трываючы на сабе высакамерную пагарду ды нацыянальную незапатрабаванасць тэхналагічнага грамадства, сучасная культура, падобна на тое, ператвараецца ў абсурд. Галоўным сродкам мастацкай выяўнасці амаль усіх відаў мастацтваў робіцца эпатаж, шокінг; эстэтыка музычнага выяўлення даўно ўвасобілася ў колькасці дэцыбелаў; традыцыйна табуяваны ў хрысціянскай культуры секс набывае галоўны змест усіх візуальных сродкаў мастацтва і паспяхова ўкараняецца ў літаратуры. Вызначальная ў культуры катэгорыя якасці спрэс падмяняецца супрацьлеглай катэгорыяй колькасці, грандыёза, якія, бы ў фінансавай сферы, робяцца вызначальнымі поспеху. Стандарты камерцыйна-гандлёвай маскультуры амаль цалкам захапілі музыку, кіно, выяўленчае мастацтва, паспяхова апаноўваюць тэатр і літаратуру. Прыгажосць з вышэйшага, сакральнага боства, якім была ў чалавечай цывілізацыі, ператвараецца ў папулярны шырспажыў, крыніцу мільённых прыбыткаў для спрытнюг і нахабнікаў ад мастацтваў, чаму не ў малой ступені садзейнічаюць пэўныя палітычныя сілы, зразумела, ва ўласных, сугуба палітычных мэтах. Можна смела сцвярджаць, што маскультура — не культура наогул, якой часам здаецца, а яе антыпод, немінучы яе магільшчык.

Вядома, што гісторыя культуры заўсёды была поўная дзівос, парадоксаў, інфернальных загадак. Але ёсць і пэўныя ісціны, так бы мовіць, культурныя імператывы, якія нельга абвергнуць. Так, зусім відавочна, што для дыктатарскага рэжыму культура — сірата, таталітарызму яна непатрэбная. Фашызм і бальшавізм ужо засведчылі ў XX стагоддзі сваю поўную несумяшчальнасць з культурай. Тое, што заснавана на няволі і прымусе, не мае патрэбы ў прыгажосці і праўдзе. У той жа час застаецца незразумела, чаму куцыя рудыменты расійскай культуры спатрэбіліся сталінскаму рэжыму. Хіба той спробай выкараніць буржуазна-дваранскую культуру, замяніўшы яе сурагатам рэвалюцыйна-камуністычнай субкультуры? Крывадушнасць, у шырокіх маштабах уласцівая сталіншчыне, у дадзеным выпадку не надта паддаецца разуменню. У гэтым сэнсе куды болей цэльнай, хаця і не менш антычалавечнай, выглядае палітыка Гітлера ў адносінах да еўрапейскай культуры. Рашуча кінуўшы яе на знішчэнне ў кастры і канцлагеры, ён затым, як вядома, кожны раз хапаўся за рэвальвер, калі гаворка заходзіла пра культуру. Напэўна, таксама вельмі выразнай з'яўляецца палітыка некаторых постсавецкіх рэжымаў, якія з першых дзён свайго ўладарання па сутнасці аддзялілі культуру ад дзяржавы, замест крывадушна наблізіўшы да яе рэлігію. У некаторых адносінах гэта было б нават прымальна: няўвага да культуры заўжды болей спрыяльная, чым празмерная яе апека. Але грэбаванне сапраўднай культурай, як правіла, суправаджаецца непрыхаванай падтрымкай не лепшай яе часткі — палітызаванай маскультуры, — той маскультуры, якая, па сведчанні некаторых заходніх культуролагаў, з'яўляецца прадуктам распаду еўрапейскай культуры наогул. Грамадская небяспека гэтае з'явы палягае ў тым, што прадукты яе распаду дзейнічаюць не толькі на амбіцыі дыктатараў, сілкуюць іх дыктатарскія эмоцыі, але і атручваюць свядомасць масавага грамадства, актыўна пранікаючы ў падсвядомасць, на генетычным узроўні развіваюць далёка не лепшыя інстынкты, закладзеныя ў чалавека дзікай прыродай. Нескароная ўлада нізкіх інстынктаў з маскультуры так ці інакш пранікае ў эканоміку, палітыку, цалкам абслугоўвае крыміналітэт, у горшы бок мяняе гістарычна сфармаваны менталітэт этнасаў. (Мала ім было нацызму з камунізмам, дык цяпер яшчэ і маскульт).

Але што ж чалавек, грамадзянін, індывідуум грамадства? Што наша слынная інтэлігенцыя? У тым ліку і творчая? Што наша і сусветная мастацкая эліта? Што, нарэшце, мастак? Хіба адзіная для яго магчымасць — бездапаможна назіраць катастрофу, ці, як пісаў адзін расійскі інтэлектуал, — стаіцца ў адзіночнай камеры ведаў? Або — канфармізм і капітуляцыя перад разбуральнай сілай антыкультуры?

Думаю — не!

Як і заўжды і ва ўсе часы, мастак-творца, апроч таго, яшчэ і грамадзянін. А ў дадзеным выпадку ў адрозненне ад звычайных чалавечых здольнасцей яшчэ і валадар боскага дару — свайго таленту. Антыгуманна і бязбожна, калі ён гэты свой дар кіне свінням. Усё ж ён мае пэўныя магчымасці абараніць сябе і сваё мастацтва — ад улады таталітарызму і дыктатуры грошай, а ў некаторых выпадках і спекулянцкіх ідэй, нават калі яны завалодалі масамі. Вядома, свет наўрад ці ўратуе прыгажосць, якая і сама заўжды мае патрэбу ў паратунку, але абарона прыгожага на зямлі і на небе заўсёды была святою, боскаю справай. Асабліва ва ўмовах, якія пагражаюць калі не існаванню самога чалавека, дык, безумоўна, — Бога ў чалавеку. Адмова ад такой абароны, пазіцыя «над схваткай», зманлівага цяпер індывідуалізму асуджае мастака на паразу, а культуру — на выраджэнне. Кожнае з апраўданняў пазіцыі індыферэнтнасці, няўдзелу не мае ніякай падставы, бо з'яўляецца па сутнасці апраўданнем бяссілля і канфармізму, мяркуе духоўную калабарацыю з дыктатурай. А шмат у якіх выпадках і здраду. У дачыненні да культуры, да нацыі, якая ў драматычных умовах гістарычнага існавання выгадавала сваю культуру, каб перадаць яе нашчадкам — для ашчаджэння і развіцця. Нарэшце гэта здрада ў адносінах да боскага пачатку, закладзена ў чалавеку. Асабліва заганна пры гэтым масавая здрада ў форме масавай ангажаванасці, распаўсюджанай калісь пры нацысцкіх і камуністычных рэжымах і, як відаць, цалкам верагоднай ва ўмовах пэўнай нестабільнасці сучаснага масавага грамадства. Культура цяпер нібы стаілася, збянтэжаная, перад загадкавым выракам: быць ці не быць? Аднак, на добры розум, няцяжка зразумець найбольшую верагоднасць таго выраку.

Як гэта ні сумна, трэба прызнаць, што гісторыя сапраўды нічому не вучыць. Зараз, як і заўжды, наперадзе культуры і нават наперадзе эканомікі — зноў ідэалогія з яе імперскай палітыкай, якія спакваля падпарадкоўваюць сабе ўсё, у тым ліку і правы чалавека. Улада чырвона-карычневых з нядаўняга фантому ператвараецца для нас у чорную рэальнасць. І што асабліва засмучае — не без удзелу некаторай часткі інтэлігенцыі, дзеячаў нашай культуры. Вядома, традыцыі духоўнага канфармізму старыя, як свет, але калі яшчэ нядаўна яны мелі ідэалагічнае паходжанне, дык цяпер выключна меркантыльнае. Антыкультура цяпер мае вялікія грошы, якімі яе забяспечваюць таксама і дыктатарскія рэжымы, што паспяхова мімікруюць пад дэмакратыю. Яны штурхаюць культуру на ўзровень служкі за ўсё і з яе дапамогай канчаткова нішчаць і без таго ніцыя парасткі дэмакратыі. У масавай свядомасці між тым ідзе актыўны працэс дыскрэдытацыі ідэй дэмакратыі наогул. Уласная дэмакратыя для беларусаў па-ранейшаму вельмі праблемная нават у аддаленай будучыні.

У гэткіх умовах, як мне здаецца, адзінаю магчымасцю папярэдзіць агонію культуры будзе адраджэнне нацыянальнай культуры на еўрапейскіх гуманістычных традыцыях, якія доўга падаўляліся ў нас і атрымалі некаторы шанс зараз. Менавіта гэтыя традыцыі яшчэ могуць паслужыць нацыі і чалавецтву. Само па сабе зразумела, што для культуры сапраўды гуманістычнай не можа быць тэрытарыяльных межаў, яна бязмежная ў прасторы і, будучы нацыянальнай па паходжанні, належыць усяму чалавецтву. Яна — прадукт чалавечай цывілізацыі, існасць яе нязменных каштоўнасцей. Складанасць гэтай праблемы, аднак у тым, што для адраджэння і развіцця сапраўды нацыянальнай і сапраўды гуманістычнай культуры патрэбна дабратворная атмасфера, адкрытае свету, зусім дэмакратычнае грамадства, да якога мы толькі імкнёмся. А без дэмакратыі, якой бы праблематычнай яна ні была, няма будучыні, як няма і самой культуры.

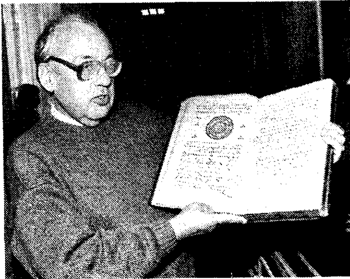
Шаноўныя калегі! Спадары і спадарыні!

Усё мной сказанае найбольш зыходзіць з вопыту маёй краіны і адносіцца да Беларусі. У іншых краінах, болей дэмакратычных грамадствах гэтая праблема можа выглядаць інакш. Ладзіўшы гэтае мерапрыемства, мы не мелі на ўвазе выдаць нейкія рэцэпты ў справе ратавання дэмакратыі ці культуры, мы выдатна разумеем велічыню гэтае справы і ўсю абмежаванасць нашых магчымасцей. Але ў гэты складаны час, калі перад чалавецтвам бліснула надзея, якая надта лёгка можа ператварыцца ў роспач, паявілася патрэба сабрацца і памеркаваць. Усё ж мы валодаем пэўным вопытам непадлегласці злу, вопытам, якога можа не хапіць наступным пакаленням. Менавіта таму клопат пра будучыню чалавецтва, лёс нацый, фундаментальныя каштоўнасці хрысціянскай цывілізацыі абавязваюць нас сказаць сваё слова, якое, можа быць, будзе пачута не толькі ў гэтай зале.

Як мы і абяцалі, пачынаем знаёміць вас з асобнымі выступленнямі, што прагучалі на Другім Міжнародным кангрэсе ў абарону дэмакратыі і культуры «Незалежная прэса: свабода і адказнасць». Гэтым разам слова народнаму пісьменніку Беларусі, прэзідэнту Беларускага ПЭН-цэнтра Васілю БЫКАВУ і народнаму паэту Беларусі старшыні рэвізійнай камісіі Беларускага ПЭН-цэнтра Рыгору БАРАДУЛІНУ.

ЛіМ
ЧАСАПІС

СУСТРЭЧА БЕЛАРУСКІХ ТАТАРАЎ

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшоў семінар, які арганізаваны беларускім аб'яднаннем татараў «Аль-кітаб», што ў перакладзе азначае «Свяшчэнная Кніга». Мэта яго — узняць цікавасць да культуры беларускіх татараў.

Сёлета спаўняецца 600 гадоў з таго часу, як яны пасяліліся на Беларусі. Цяпер у рэспубліцы іх налічваецца больш за дванаццаць тысяч.

Удзельнікі семінара пазнаёміліся з выставай рэдкіх старадаўніх татарскіх кніг, галоўнай асаблівасцю якіх з'яўляецца тое, што беларускія тэксты напісаны там арабскай графікай. Гэтыя кнігі датуюцца XVI стагоддзем.

На здымку: Якуб Якубоўскі дэманструе старадаўні татарскі кітаб, што ў перакладзе азначае кніга, у якой сабраны легенды, казкі і казанні.

Фота Віктара ТАЛОЧКІ, БЕЛІНФАР

АЎТАР БОЛЬШ ЗА 200 ПРАЦ

140 гадоў назад (11 верасня 1855 года) у Нова-Беліцы, якая цяпер у складзе Гомеля, нарадзіўся вядомы беларускі этнограф, фалькларыст і археолаг Еўдакім Раманаў. Ён належаў да тых, хто плённа і мэтанакіравана даследаваў матэрыяльную і духоўную культуру беларусаў, вывучаў сямейны побыт народа, яго абрады, вераванні. Звяртаў Е.Раманаў пільную ўвагу і на адметнасць народнага календара, не абыходзіў увагай народную медыцыну, скіроўваў позірк на аналіз дзіцячых гульняў. Адным словам, гэта быў даследчык шырокага профілю і ў розных галінах сваёй навуковай дзейнасці дасягнуў вялікага поспеху. Ды і валодаў Е.Раманаў вялікай працаздольнасцю. Ён апублікаваў больш за 200 прац, а таксама больш за 10 тысяч фальклорных твораў.

Па-ранейшаму вялікую цікавасць уяўляе асноўная праца Е.Раманава — этнаграфічны «Беларускі зборнік», дзевяць выпускаў якога пабачылі свет на працягу 1886—1912 гадоў. Гэта — свайго роду энцыклапедыя побыту і культуры беларусаў дарэвалюцыйнага часу.

Праявіў сябе Е.Раманаў і як археолаг. У 1886—1894 гадах ён праводзіў раскопкі ў Магілёўскай і Віцебскай губернях, а ў выніку ім быў адкрыты унікальны помнік XII стагоддзя Барысаў камень (каля вёскі Высокі Гарадзец цяперашняга Талачынскага раёна). Е.Раманавым складзены археалагічныя карты Магілёўскай, Віцебскай і Гродзенскай губерняў. Цудоўныя вынікі дало і даследаванне ім гарадзішчаў — пра 1000 гэтых помнікаў сабраў ён дасканалыя звесткі. Акрамя таго, выявіў нямала стаянак першабытнага чалавека.

Цікавіўся Е.Раманаў і літаратурай. У прыватнасці, ён папулярызаваў творы Ф.Багушэвіча і В.Дуніна-Марцінкевіча, а ў 1900 годзе выдаў зборнік «Тарас на Парнасе і выдатныя іншыя беларускія вершы». Другое, дапоўненае, выданне гэтай кнігі з'явілася ў 1902 годзе.

І ЗНОЎ ПРА ВІЦЕБСК...

Не паспелі аматары гісторыі па вартасцях ацаніць кнігу М.Нікіфароўскага «Старонкі з блізкай даўніны горада Віцебска», як выдавецтва «Полымя» падрыхтавала ім чарговы падарунак. Гэтым разам у серыі «Помнікі беларускага дойлідства». Яе папоўніла брашура Ю.Кішыка «Панарама старога Віцебска». Узнаўляецца колішні воблік горада на Дзвіне, а відочна паўстае ён праз даўнія архітэктурныя збудаванні. З кнігі можна атрымаць дастаткова поўнае ўяўленне пра планіроўку і забудову Віцебска канца XVIII — пачатку XIX стагоддзя.

Рыгор БАРАДУЛІН

ВЯРНІ НАМ БАЦЬКАЎШЧЫНУ, БОЖА!

Існуе колькі метадаў утрымання жывёлы, у прыватнасці буйнарагатай. Выпасавы, вольны, дзе льга выбіраць травы, каб болей сакавітыя, болей маладыя былі. І загонны, абмежаваны загараддзю, пазней дротам, па якім пускаецца электраток. З'явіўся і электрапастух.

Тое самае і ў людскім грамадстве. Калі каго абражае гэтакая паралель, хай прыгадае падручнікавае выслоўе з лаціны: «Homo social animal est».

Гэта, здаецца, ленінскае вынаходніцтва — канцлагеры для інакшадумцаў, для контры, як любілі казаць прадстаўнікі партыі рэцыдывістаў, верныя ленінцы. Потым у лагер, назваўшы яго лагерам сацыялізму, загналі ледзь не палову Еўропы. Мяне заўсягды цешыла ўкраінскае гучанне: табар сацыялізму. Што нагадвала трывалае беларускае ўяўленне пра цыганскі табар, з ягонымі звычкамі й норавамі, з ягонай іерархіяй. Для паднявольнікаў чырвонай імперыі былі паўночныя курорты, дзе халадзіліся гарачыя галовы, дзе складалі галовы непрымальнікі камунафашыстоўскага рэжыму. Гэта былі зоны ГУЛАГа, які Салжаніцын назваў архіпелагам. Гэты архіпелаг і быў хрыбтом савецкай імперыі. І хоць фармальна ён знік, але дасюль трымаецца й трымае зусім няпрывідную зону сацыялізму, бо хрыбет, хрыбціна трываліцца на страху. Спрабуюць рэанімаваць імперыю, назваўшы фантомнае ўтварэнне, якое трываліць вядомая служба, служба вечная пры любых рэжымах, СНД, адно ў абрэвіятуры не стае і, бо тады б гучала СНІД.

Наогул, камуністы з лёгкай рукі Леніна любілі абрэвіятуры да смехатуры. Хіба не пацешна гучала КПЗБ (камэра папярэдняга зняволення Беларусі). На справе пад канец так і сталася.

Не толькі па бальшавіцкай інерцыі з'явілася ў нас абрэвіятура РБ (Рэспубліка Беларусь). І на кожным кроку й радыёгуку афіцыйнікі перад назовам Беларусь абавязкова коцяць гэтакі паравозік — рэспубліка. Існа незалежная Дзяржава з рэспубліканскім ладам кшталту Францыі ці нашай суседкі Польшчы не дужа часта ўжываюць слова рэспубліка ў саманазове. Хіба ў дзяржаўных ці судовых чынах. Рэспубліка Беларусь — падкрэсліваецца, выклікаецца з падкоркі «Союз нерушимый республик...» Дзякуй Богу, цяпер ужо калі не зусім «нерешимый, так трудно решимый союз, вопрос о нем». У расійскай мове ёсць паняцце «ходить юзом, бежать юзом», так бы мовіць, улукаткі. І сапраўды, у імперыі, ці ў «союзе советских социалистических республик» аж 70 гадоў нахадзіліся, набегаліся ўлукаткі, «насоюзничались». А саюз непарушны рэспублік свабодных «сплотила навеки великая Русь». Доўга распавядаць, як Масковія ўзяла сабе чужы саманазоў, дзе гэтая Русь была, хто можа мянавацца рускім. Зусім недалёкая паралель з прусамі, з Прусіяй. Мне толькі ў савецка-вялікадзяржаўніцкім гімне пры слове «сплотила» чулася: абнесла суцэльным плотам з калючым дротам, згулажыла. І ў выніку: «От Москвы до самых до окраин, с южных гор до северных морей человек проходит как хозяин необъятной родины своей». Свайго ж Казьму Пруткова забыліся расійскія хваласпеўцы: нельга абняць неабдымнае. Затое ў цэнтры — Масква, а ўсе іншыя рэспублікі самыя што ні ёсць ускраіны. З кожнага народа выбівалася адчуванне самабытнасці, самастойнасці, гістарычнай памяці. А найболей — з беларускага. Чужакі клапаціліся пра ягоны саманазоў, пра імя ягонай зямлі, хрысцячы яе то «северо-западным краем», то «крэсамі ўсходнімі». Беларускую душу то абмаскальвалі, то апалячвалі, вытручвалі з яе ўсведамленне дзяржаўнасці, непадлегласці. Працавалі й працуюць цэлыя інстытуты, у прыватнасці Лубянкі, каб дэнацыяналізаваць «инородцев» (любімае слоўка вялікадзяржаўнікаў), каб зрушыць генетычны код былых насельнікаў імперыі, у прыватнасці беларусаў. Спрадвечную беларускую талерантнасць, дзе раскашаваліся й вольна пачувалі сябе народы й рэлігіі, самазваны «старший брат» разумее па-свойму, замяніўшы яго тэрмінам хутчэй з авечкагадоўлі — рахманасць.

І нерашучасць і неўраўнаважанасць беларуская йдзе яшчэ й ад таго, што беларус не чуе родную мову ні на ўрадава-чынавенцкім узроўні, ні нават на побытавым, асабліва ў гарадах, якія планава засяляліся небеларусамі. Дзямянцееўка ці лукашэвіца толькі цьвеляць нават таго беларуса, што наважыўся ўспомніць матчыну мову. Імперыі расійская, а потым савецкая, а цяпер неакамуністы стварылі такое становішча моўна-псіхалагічнае й грамадскае, што беларус і на спаконнай сваёй зямлі, у пакутнай Беларусі не пачувае сябе дома. Ён як бы кватарант, ці, як у нас на Ушаччыне кажуць, кутнік. (Калі ўзяць і значэнне кутнік як зуб, то кутнімі зубамі не дужа-ткі й наагрызаешся). І выходзіць, што шчыры беларус жыве ў вымроенай Беларусі ці ў гістарычнай Беларусі, як некалі Уладзімір Караткевіч. Сёння беларускага ў беларуса няма, хіба адна цярплівасць беларуская моцная, што капронавая нітка, бо й лён выведзены, як нацыяналіст.

У самы росквіт чырвонай імперыі пачалі замяняць назвы вёсак, паселішчаў на расійскі лад. Бо тапаніміка самая кансерватыўная, а значыць — самая ўпартая й нязломная ашчаджальніца спрадвечча, гістарычнай памяці. І пайшлі па Беларусі розныя Сярэнеўкі, Лазурныя, Тургеневы. Яшчэ трохі патрывала б імперыя і рэкі й азёры атрымалі б савецка-расійскія найменні.

Паспяхова з перайменаваннем справіліся савецкія рупліўцы ў Прусіі. Тое-сёе паспелі на Каўказе і ў Сярэдняй Азіі.

Пра помнікі Леніну й вуліцы ягонага імя й казаць няварта. Тут Беларусь на першым месцы. Гэта ж трэба, каб гэтулькі вуліц назваць імем душыцеля паўстання пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касцюшкі Суворава, панастаўляць яму помнікаў, бюстаў. Вяртанне з хрысціянства ў паганства, да ідалапаклонніцтва, ці, як казалі беларусы ў сярэднявечча, да балвахвалства.

Сапраўды нацыянальныя героі ці аплёўваліся, ці каменна замоўчваліся. Партыя і ўрад рабілі героямі чэкіста Арлоўскага, які можа прэтэндаваць на занясенне ў Кнігу Гінеса як суперкілер, прыгожую легенду партапарату Машэрава, ці якога іншага чырвонага памешчыка. Яны героі, але не народа, а савецкай імперыі, героі «ума, чести и совести», па выразу Леніна. Гэта ж жонка падобнага героя Прытыцкага з сур'ёзным выглядам вучонай цвердзіла, што, бачце, Маладзечанская вобласць раней за астатнія прыйдзе да камунізму, бо лепей ад іншых авалодвае расійскай мовай. Камінтэрнавец, кэпэзэбэвец Прытыцкі быў першым сакратаром тады Маладзечанскай вобласці.

Савецкая ўлада, Камуністычная партыя, карныя органы павінны перад Беларуссю, і ў першую чаргу перад беларускай мовай прызнаць сябе віноўнікамі за фізічны й духоўны генацыд. Правапераемнікі павінны сплаціць доўг беларускай мове, беларускай культуры, духу беларускаму. А наяве мы бачым, як дадушваецца, дабіваецца ўсё беларускае — ад школы да кнігавыдання пад дымавой заслонай антыканстытуцыйных рэферэндумаў, пастаноў, указаў.

Рэферэндум наўмысна заблытана ставіў пытанні. За які герб, за новы ці за стары? Шмат хто палічыў старым бэзэсэраўскі, падпраўлены пад прычоску куміра, а новым Пагоню. Тое ж самае й з бел-чырвона-белым і камунамусульманістым. А наконт мовы дык наогул быў учынены гвалт. Пытанне было пра роўныя правы расійскай і беларускай мовы. Хоць усё нагадвала казку, дзе біты нябітага вязе. А пасля рэферэндуму ўсе СМІ ў адзін голас закукарэкалі, што беларускі народ адмовіўся ад сваёй мовы. І пачалася яшчэ болей інтэнсіўнейшая русіфікацыя. А тут яшчэ ўказ вучыцца па падручніках, створаных савецкай імперыяй, антынацыянальных, вялікадзяржаўніцкіх. Зноў, значыць, дзядуля Ленін і чаёўнік з хадакамі Калінін. Зноў «старший брат» і заклятыя нацыяналісты. Хоць вучыцца ніколі не позна, але калі за школьныя й інстытуцкія падручнікі садзяцца адміністранцы пад наглядам усенароднага любімца, толку мала будзе.

Мове нашай няма куды ўцякаць, няма дзе шукаць прыпірышча, апірышча, бо захавальнікі ўсіх традыцый, якія мелі яшчэ трывалыя карані паганства, сяляне, гаспадары сваёй зямлі знішчаны як клас. Мястэчкі ператвораны ў нешта неканкрэтна-аморфнае, карэннае насельніцтва выпалата рэпрэсіямі й вайной. Пра гарады й казаць не даводзіцца, гэтулькі яны даведзены саветызацыяй да люмпенізаваных крымінагенных зонаў. Чынавенства — у аснове сваёй залётнікі з Расіі, нялепшыя ейныя прадстаўнікі. Яны трапілі да нас па лермантаўскай формуле — на лоўлю шчасця ды чыноў. А сваёй гадоўлі чыноўнікі раўняюцца на іх.

Праз вякі беларуская нацыя, як у дысідэнты, йшла ў фальклор. Казкі, песні, легенды, прыказкі й показкі — у іх жыве беларускі характар, з іх можна казаць пра беларускі менталітэт.

Вольнаму воля, шалёнаму поле, а спасёнаму рай. Так беларусы вызначаюць абсягі чалавечага духу, розуму, руху.

Значыцца, каб мець волю, трэба быць вольным. Гэта не таўталогія. Каб быць свабодным, трэба мець сілу волі, волю да перамогі, але захаваўшы душу ў цноце. Бо недалёка іншае выслоўе: дай душы волю — завядзе ў няволю. Браканьерамі, што спецыялізуюцца, як і спецыялізаваліся ўсе вякі, антыбеларускія, чужадзяржаўныя спецслужбы й ідэолагі палююць на беларускія душы, каб завесці іх у няволю.

Шалёнаму ў наш час неабмежаванае поле дзейнасці. Невыпадкова паўнагучна рыфмуюцца шалёны й чырвоны.

Толькі адзін Усявышні, толькі ўселітасцівы Збаўца спасе беларускую душу, уратуе беларускую нацыю, зберажэ Крывіцкую Зямлю. За нашыя дзеі, за грахі нашыя раю, вядома, нам не ўбачыць, як і некалі абяцанага камунізму, бадай што хоць прыраек.

Калі самі мы нямоглыя й падупалыя духам, калі не маем пакуль што вярнуцца ў Беларушчыну, дык паўторым следам за прарокам нацыянальнага Адраджэння Янкам Купалам:

Вярні, вярні нам Бацькаўшчыну, Божа...

Ніцачолава й цвёрдаверна, набожна малітоўна паўторым!

КАРМА ПАД КАРМОЙ

Багатая на скарбы наша зямля. Тут што ні вёска, то сваё паданне пра схаваныя пад зямлёй таямніцы. Толькі не кожнаму дадзена дакрануцца да гэтых таямніц. Скарб нібы сам выбірае вартага яго адкрывальніка.

Пятру Васільевічу Бандарэнку — лесніку з в.Ліцвінавічы Кармянскага раёна Гомельскай вобласці — пашчасціла. Падчас рыбалкі на рэчцы Сож у размыве стромкага берага ён знайшоў... старажытны човен. Човен быў выдзеўбаны цёсламі з вялізнай старой хваіны і меў даволі архаічную форму. На жаль, захавалася толькі частка бартоў і карма чаўна. Але, апынуўшыся на сонцы і адкрытым паветры, старажытнае дрэва стала хутка псавацца. Трэба было тэрмінова ратаваць унікальную знаходку.

Арганізацыю гэтай справы ўзяў на сябе Фонд развіцця традыцыйнай этнічнай культуры, які аператыўна звярнуўся да таварыстваў і фірм, якія клапоцяцца аб нацыянальнай спадчыне — «Джэ-Ві-Сэт», «Дайнова», «Рэсвідэа», «Фіко» — з просьбай дапамагчы ў арганізацыі папярэдняга даследавання, транспарціроўцы, захаванні унікальнага чаўна. Неўзабаве экспедыцыя на чале з археолагам, навуковым супрацоўнікам аддзела археалогіі Інстытута гісторыі Акадэміі навук Беларусі Міколам Крывальцэвічам даставіла човен у Музей старажытнабеларускай культуры Акадэміі навук Беларусі.

Да завяршэння даследаванняў цяжка сказаць з пэўнасцю, колькі гадоў гэтая рэч праляжала ў зямлі. Паводле сваёй формы човен можа быць датаваны нават дагістарычным часам. Тым больш, што знаходка была зроблена зусім недалёка ад вядомых археолагам мясцін — паселішчаў каменнага і бронзавага вякоў, якія датуюцца V—II тысячагоддзямі да нашай эры.

Але пачакаем высноў экспертаў.

Інфармацыйная служба «ISK»

БАЧЫЦЬ ВОКА, ДЫ ВІСІЦЬ ВЫСОКА?

КАРЭСПАНДЭНТ «ЛІТАРАТУРЫ І МАСТАЦТВА» МІХАСЬ ЗАМСКІ ГУТАРЫЦЬ З НАЧАЛЬНІКАМ УПРАЎЛЕННЯ ПА БАРАЦЬБЕ З АРГАНІЗАВАНАЙ ЗЛАЧЫННАСЦЮ МІНІСТЭРСТВА ЎНУТРАНЫХ СПРАЎ БЕЛАРУСІ УЛАДЗІМІРАМ ШАФАРЭНКАМ.

М.ЗАМСКІ: Апошнія гады ў наш ужытак трывала ўвайшло паняцце: арганізаваная злачыннасць. Хоць, помніцца, у савецкія часы, калі ідэалагічныя службы вызначалі, што і як называць, што ў нас ёсць, а чаго няма, таму што не можа быць ніколі, словазлучэнне «арганізаваная злачыннасць» калі і гучала, дык толькі ў дачыненні да капіталістычных краін, дзе, вядома ж, дзяржаўны лад наскрозь карумпаваны і знаходзіцца на ўтрыманні мафіёзных структур.

У.ШАФАРЭНКА: Арганізаваная злачыннасць была ў нас заўсёды, як былі бандытызм, карупцыя ў органах улады, хабарніцтва, так званы блат і да т.п.

— І ўсё-такі, што сёння ў нашых умовах уваходзіць у само паняцце — арганізаваная злачыннасць?

— Вы задалі вельмі важнае пытанне. Справа ў тым, што наша заканадаўства не дае вызначэння гэтай з'явы.

— А, тым не менш, структура ў органах МУС па барацьбе з ёй з'явілася...

— Атрымалася так, што ў нас, як кажуць, калёсы паставілі наперадзе каня. Вызначыць такі напрамак у дзейнасці праваахоўных органаў прымусіла само жыццё, крымінагенная абстаноўка ў краіне, якая пагаршаецца з кожным годам. Вось чаму пяць гадоў назад і было створана пры Міністэрстве ўнутраных спраў Упраўленне па барацьбе з арганізаванай злачыннасцю з яго ўпраўленнямі ў абласцях, але, да нашага агульнага сораму, прававая база да сённяшняга дня пад гэта не падведзена. У Вярхоўным Савеце даўно пыліцца праект Закона аб арганізаванай злачыннасці, да якога ніяк не дойдуць рукі дэпутатаў.

— Але ж у нас ёсць Закон аб міліцыі, Закон аб аператыўна-росшукавай дзейнасці, нарэшце, Крымінальны і Крымінальна-працэсуальны кодэксы, дзе вызначаны, здаецца, усе віды правапарушэнняў і пакаранне за іх.

— У тым і справа, што Крымінальны кодэкс, прыняты ў 1961 годзе, ды і некаторыя змены, унесеныя ў яго пазней, не адпавядаюць сённяшнім жыццёвым рэаліям, сённяшняму стану злачыннасці, носяць агульны, чыста дэкларатыўны характар, ім бракуе канкрэтыкі, не вызначаны санкцыі, якія б дазвалялі эфектыўна змагацца з арганізаванай злачыннасцю.

Што тычыцца вашага пытання, што мы сёння разумеем пад гэтай з'явай, дык адкажу так: да васьмідзесяці працэнтаў правапарушэнняў носяць арганізаваны характар — ад наёмнага забойства і разбойнага нападу да хабарніцтва і фінансавых афер.

— Па п'янцы адзін аднаго пырнуў нажом — якая тут арганізаваная злачыннасць?

— Так, злачынствы, зробленыя на бытавой глебе, сюды, як правіла, не ўваходзяць. Усё астатняе, паўтараю, — крадзеж, хабарніцтва, кантрабанда, спекуляцыя, незаконная гандлёвая дзейнасць, вымагальніцтва, — усё гэта, як правіла, ажыццяўляецца злачыннымі групамі. Падкрэслю яшчэ адну істотную рэч — злачынствы супраць асобы апошнім часам носяць, так бы мовіць, чыста эканамічны характар і ставяць сваёй мэтай у першую чаргу авалодаць маёмасцю, грашыма ахвяры.

— Рабуюць усё-ткі, як правіла, заможных грамадзян, якія маюць каштоўныя рэчы, валюту і да т.п.

— Гэта яшчэ адна з прыкмет арганізаванай злачыннасці, якая выкарыстоўвае наводчыкаў, мае сваіх «аналітыкаў», якія вывучаюць аб'явы аб продажы прыватнымі асобамі машын, нерухомасці, відэаапаратуры і г.д.

— Нярэдка даводзіцца чуць, што наша краіна, літаральна ўсе яе гарады падзелены паміж злачыннымі групоўкамі на сферы ўплыву. З такім гумарам апісаная аўтарамі «Залатога цяляці» карпарацыя «Дзяцей лейтэнанта Шміта», члены якой падзялілі краіну на «эксплуатацыйныя ўчасткі», каб самазваныя «дзеці» не перашкаджалі адзін аднаму абалпошваць наіўных грамадзян, былі проста бяскрыўднымі немаўлятамі ў параўнанні з сённяшнімі прайдзісветамі. А мо я нешта перабольшваю і размовы пра крымінальны падзел Беларусі тлумачаць фантазіяй напалоханага абывацеля?

— Не фантазія і не выдумка. Гэта наша рэальнасць, сумная рэальнасць. Аналіз крыміналагеннай сітуацыі ў рэспубліцы, зроблены намі, аператыўная інфармацыя сведчаць, што рэальныя працэсы, што адбываюцца ў крымінальнай сферы, значна больш вострыя, глыбокія і небяспечныя, чым тыя, што засведчаны афіцыйнай статыстыкай. Існуюць злачынныя групы на чале з крымінальнымі «аўтарытэтамі», часцей гэта «злодзеі ў законе», якія кантралююць, ці імкнуцца кантраляваць, прыватны бізнес, укараняюцца ў дзяржаўныя, палітычныя структуры і г.д. Фактычна, у рэспубліцы створана адзіная крымінальная прастора, падзел сфер уплыву і тэрыторыі паміж завадатарамі крымінальнага свету.

Сутыкненні іх інтарэсаў усё часцей прыводзяць да заказных забойстваў, фарміруюць стварэнне ў крымінальным асяроддзі прафесійных забойцаў.

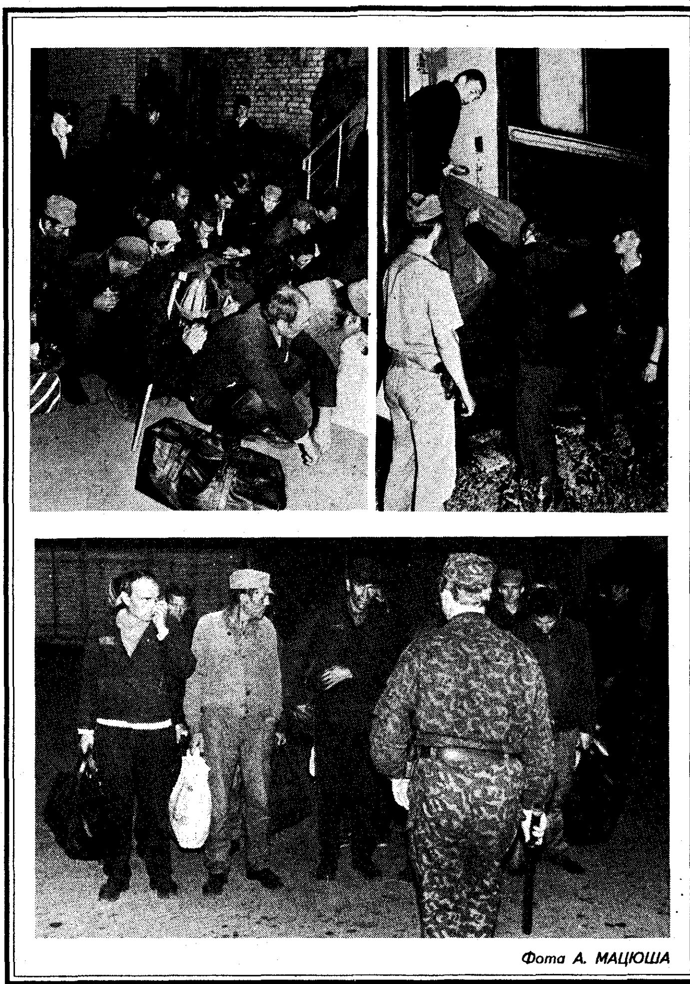
У нас цяпер знаходзяцца на ўліку больш ста лідэраў злачынных фарміраванняў, устаноўлены іерархія, падначаленасць, маштабы іх уплыву на крымінальнае асяроддзе, месцы дыслакацыі і склад груп.

— Калі вы, Уладзімір Мікалаевіч, так дасведчаны ва ўсіх гэтых крымінальных справах і, трэба меркаваць, ведаеце, з каго персанальна складаюцца злачынныя групоўкі, дык чаму яны не абясшкоджаны? Чым вытлумачыць такое бяссілле праваахоўных органаў?

— Ну, па-першае, у пераважнай большасці выпадкаў сітуацыю з арганізаванай злачыннасцю, як я ўжо сказаў, мы трымаем пад кантролем. Прымаюцца неабходныя меры па выкрыцці мафіёзных груповак. Вось і зараз арыштаваны адзін са злодзеяў у законе па мянушцы Шчаўлік і па ім вядзецца следства. Але я вымушаны вярнуцца да думкі, з якой я пачаў нашу гутарку, — адсутнасць належнай прававой асновы для барацьбы з арганізаванай злачыннасцю скоўвае нашы дзеянні. Ад недасведчаных людзей мы сапраўды часта чуем папрокі — чаму, маўляў, вы трымаеце на свабодзе тых самых крымінальных аўтарытэтаў, якія, не хаваючыся, жывуць сярод нас. Па-першае, на лобе ў яго не напісана, што ён — той жа злодзей у законе. А калі мы і ведаем, што крымінальнае брацтва прысвоіла яму гэты ранг, дык ніводны наш закон не прадугледжвае за гэта прыцягненне да крымінальнай адказнасці. Тым больш, што, як і ва ўсім свеце, і ў нас «хросныя бацькі» мафіі імкнуцца не «засвечвацца». І хоць па аператыўных звестках мы ведаем, што Ікс стаіць на чале крымінальнага ўтварэння, займаецца планаваннем яго дзейнасці, падборам «кадраў», дзеляжом здабычы, узяць яго не можам, бо асабістага, фізічнага ўдзелу ў тым самым разбойным нападзенні, вымагальніцтве ці забойстве ён не прымаў і любы суд яго апраўдае.

— Нават калі ёсць паказанні сведкаў?

— Пра сведкаў мы яшчэ пагаворым, а пакуль што скажу толькі, што члены крымінальных груповак, а гэта пераважна прафесійныя злачынцы, як правіла, языкі не развязваюць і сваіх, тым больш верхаводаў, не выдаюць, бо ведаюць: за парушэнне «кодэксу злодзеяў» яго «дастануць» і ў турме. Гэта адно. Па-другое, структура мафіёзнай групоўкі ўтворана так, што радавыя яе члены амаль не ведаюць адзін аднаго, тым больш верхаводаў. Тут дзейнічае старанна распрацаваная канспірацыя.

Фота А. МАЦЮША

— Але ж вы сказалі, што валодаеце сродкамі — і агентурнымі, і тэхнічнымі, якія дазваляюць быць у курсе спраў многіх мафіёзных груповак.

— Так, але атрымліваецца, як у прыказцы: бачыць вока, ды вісіць высока. Прыцягваць да адказнасці толькі за падазрэнне не дазваляе закон.

— Сёлета прэзідэнт Расійскай Федэрацыі Барыс Ельцын прыняў указ аб прэвентыўным затрыманні асоб, якія падазраюцца ў здзяйсненні злачынства, тэрмінам на месяц, што, дарэчы, неадназначна было ўспрынята ў Дзяржаўнай думе...

— Мяркую, што было б карысна мець такі ўказ і ў нас. Дарэчы, у 1992 годзе Пракуратура Рэспублікі, міністр унутраных спраў Ягораў і старшыня КДБ Шыркоўскі падрыхтавалі для Вярхоўнага Савета сур'ёзны аналітычны матэрыял аб арганізаванай злачыннасці ў Беларусі з прапановай прыняць на яго аснове эфектыўны закон. Мала таго, мы маглі б дапамагчы ў гэтай справе сваімі экспертамі. Але дэпутаты адхілілі гэтую ініцыятыву. Праўда, у чэрвені наступнага, 1993, года Вярхоўны Савет прыняў Закон «Аб узмацненні барацьбы з эканамічнай і арганізаванай злачыннасцю», але меў ён чыста дэкларатыўны характар і прымяніць яго з карысцю мы, па сутнасці, не можам.

— З намаляванай вамі карціны, Уладзімір Мікалаевіч, цяжка акрэсліць, так бы мовіць, калектыўны партрэт нашых айчынных мафіёзі. З аднаго боку — гэта крымінальныя аўтарытэты са сваёй своеасаблівай лексікай і манерай паводзін, з другога — рэспектабельныя чыноўнікі, так званыя «белыя каўнерыкі».

— «Белыя каўнерыкі», кажаце? Так, і «белых каўнерыкаў» сярод нашых «пацыентаў» хапае. Але хачу падкрэсліць: арганізаваная злачыннасць грунтуецца на прафесійных злачынцах, турэмным пылу, як мы іх называем. Гэта аснова, фундамент, а на ім ужо ўзводзіцца ўся піраміда з карумпаваных чыноўнікаў, рознага рангу начальнікаў.

— Так званыя фінансавыя піраміды тыпу «МММ» Маўродзі, розныя таварыствы з абмежаванай адказнасцю, якіх столькі напладзілася і ў нашай рэспубліцы, таксама належаць да іх ліку?

— Можаце ў гэтым не сумнявацца. Усе гэтыя фінансавыя піраміды ўяўляюць сабой айсбергі, а ў айсберга, як вядома, бачна толькі надводная частка, якая складае трэцюю частку яго сапраўднай велічыні.

— У прэсе часта з'яўляюцца паведамленні аб крывавых мафіёзных разборках за сферы ўплыву. Вось і вядомы кілер Салонік, які нядаўна здзейсніў фантастычны па дзёрзкасці ўцёк з маскоўскай Бутыркі, як вядома, «спецыялізаваўся» на адстрэле, за вялікія грошы, зразумела, «хросных бацькоў» мафіі. Праслінула ў прэсе, што забойства вядомага бізнесмена Лісвічука ў Мінску пару год таму — таксама яго рук справа. Некаторыя журналісты выказваюць думку, што гэтыя разборкі наладжваюцца самімі праваахоўнымі органамі, каб рукамі адных злачынцаў знішчыць другіх. Пэўная логіка тут ёсць. А вы як лічыце, Уладзімір Мікалаевіч?

— Вы павінны зразумець, што ў такой гутарцы, як наша, я не магу раскрываць аператыўныя сакрэты, нашу тактыку, прыёмы, падыходы, сувязі і г.д. Скажу толькі, што асабіста я не ведаю выпадкаў, калі б праваахоўныя органы заключалі нейкія саюзы з аднымі злачынцамі супраць другіх. Хоць пэўныя кантакты з імі ў пазаштатных сітуацыях могуць мець месца.

— Гаворачы пра зліццё злачынных элементаў з камерцыйнымі, дзяржаўнымі структурамі, вы абмінулі ў гэтым пераліку праваахоўныя органы. Між тым, міністр унутраных спраў Захаранка на адной з прэс-канферэнцый, я сам чуў, гаварыў пра карупцыю ў праваахоўных структурах, здрадніцтва, назваўшы пры гэтым досыць унушальную лічбу асоб, якія былі прыцягнуты да суровай крымінальнай адказнасці за правапарушэнні.

— Што ёсць, тое ёсць. Магу сказаць толькі, што са здраднікамі ў нашых шэрагах мы вядзем бязлітасную барацьбу. У нас створана спецыяльная служба, накшталт контрразведкі, якая кантралюе асабовы склад органаў унутраных спраў менавіта ў такім кірунку.

— Апошнім часам даводзіцца чуць, што ліквідацыя мытнай границы паміж Расіяй і Беларуссю адкрыла «шлюзы» для шырокага пранікнення да нас з усходу крымінальных груп, не кажучы ўжо пра нелегальных імігрантаў. Хоць і да гэтага паўпразрыстая мяжа, што раздзяляла нашы краіны, не з'яўлялася перашкодай для пранікнення да нас злачынных элементаў. Мяжа не была суцэльнай і яе можна было пераадолець, пры жаданні, па лясных дарогах і сцежках.

— Вядома, можна было. Але, пагадзіцеся, па лясной дарозе праедуць незаўважанымі

(Працяг на стар. 12)

ЛіМ
ЧАСАПІС

УВЕСЬ БАГДАНОВІЧ

Выдавецтва «Навука і тэхніка» завяршыла выпуск Збору твораў Максіма Багдановіча ў трох тамах — толькі што выйшаў з друку апошні, трэці том. Паколькі далёка не ўсе аматары творчасці класіка нацыянальнай літаратуры падпісаліся на гэтае выданне, то, сталася так, што ў некаторых з іх адсутнічаюць асобныя тамы. Кіёск Літаратурнага музея М.Багдановіча — адзінае месца, дзе яшчэ можна набыць гэтыя тамы ўсе разам. Жадаючых просім звяртацца на адрас: г.Мінск, М.Багдановіча, 7-а, тэл. 34-42-69.

Валянціна БЯЛЯЎСКАЯ, загадчыца аддзела фондаў музея

НЕВЯДОМЫЯ ДАКУМЕНТЫ ПРА ГАРЭЦКАГА

Ўдалося адшукаць супрацоўніку Упраўлення Федэральнай службы бяспекі Расійскай Федэрацыі па Смаленскай вобласці М.Ількевічу, калі ён працаваў над пытаннямі рэпрэсій у трыццатыя гады. Ён устанавіў, што толькі 5 студзеня 1938 г. адбылося чатыры пасяджэнні «тройкі». Ёсць у архіве і матэрыялы, што тычацца лёсу М.Гарэцкага. Яны і прыводзяцца М.Ількевічам у матэрыяле, што так і называецца «Невядомыя дакументы аб Максіме Гарэцкім», змешчаным у трэцім нумары «Беларускага гістарычнага часопіса».

У нумары і шэраг іншых матэрыялаў, што закранаюць асобныя моманты багатай нацыянальнай гісторыі. У кастрычніку, як вядома, будзе адзначацца 50-годдзе ўтварэння Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Пра дзейнасць яе разважае ў артыкуле «Шлях і перспектывы ААН» А.Чалядзінскі. Я.Анішчанка выступае з артыкулам «Арганізацыя кагалаў на Беларусі падчас першага падзелу Рэчы Паспалітай».

«Ягелонская ідэя ў Польскай Рэспубліцы пасля Рыжскага міру» — тэма выступлення Р.Лазько. Галоўны рэдактар «БГЧ» В.Кушнер гутарыць з рэктарам Беларускага дзяржаўнага эканамічнага ўніверсітэта Р.Карсекам — «Эканамічная адукацыя: пошукі новых арыенціраў».

Апублікаваны артыкулы С.Таляронка «Тайнае вучнёўскае таварыства «Заране» (20-ыя гг. XIX ст.)», Р.Платонава «Трагічны фінал беларускіх эсэраў», М.Шумейкі «Праблемы архіваграфіі і археаграфіі на Беларусі», Д.Карава «Беларуская гістарыяграфія XX ст. — адна з крыніц фарміравання менталітэту нацыі», З.Дысенкі «Тэатр ва ўмовах пераходнага перыяду», нарыс І.Саверчанкі «Сільвестр Косаў» і іншыя матэрыялы.

ЯКІ ЁН, «ПЕРШЫ КРОК»?

«Першы крок» — так называецца праграма выхавання дзяцей, што ўжо на працягу трыццаці гадоў выкарыстоўваецца ў ЗША, а цяпер адаптуецца ў 18 краінах свету. Для Беларусі яна прапанавана грамадскай арганізацыяй «Фонд Сораса—Беларусь». З гэтай праграмай мае намер пазнаёміць часопіс «Пралеска». А пакуль у восьмым нумары змешчана гутарка з экспертам з ЗША па ўдасканаленні педагагічнага працэсу ў Беларусі па праграме «Першы крок» Стэфанам Сайфергам — «Зерне трапіла на спрыяльную глебу».

Адкрываецца ж нумар развагамі галоўнага рэдактара А.Сачанкі «Гадзіна пік». А.Марціновіч («Яе боль і алтар») аналізуе творчасць Л.Геніюш для дзяцей, змешчана некалькі твораў паэтэсы. Увазе чытача прапануюцца заканчэнне праграмы выхавання і навучання ў яслях-садзе «Пралеска», сцэнарый свята дажынак, падрыхтаваны В.Кукса («Маці, маці, пара жыта жаці»), іншыя матэрыялы.

«ВОСТРАЎ ДУШЫ» СЯРОД... ЛЮДЗЕЙ

Прэзентацыя новай кнігі паэзіі Навума Гальпяровіча «Востраў душы» адбылася на радзіме аўтара — у старажытным Полацку, у музеі беларускага кнігадрукавання. Гэтая падзея супала з Днём беларускага пісьменства і друку. Паэта віталі Сяргей Панізнік, Іван Стадольнік, Герман Кірылаў, старшыня гарвыканкама К.Хоміч, старшыня гарсавета В.Ждановіч. І, вядома ж, на сустрэчы прагучалі творы з новай кнігі.

«ЛЮБІЦЕ ПАЭТАЎ, ЛЮБІЦЕ...»

Усё адкладвалася гэтая работа — сесці і запісаць эпізоды з жыцця, якія звязаны з Рыгорам Семашкевічам. Яны ўсплывалі і ўсплываюць у памяці нечакана, блізкія, быццам было тое ўчора. Гэта, мо́жа, і таму, што там самая шчаслівая пара — студэнцкая маладосць і маладосць наогул з бясконцай верай у жыццё і ўпэўненасцю, калі не самаўпэўненасцю, што табе ўсё падуладна і магчыма. Сесці і запісаць перажытае на паперы было быццам здрадаю перад Рыгорам — адмежаванне ад яго аркушам паперы, пісьмовае прызнанне — па словах любімага Рыгорам Твардоўскага, — што адзін з нас ужо «за той чертой». Але жыццё патрабуе свайго, і мяне папрасілі напісаць да 50-годдзя з дня нараджэння Рыгора Семашкевіча. Гэтак у нас заведзена. Думаецца часам, што каб не пакланенне датам, мы пазабывалі б многіх, хто стаіць за намі і каго забываць нельга. Хаця забываем, нягледзячы і на памятныя даты...

Як і калі ўпершыню сустрэўся з Рыгорам Семашкевічам — не памятаю. У памяці чамусьці выплывае з туману адвячорак і наш вясёлы студэнцкі гурт — мы ішлі з пасяджэння Лойкавага «Узлёту» гаманкія і ўзбуджаныя. Туды мяне ўпершыню прывёў Юрка Голуб, і там разбіраў вершы кагосьці з пачаткоўцаў худзенькі, у акулярах, гэткі ж як і мы з выгляду хлопчык. Не верылася, што ён аспірант і што паэт, але па тым, як ён разбіраў вершы і як яго слухалі, дастаткова было пераканацца, што гэта так. На пасяджэнні было не да «празаікаў», даволі нямногіх у тым паэтычным гурце, і часу мне назіраць за ўсімі ставала.

Потым мы сустракаліся з Рыгорам часта ў яго пакоі ў інтэрнаце на Свярдлова,дзе ён жыў з Яўгенам Лецкам. Там чытаў новыя вершы Юрка Голуб, і Рыгор слухаў яго, вострa пазіраючы праз шкельцы акуляраў і цыгарэтны дымок. Але такое чытанне ўслых здаралася рэдка, вершы чыталіся па паперы і тут ужо ішла прыдзірка і разборка ледзь не кожнага радка і слова... Услых найбольш чыталася новае ўпадабанае ў беларускіх часопісах і газетах, у рускім друку. Мы надзіва шмат чыталі сваёй перыёдыкі, бо гэтак званыя «літаратурныя старонкі» былі абавязковыя ва ўсіх газетах, за гэта з рэдактараў пыталі строга «на версе»... І рускія тоўстыя часопісы і паэтычныя зборнікі тады былі даступныя, бо кніжны бум яшчэ не пачынаўся.

З тых чытак і сустрэч да мяне прыйшла амаль невядомая да таго часу Анна Ахматава. Рыгор быў улюбёны ў яе паэзію і як навуковец скрупулёзна збіраў усё, што з'яўлялася ў друку і датычыла Ахматавай. Гэтакая «навукоўская» ўлюбёнасць нам з Юркам давала падставы для кпінаў, якія Рыгор зносіў паблажліва — падрасцеце, зразумееце — і быў рады кожнай новай знаходцы, якую мы аддавалі яму. Сёння, дзякуючы Ахматавай, я магу пачуць Рыгораў голас. У яго была пласцінка моднага ў той час Булата Акуджавы, і я прыехаў на кватэру да Семашкевіча, каб перапісаць песні на магнітафонную стужку... Праз многа гадоў пасля смерці Рыгора выпадкова паставіў тую касету ў магнітафон і між песень нечакана пачуў яго голас: «Урыўкі з трагедыі Ахматавай «Пралог альбо Сон у сне»:

Никого нет в мире бесприютней
И бездомнее, наверно, нет.
Для меня ты словно голос лютни
Сквозь загробный призрачный рассвет.
Я рукой своей тебя не трону,
Не взглянув ни разу, разлюблю,
Но твоим невероятным стоном
Жажду наконец я утолю.
Ту, что до меня блуждала в мире,
Льда суровей, огненнее дня,
Ту, что и сейчас стоит в эфире, —
От нее освободи меня.

Голас яго і сёння ўражвае мяне страснасцю, ненатоленасцю жыццём.

Калі творчасць Ахматавай, цікавасць да яе асобы былі, як цяпер гавораць, нядай і патрэбай душы, але ўсё ж хобі, то галоўнай страсцю ў жыцці Рыгора Семашкевіча заставалася наваt і не паэзія, а даследчыцкая дзейнасць. Ён ішоў па нераспрацаваных напрамках як даследчык не толькі літаратуры, а беларускага руху, выспявання нацыянальнай ідэі, бо сам быў працяты ёй. Даследаванні «Браніслаў Эпімах-Шыпіла», «Беларускі літаратурна-грамадскі рух у Пецярбурзе», на маю думку сёння, былі грунтоўнымі подступамі да тэмы Янкі Купалы як прарока беларускага адраджэння, як паэта сусветнай велічыні, трагедыя якога ў тым, што ён не толькі не данесены свету, але і недаступны для свайго народа. Купала быў для Рыгора Семашкевіча асаблівай, запаветнай любоўю, пра яго калі і згадвалася, то як пра Бога.

Пры ўсім гэтым Рыгор Семашкевіч — самабытны арыгінальны паэт, які добра засвоіў грамадзянскі і мастацкі вопыт Багушэвіча і Купалы, Твардоўскага і Ахматавай... Невыпадкова ім мала напісана паэзіі: два зборнікі — «Леснічоўка» і «Субота». Не скажаш, што яны аб'ёмныя. Паэтычная ўдумлівасць і нешматслоўнасць абумоўліваліся адчуваннем адказнасці за сказанае слова, разуменнем значнасці таго, пра што трэба гаварыць:

На ўсю Беларусь мільён пракурораў
І толькі адзін, толькі ён адвакат.

Гэта пра Ф.Багушэвіча. Паспрабуйце вось так, як гаворыцца, грунтоўна і папулярна «распрацаваць тэму Багушэвіча». І манаграфіі на дзесяткі старонак не хопіць. Альбо вось гэтыя верш, які, на маю думку, заслугоўвае таго, каб дзеці з пачатковых класаў запомнілі яго са старонак школьных хрэстаматый і ведалі, як малітву, каб мець свой гонар і памятаць, хто яны ў свеце і адкуль.

Вайсковыя могілкі Мінска
Не будуць варот зачыняць.
Спыніся — далёкі ці блізкі, —
Тут маршалы нацыі спяць.

«СУМАВАЛІ ВЕРШЫ ПА КНІЗЕ»

...І вось, дзякуй богу, дачакаліся. І аказалася, што чакалі недарэмна. З першага, як кажуць, прад'яўлення хораша бачна: паэт. Не таму, што піша «ў рыфму» (каго цяпер гэтым здзівіш), а таму, што паэтычна бачыць свет, паэтычна мысліць і паэтычна афармляе свае думкі. Урэшце, падчас ніякіх думак быццам бы і няма, ёсць проста імгненная замалёўка, імгненны маментальны здымак, скажам, прыроднай рэчаіснасці, але такі здымак, на які не здольны ніякі фотаапарат. Як, напрыклад, у «Акварэлі»:

Руды сітнік. Сіні глей.
Сонца, нібы язь паджары,
Зелень раскі. Бель лілей.
Бляклa-шэры колер хмары.
Восень, нібы лагапед,
вымаўленню вучыць ветра...
Топчуць лісцяў жоўты плед
качкі у чырвоных гетрах.

Восень, залатая пара лістападу, і ў ветра сапраўды нейкая іншая мова, яшчэ па-летняму вясёлая, але ўжо і журботная, дакладнае вызначэнне ранішняй восені. Не кажу пра шчодрыя фарбы — іх можна без страты перанесці на паперу і заключыць у рамачку...

«Вячэрні эцюд» — іншы вобраз свету, іншая яго грань:

Мёрзкае, халоднае акно.
Церпкае гарачае віно.
Келіх у руках гарыць,
падобна неонавай трубцы.
Кельнер-пінгвін
з разлікам марудзіць —
красуецца.
У шаліках, як самагубцы,
спяшаюцца людзі па вуліцы.

Выдатныя зрокавыя вобразы, дакладнае псіхалагічнае назіранне за дзеяннямі «кельнера-пінгвіна», крыху іроніі — і раптам сутыкненне з чымсьці супрацьлеглым, са злавесным, з тым, што выклікае ў свядомасці слова «самагубства». Мабыць, яно і змрачнаватае для дадзенага тэксту, але я, чытач, бачу тое, што бачу, і думаю тое, што думаю: так. гэта н а ш ч а с — «церпкае гарачае віно» і жабрак у пераходзе метро, келіх у руцэ і старэнькая пенсіянерка, якая корпаецца ў сметніцы. Мабыць, нічога падобнага паэт і не меў на ўвазе, ён толькі дае невялічкі зрэз жыцця, ягоную, так сказаць, малекулу, але ў ёй можна ўбачыць усе адзнакі сучаснасці, з якіх галоўны — расслаенне грамадства на тых, хто п'е церпкае віно, і тых, каго абставіны даводзяць да адчаю. Паэт з бляскам выканаў свой абавязак — даў дакладную карціну таго, што сам убачыў, — і прымусіў чытача думаць аб жыцці. Як ён, чытач, здольны...

У першай палове кнігі такія вершы ідуць, як кажуць, касяком, практычна кожны можна цытаваць у пацвярджэнне таго, што перад намі таленавіты паэт, — калі каму-небудзь двух цытаваных недастаткова. Разам з тым узнікае і нарастае іншы бок пісьма, іншая якасць, паэтам ставіцца і іншая задача.

«Ронда», «Актава», «Трыялет», «Тэрцыны», «Тугі» (нават не ведаю, што гэта такое), «Віланэль», «Рытурнэль», «Элегія», «Канцона». Тут у саміх назвах — зададзенасць формы. Шчыра кажучы, асабіста я заўсёды ставіўся да такіх формаў з некаторым недаверам, каб не сказаць болей. Мне ўсё здаецца, што яны — штучныя. Выкліканыя да жыцця асобнымі ўмовамі, памерлі разам з імі. Што яны — нешта накшталт вышывання па канве. Усведамляю, што, магчыма, гэта толькі маё рэтраградства, што любую форму можна напоўніць вялікім і сур'ёзным зместам. Але чалавек слабы, ён не можа пазбавіцца ад забабонаў, і таму няма ахвоты цытаваць пералічаныя вершы, складаная строфіка і рыфмоўка ў якіх перашкаджаюць успрымаць іх сэнс і змест.

Далей высвятляецца, што першую кнігу Э.Акуліна ўвогуле можна лічыць в у ч н ё ў с к а й. Не, не ў тым сэнсе, быццам бы яна перамальная і г.д. Лепш сказаць, гэтая кніга — эксперыментальная, кніга пошукаў новай формы вершаскладання. Здзіўляцца не даводзіцца: цяжкія, пакутлівыя пошукі новых форм жыцця не могуць не суправаджацца пошукамі новых форм яго адлюстравання, чым і займаецца зараз усё мастацтва («душа паўтарае цела», кажа пісьменніца Алёна Тарасава). Аднак у адрозненне ад іншых паэтаў Э.Акулін, як бачым, ідзе не толькі наперад (вольны, «белы» верш і г.д.), але і назад, у мінулае.

Спектр пошукаў вельмі шырокі. Э.Акулін спрабуе, напрыклад, рашаць адну і тую ж тэму рознымі сродкамі. Скажам, яму не падабаецца асфальт (у чым я згодны з ім: з я м л ю м а ц і закрывае!), і ён піша «Аднойчы»:

Аднойчы ўвесну, нібы лёд,
ад плёсаў-плошчаў непрытульных
асфальт пачне свой крыгаход
між берагоў прыціхлых вуліц.
І людзі выйдуць паглядзець
на небывалае здарэнне,
І стануць душамі святлець,
і прагнуць самаачышчэння.
І разняволены праспект
ва ўсёй сваёй красе шырокай
блакіт пралесак панясе,
адлюстраваны ў сотнях вокан.

Мы разумеем: мара. Згаджаемся з ёю, але разумеем і тое, што ніякай «красы шырокага праспекта» ўжо не будзе, будзе толькі гразь. Тут — дапушчальная ўмоўнасць. А праз тры старонкі — «Асфальтавыя рэкі»: «...куды вас плынь нясе? На гібель чалавеку (!) на стрэчнай паласе... Пад вечар вашы плёсы пусцеюць пакрысе. Сталёвыя таросы зіхцяць у расе. Асфальтавыя рэкі — дарогі ў нікуды... На што вы чалавеку без чаек і вады?» Тут парушана гармонія паміж эмоцыяй і розумам, чаго не было ў першым выпадку, усур'ёз адмаўляецца

Эдуард АКУЛІН. Крыло анёла. Вершы, акрапаэмы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1995.

Купала і Колас...
Раптоўна
Адчуеш свабодна зусім —
Не толькі радком загалоўным —
Ты ўсім абавязаны ім.

Трывожаць не рангі і званні,
Інакш азначыўся плён —
Дзяржаўная важкасць гучання
Адзіных і розных імён.

Імёны ключоў жураўліных,
Бароў і герояў зямлі,
А з імі у назву Айчыны
Паэтаў імёны ўвайшлі.

Айчына, што вырасла хутка
Праз радасць і боль завеяў.
Мой родны мой кут, не ў закутках
Пачэснае месца тваё.

І не пры магільным граніце,
А скрозь на вялікай зямлі
Любіце паэтаў, любіце!
Іх так ненавідзець маглі.
Нават у вершах

Нават у вершах Рыгора Семашкевіча грамадзянскага пафасу святлеецца пранізлівая лірычнасць, і таму не дзіва, што і ў лірыцы сваёй Рыгор быў не меней дакладны ў слове і ў пачуцці, у адчуванні і разуменні сябе ў вялікім свеце, здзіўленне прыгажосцю якога ніколі не пакідала яго і давала глыбінную прагу жыцця.

Дзесьці ў полі ляскоча падвода.
Што яна лічыць — выбоіны, годы?

Стылая далеч асенняй прасторы
Чуйна разносіць усё, што гавораць

Людзі, дарогі, падводы, машыны
І ў паднябессі клін жураўліны.

Не, нездарма самым вечным і блізкім
Здасца зямля, гэта поле-калыска,

Боты ў раллі, у асенняй, стамлёнай,
Дзень, што як быццам
мядзведзь захмялёны,

Цяжка варушыцца ў мускулах нашых,
З намі да цёмначы папрацаваўшы.

Здасца — у ціхіх сялянскіх разорах
Выспелі, стынуць вялікія зоры.

Працытаваў гэты верш таму, што згадаў, як пакутліва паэт шукаў патрэбнае слова. Начны званок. У трубцы Рыгораў голас, стомлены і заклапочаны, «Сашок, ты не спіш? Слухай, не магу ўспомніць слова. Разумееш, асенні вечар, ужо цёмна, зоркі... Цішыня, і толькі падвода грыміць у полі, калёсы... Толькі гэта чуваць...» Прыкладна такая гаворка. Перабіраем па начным тэлефоне словы, пакуль не дайшлі да лёстак, тых, якія звычайна драўляна звоняць у возе на цвёрдай дарозе. Пасля гэтага радасны ўскрык, - пакладзеная трубка, каб запісаць «дзесьці ў полі ляскоча падвода».

Адказнае стаўленне да паэзіі, да напоўненасці паэтычнага радка змястоўнасцю давала Семашкевічу-крытыку права на патрабавальнае слова пра творы сваіх калег па паэтычным цэху. Семашкевіч ніколі не абвінавачваў агулам, ён аналізаваў, даказваў, паказваў. Ад гэтага крытыка яго была для асобных аўтараў і вастрэйшай, і болей балючай. За яе яны крыўдзіліся, «запаміналі і прыпаміналі» пры нагодзе. Ён гэта ведаў, пераносіў балюча, асабліва калі разумеў, што з ім проста зводзяць рахункі на прымітыўным узроўні. А мне здаецца, што і пісаў ён крытыку толькі тады, калі сутыкаўся з сапраўдным талентам, які хацелася падтрымаць, ці з графаманіяй, са свядомым «радкагонствам» — старою хваробаю, якая даўно прыжылася ў беларускай літаратуры. Асабліва ў паэзіі, хаця і ў астатніх жанрах гэта хвароба прагрэсіруе, Семашкевіч пісаў крытыку не дзеля таго, каб зводзіць асабістыя рахункі, ён абараняў літаратуру ад пошласці, не даваў ёй заплывацтванню дробязнасці і абыякавасці. І клопат гэты меў у адзін час з Р.Бярозкіным, М.Стральцовым, В.Бечыкам...

Адна з кніг Р.Бярозкіна называецца ёмкім беларускім словам «Постаці». Відаць, аўтару ніколі б не прыйшла ў галаву думка, што словам гэтым у хуткім часе будзе пазначана і яго асоба ў гісторыі беларускай літаратуры, а потым і маладзейшых М.Стральцова, В.Бечыка, Р.Семашкевіча... Як нам не хапае ў сённяшнім разбэрсаным і пераломным часе такой нацыянальна-свядомай працавітай кагорты!

Аднак лёс распарадзіўся інакш, зрабіў сумна-прарочымі радкі:

Недзе на Свірскім возеры
Дзікія гусі крычаць.
Скора ўжо, скора возьмецца
Неба іх калыхаць.

А можа, яны і бліжэй?
Ды гэтага не відаць.
Цёмнач. І толькі праз цішу
Дзікія гусі крычаць.

Крычаць не таму, што дзікія.
Тут кожны пачаў бы крычаць,
Калі дарогі цяжкія, вялікія,
А даўно пара адлятаць.

І як пераклік з адлятаючымі, нібы душы, дзікімі гусямі, адтуль з суровага цёмнага асенняга неба на знябожаную зямлю ападае запавет-жальба:

І не пры магільным граніце,
А скрозь на вялікай зямлі
Любіце паэтаў, любіце!
Іх так ненавідзець маглі.

Алесь ЖУК

Пошта

ПРОЗВІШЧА — ГЭТА СЛОВА І СЛАВА

Вы хочаце, суайчыннікі, каб пра ваш род ведалі нашчадкі? Вы хочаце, каб ваша прозвішча трапіла ў энцыклапедыю? Вы хочаце пакінуць след на роднай зямлі? Тады просім не толькі зацікаўлена пазнаёміцца з гэтым допісам у рэдакцыю, але і прыняць самы актыўны ўдзел у напісанні жывой біяграфіі нашых каранёў...

На працягу ўжо некалькіх гадоў наш творчы калектыў працуе над навукова-папулярнай энцыклапедыяй «Прозвішчы Беларусі». За гэты час зроблены экспедыцыі ў розныя куткі рэспублікі, адбыліся сустрэчы са старажыламі, вывучаліся архіўныя матэрыялы, перапісы насельніцтва, музеяў, падтрымліваліся сувязі з краязнаўцамі рэгіёнаў, арганізоўваліся перапіскі з грамадзянамі, сацыялагічнае анкетаванне, вывучалася сусветная навуковая літаратура па гэтай праблеме.

Рэдкалегія, збіраючы матэрыял, даследавала этымалогію прозвішчаў Беларусі па магчымасці ўсіх нацыянальнасцей рэспублікі. Па энцыклапедыі выразна бачна, у якім раёне людзей якіх нацыянальнасцей больш, якіх менш — а разам з тым — і адпаведных прозвішчаў.

Намі сабраны унікальны матэрыял з усіх 117 раёнаў Беларусі. Аднак перад тым, як зрабіць апошні варыянт выдання, рэдкалегія вырашыла звярнуцца да вас, суайчыннікі. Давайце разам паразважаем: адкуль мы — жыхары Беларусі? Хто нашы Дзяды? Каб не быць людзьмі перакаці-поле, без роду-племені, каб наша нацыя замест памяці па спадчыне не перадала нашчадкам бур'ян і запусценне.

Ці ведаеце вы, адкуль і ў якім стагоддзі з'явілася ваша прозвішча? Ці звязана яно з назвай вашага населенага пункта, з гісторыяй яго фармавання і засялення. Як у вас землякі тлумачаць назву роднага паселішча, рачулкі, іншых маленькіх геаграфічных аб'ектаў і тапонімаў — луга, балота, узгорка, лесу, хутара, могілак, палеткаў і да т.п.?

Як утварылася ваша прозвішча? Якія легенды і паданні пра свой род ведаеце? Калі з'явілася ваша прозвішча на вашай малой радзіме? Дзе яно яшчэ распаўсюджана? З якога рэгіёна, магчыма, пераехала ваша сям'я — з якой дзяржавы СНД ці далёкага замежжа? Што ўяўляе генеалагічнае дрэва вашага роду? Якія, магчыма, мянушкі мелі твае продкі? Гэта проста прыблізны план, а расказаць пра свой род кожны можа цікава і непаўторна.

Вядома, у першым выданні энцыклапедыі мы не ставілі мэтай прааналізаваць мільёны прозвішчаў Беларусі, гэта — першы крок у падобным энцыклапедычным асвятленні праблемы ў айчыннай навуцы, дапаможнік усім тым, хто хоча самастойна авалодаць методыкай даследавання сваіх вытокаў.

Кароткае даследаванне прозвішчаў свайго роду — па сілах кожнаму. Усяго некалькі слоў пра прозвішчы, назвы мясцін вашага роду ці нават цэлае даследаванне гісторыі сваіх спадкаемцаў — гэта ўжо залежыць ад вашай стараннасці і натхнёнасці. Мы будзем рады лісту школьніка і студэнта, калгасніка і рабочага, служачага і вучонага. Добра было б, каб настаўнікі арганізоўвалі ў сваіх школах падобныя даследаванні пад рубрыкай «Мая радаводная». А матэрыялы даслалі рэдкалегіі.

Паважаныя суайчыннікі! Правядзіце даследаванні сваіх каранёў, сабраўшыся цесным сямейным кругам. Кожны, каму неабыякавая культура Бацькаўшчыны, хто — сапраўдны патрыёт, павінен адгукнуцца на наш заклік.

Вашы лісты будуць уважліва даследаваны, сістэматызаваны, іх аўтарам дадзены адказы. Лісты дасылайце: 210038, г.Віцебск-38, вул. П.Броўкі, 23-1-48, Карнелюку К.С.

Ваша прозвішча — гэта не толькі ваш подпіс у грашовай ведамасці, але і аўтограф усяго вашага роду, вашай сям'і. Хопіць быць ужо нам Іванамі-ды-Мар'ямі, што не помняць сваіх каранёў.

Як страсна і эмацыянальна разважае Ніл Гілевіч:

Брат мой!
Братка мой!
Браточка родны!
Адкажы — сам сабе адкажы,
Чым зрабіўся табе непрыгодны
Скарб бясцэнны тваёй жа душы?

Адчаго так бяздумна, бязмоўна
Ты яго выракаешся сам?
І чаму табе так усё роўна,
Што саборам становіцца храм?

Схамяніся ж, ачніся, агледзься!
Ды разваж, ды раздумай як след:
Што пакінеш ты з поля ў нашчадкі?
З чым нашчадкі пакажуцца ў свет?

Ці паверуў, што род твой бясплодны?
Ці свой лёс прамяняў на чужы?
Брат мой!
Братачка родны!
Адкажы! Сам сабе адкажы!

Дарэчы, рэдкалегіі можа напісаць і той, хто хоча проста даведацца пра паходжанне свайго прозвішча, імені, імені па бацьку — і мы адкажам на пытанні. Растлумачым і паходжанне назваў вашых родных населеных пунктаў, рэк, азёр, вуліц, прозвішчаў, імён вашых знаёмых, суседзяў, сяброў, каханых.

Прозвішча — гэта Слова і Слава з вялікай літары пра продкаў і пра цябе, пра мяне і пра нас. Пра ўсю нацыю і Бацькаўшчыну. Бо, дарэчы, на Беларусі Бог жыве, як сцвярджаў таленавіты творца Радзімы Уладзімір Караткевіч, але, зразумела, не могуць ніколі ўжыцца сярод нас прозвішчы тых манкуртаў, якія здрадзілі сінявокай матчынай старонцы, яе гаючым крыніцам.

К.КАРНЯЛЮК

г. Віцебск

неабходна-непазбежнае ды і гранічна патрэбнае для цывілізаванага жыцця. Не асфальт, вядома ж, нясе гібель чалавеку!..

Аднак гэта ўжо пра лад мыслення. Што ж да формаў, то вось спроба, так сказаць, украінскага, шаўчэнкаўскага верша з яго «няправільнымі» націскамі:

Пахавайце мяне ў Бесядзь,
каб ляжаць мне на дне плёса
і глядзець, як з нябёс месяц
у аер атрасае росы.
Пахавайце мяне ў рэчку
галавой насупроць плыні...
На Купалле з вянком свечку
мой пагляд над вадой спыніць...

І г.д. да канца верша. У дадзеным прыкладзе нічога кепскага няма, бачна толькі, якое значэнне надае паэт доследным формам.

У «Слязах сліваў» Э.Акулін ужо задаецца мэтай, якая ўвогуле мала чаго агульнага мае з паэзіяй: п а д а б р а ц ь усе словы так, каб яны пачыналіся на літару «с»: «Стаяць скалелыя сады, Сутонне сцішана сівее, Самлела сон сышоў сюды Святлом сумлівым санцавея...» І г.д. яшчэ дзве страфы, восем радкоў, роўна па тры словы ў кожным. Толькі на тое і звяртаеш увагу пры чытанні, змест ужо і непатрэбны.

Аднак вянец пошукаў — верш «Адлюстраванне»:

Усе пуцявіны прыводзяць у неба.
Для грэшнай душы сваёй крылы гадую.
Калі адыходзіць — адзінае трэба:
на свечцы заўважыць слязу залатую.
На свечцы заўважыць слязу залатую —
Адзінае трэба, калі адыходзіць.
Для грэшнай душы сваёй крылы гадую.
Усе пуцявіны ў нябёсы прыводзяць.

Дакладны люстраны адбітак, толькі ў адным месцы амальгама сапсавалася: замест «у неба» бачым «у нябёсы». І сапсавалася яна — ад старасці: даўно ўжо такога не было...

Даруем паэту гэты нявінны жарт, які сведчыць, прынамсі, аб тым, што цэнзуры цяпер, дзякуй богу, няма, і рэдактары не ўмешваюцца ў тэкст: рай для паэзіі. Важна зразумець: за гэтым жартам, за літарай «с», за пераносам націскаў, за імкненнем да архаічных форм, якія, дарэчы, вытрымліваюцца вельмі строга, — за ўсім гэтым бачна пераважная ўвага Э.Акуліна да пытанняў формы ўвогуле. Відаць, паэт пакуль што больш за ўсё заклапочаны тым, ЯК сказаць, але не тым, ШТО сказаць чытачу. Ну, а пакрыўджаны няўвагай да яго змест вельмі часта помсціць паэту. У такіх выпадках гэта амаль непазбежна. Таму іншы раз і хочацца кнігу назваць «вучнёўскай» у прамым сэнсе слова.

«Агонь учэпістай р у к о ю палена загрудкі схапіў...» — дзе ў агню «рукі»? Дзе ў палена «грудзі», каб яго можна было «схапіць загрудкі»? «Сонца з высяў снапамі промняў сыпала медзь...» — снапы з медзі, медныя снапы? Не, проста прапушчана — к о л е р у медзі... «А сляза — на абедзве шчакі. А бяда — як разлітая ртуць» — няўклюдна, адвольна. Яшчэ:

...вазьмі маё цела, каханы,
І боль мой, і слёзы мае...
І сонца ў з а ў е ц ц а ф а н т а н а м
р а с с ы п а н ы х к о с п а т р а в е...—

тут ужо цяжка разабрацца, што і да чаго. Як і ў такім выпадку — «Кляновых лістоў класкон вятрыска на золку сціснe...»

Па радках Э.Акуліна ідзеш, як на лыжах па сакавіцкім снезе: то лёгка і хутка слізгаеш па старым, зляжалым, то спатыкаешся на свежым, які толькі што выпаў. «Восень прыйшла знянацку, як тэлеграма ноччу...» — выдатна, так часта і бывае, гэта паэзія. А вось «Анёл самотны»... упаў на Беларусь, «І бачыў гэта л е д з ь н е к о ж н ы...» — «чыстая» проза, для верша дастаткова, каб бачыў гэтае падзенне адзін паэт. Альбо: «Пальцы туга сплялiся н а а д л е г л а с ц ь р у к і» — як гэта ўвогуле разумець? І жко зусім дрэнна, калі (у «Горадзе») паэт піша, што ён носіць «у душы, н і - б ы р ж а в ы ц в і к, вобраз вёскі». Страта густу...

Пішам — як думаем. Паўтару, што вершы таленавітага паэта адзначаны некаторай нявызначанасцю зместу. У цэлым паміж формай-Сцылай і зместам-Харыбдай ён бліжэй да першага, і за недакладнасцю радка, само сабой зразумела, паўстае недакладнасць і нават незразумеласць думкі. Асабліва гэта датычыцца да другой паловы кнігі. Нягледзячы на ўсе намаганні я, напрыклад, так і не зразумеў, у чым сэнс верша:

Забяры мяне ў неба, маланка!
І хоць шчасце з табою — на міг...
Я клянуся быць шчырым каханкам
У пякельных абдымках тваіх... —

нейкае дзіўнае жаданне, калі яго расшыфраваць, дык атрымаецца — забі мяне, маланка... Далей:

Лепей знікнуць у сіняй прасторы,
абудзіўшы залевай раллю,
чымся жыць у маўклівай пакоры —
і адночы сысці пад зямлю.

Каханак... у пякельных абдымках маланкі... знікаю ў сіняй прасторы і аднчасова абуджаю залевай раллю... У выглядзе дажджу, ці што?.. Пераканаўчы і шмат разоў пісаў: паміж гармоніяй і алгебрай супярэчнасці на самай справе няма, масштабнасць вобраз бездакорна л а г і ч н ы!.. А тут логікі няма.

Выходжу з тумана на голас.
На волю выходжу з сябе...
З зямлі нараджаецца колас,
удзячны вясновай сяўбе.
Прабіўшы труны скарлупінне,
душа, як зялёны прамень,
вязніцу сваю пакіне,
вітаючы ясны дзень.
Пакуль спадарлівы Сейбіт
абходзіць з сяўнёй палі —
і душам расці, і хлебу
на белай маёй зямлі.

Такое м н о с т в а рэчаў у дванаццаці радках не складаюць арганічнага адзінства, г.зн. вызначанай думкі. Вядома, нешта такое туманнае праглядвае, вядома, можна расшыфраваць, але асабіста я — не гурман, люблю рыбу, у якой менеей за ўсё касцей (як, падазраю, і большасць чытачоў), каб есці без перашкод...

Разумею паэта: хочацца быць тонкім, складаным, інтэлектуальным, крыху загадкавым. Гэта модна. Модна пісаць для сяброў, для калег, а не для масавага чытача. Паэзія ўсё болей становіцца ўнутрыцэхавай справай. Між тым у свеце і без таго так многа незразумелага, што задача паэзіі, на мой погляд, не памнажаць, а памяншаць яго. Не баючыся быць няправільна зразуметым, — с п р а ш ч а ц ь, а не ўскладняць жыццё. Хіба вось гэта, спрошчанае, — прымітыў?

Мая бабулька Волька
вяршыць жыццёвы стог.
Не няньчылася доля,
быў літасцівы Бог.
Разменены апошні
дзесятак на вяку.
Жыццё як гляк парожні,
што сніць аб малаку.
Ды што цяпер аб гэтым—
нанова не пражыць.
Без страху перад ветрам
лісток жыцця дрыжыць.

Быццам бы «нічога асаблівага», але пачуццё жывое, а таму кранае. Над ложкам кожнага паэта, нават і немаладога, я б павесіў выслоўе Марціна Хайдэгера: «ПРАСТАТА— ВОСЬ АДВЕЧНАЯ ТАЙНА ВЯЛІКАСЦІ»...

У канцы роздуму над кнігай Э.Акуліна — самае «салодкае», але і, з другога боку, самае горкае... У паводцы разнастайных форм, тэматыкі, выдатных і дрэнных рыфмаў, спроб, доследаў, удач і няўдач, строгага пісьма і маладога какецтва прасочваецца рэчышча сапраўднага нясцерпнага болю — нацыянальна-патрыятычнай ідэі. Калі паэт, які ліша тэксты для песень, не дасягае асаблівых вышынь у любоўнай лірыцы, у вершах аб каханні, якія толькі і выконваюць сучасныя спевакі, — дык у вершах аб радзіме, аб лёсе краіны і народа ён на ўздзіўленне строгі і «даросылы». Бо тут, паўтараю, — сапраўднае, кроўнае, балючае. З эпіграфам з А.Грыбаедава «И дым Отечества нам сладок и приятен...» — «Дым Айчыны — чарнобыльскі дым. Не салодкі ён, а гаркавы... Дым Айчыны... Жахлівы сон. Ад якога прачнуцца страшна... Бераг Сожа. Сівы Харон рук не можа адмыць ад сажы...» І лепшыя вершы — «Францішак Скарына», «Францішку Багушэвічу», «Слова Паўлюка Багрыма» — асабліва моцныя. Мне здаецца, што гэта — адказ на галоўнае пытанне «тэста» на паэта. Усё астатняе зробяць талент і час.

Фёдар ЯФІМАЎ

БУДУЦЬ ПРЭМІІ ІМЯ ФРАНЦІШКА БАГУШЭВІЧА

Зыходзячы з прынцыпаў Міжнароднага ПЭН-цэнтра, Другі Міжнародны кангрэс у абарону дэмакратыі і культуры «Незалежная прэса: свабода і адказнасць», які, як мы паведамлялі ўжо, праходзіў нядаўна ў Доме творчасці пісьменнікаў «Іслач», падтрымаў прапанову Беларускага ПЭН-цэнтра і пастанавіў заснаваць пры Беларускім ПЭН-цэнтры Фонд Францішка Багушэвіча. Сродкі фонду будуць выкарыстоўвацца для прысуджэння дзвюх штогадовых літаратурных прэмій імя Францішка Багушэвіча і пакрыцця выдаткаў, звязаных з ганараваннем лаўрэатаў.

Распрацавана палажэнне аб гэтых узнагародах. Літаратурныя прэміі імя Францішка Багушэвіча будуць прысуджацца беларускім пісьменнікам за творы, якія служаць аднаўленню гістарычнай памяці беларускага народа і спрыяюць адраджэнню Беларусі. Кожная з прэмій мае памер 500 долараў ЗША. Разам з прэміяй будзе ўручацца лаўрэатам дыплом і медаль.

Прэтэндэнты на прэмію павінны накіроўваць свае творы (без жанравых абмежаванняў на разгляд да 1 лютага. Рашэнне прымае рада фонду, якая аб сваім рашэнні паведамляе штогод 3 сакавіка — у дзень нараджэння Ф.Багушэвіча.

З КЛОПАТАМ АБ ЮНЫХ ТАЛЕНТАХ

Беларуская эстэтычная асацыяцыя разам з іншымі арганізацыямі, сярод якіх ЮНЕСКА, Міністэрства адукацыі Расіі і Міністэрства адукацыі і навукі Беларусі, творчыя саюзы, выступіла з ініцыятывай стварэння Міжнароднай дзіцячай Акадэміі, якая звяжа Мінск, Маскву, Кіеў. Яе мэта — выяўленне і падтрымка таленавітых дзяцей і падлеткаў з правінцыі, перш за ўсё ў славянскіх краінах. На творчых семінарах з юнымі будуць займацца відныя дзеячы літаратуры, музыкі, выяўленчага мастацтва і тэатра. Для падтрымкі і развіцця Дзіцячай акадэміі створаны Міжнародны апякунскі савет, у склад якога ўвайшлі такія знакамітыя творцы, як Мікіта Міхалкоў, Алег Табакоў, Ілля Глазуноў, Вольга Лепяшынская, Генадзь Гладкоў, Валянцін Лукша, Уладзімір Стальмашонак, Ігар Алоўнікаў і іншыя.

У.МУРОГ

ЯК КАЖУЦЬ: МАЛАДЫ ДЫ РАННІ

І на самай справе Ягор Конеў належыць да самай маладой генерацыі беларускіх пісьменнікаў. Нарадзіўся ў 1970 годзе ў Мінску, вучыўся ў Мінскім інстытуце культуры, у 1994 годзе скончыў факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага універсітэта. Працаваў у газеце «Чырвоная змена», у рэдакцыях часопісаў «Беларуская думка», «Беларусь», цяпер — у «Бярозцы».

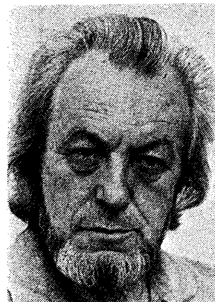
Нягледзячы на малады ўзрост, Я.Конеў зарэкамендаваў сябе і як удумлівы журналіст, і як цікавы празаік. Пацвярджэнне апошняму— першы зборнік прозы Я.Конева «Вартавыя», што стаў жніўеньскай за сёлетні год кніжкай у «Бібліятэцы часопіса «Маладосць». Акрамя аднайменнай аповесці, у яго ўвайшлі апавяданні «Лесуны», «Нашчадак», «Нявестка».

Той, хто ўжо знаёмы з творчасцю маладога пісьменніка, не мог не заўважыць, што героі яго твораў (урэшце, як і персанажы многіх іншых маладых аўтараў) дзейнічаюць на мяжы рэальнага і казачнага, фантастычнага. Разам з тым Я.Конеў не адыходзіць ад складаных праблем жыцця, раскрываючы іх па-свойму, арыгінальна.

Вось што гаворыць наконт гэтага ў прадмове «Абяцанне» Віктар Казько: «Ягор Конеў імкнецца адрадзіць былое. Адрадзіць, сыходзячы ўжо з нашых дзён, з творчасці Міхаіла Булгакава і Анатоля Кіма. Гучныя імёны. Але я не параўноўваю і не праводжу паралеляў. Я адзначаю іх толькі, разумеючы, што гэтая першая кніжка маладога аўтара, першая спроба аповесці. І пра дасканаласць яе гаварыць яшчэ рана. Але нельга не заўважыць, што яна прыцягвае мяне і хвалюе. Я думаю над ёй, бо адчуваю і думку аўтара. І нашы думкі сугучныя».

Паэзія

Раман ТАРМОЛА-МІРСКІ

З НОВАЙ КНІГІ

З НАГОДЫ ЮБІЛЕЮ

**Майму мястэчку шэсць стагоддзяў.
Майму Міру аж шэсць вякоў.
Падкову кожны тут знаходзіць
Сваю... між шасцісот падкоў.
Мой родны кут не адкапыціў,
Хоць на машыны перасеў,
Хаця сляды арліных кіпцяў
Дагэтуль у сабе нясе...
Будзь благаслаўлёны крыжам божым
І надалей, мой любы кут!
Не быў, не ёсць, не стане бомжам
Мой слынны працавіты люд.
Цяпер так многа сварак грозных
І рэфарматарскіх дурнот,
Але спакойны сталы розум
Спрадвечна мае мой народ.
Я не пра вас, хто ўжо адрокся
Ад мовы, ад свайго імя,
Айчыну хто любіць знямогся
І ганьбы праглынуў камяк.
Крывёю землякоў палітай,
Зямлі аб шчасці сняцца сны...
Бязродны можа быць палітык,
Ды не сапраўдныя сыны!
Мы ўсе адной нябеснай рамкай
Аздоблены ад першых дзён
З мястэчкам родным, домам, замкам,
І кожны з імі лепш відзён...**

ПРЫМЕРКА

**Беларусь,
ты сягоння не ўзрост
Прымяраеш да годнай Расіі,
А сябе, як заечы хвост,
Хоць аб гэтым цябе не прасілі.**

**Нам бы стаць плячом да пляча,
Бо адной і крыві мы і долі,
Але рабства ў тваіх трапачах
Яшчэ болей,
чым прагі да волі.**

**Гэта ганьбіць славянскі дух
І Расіі і Беларусі.
І ніякі народны рух —
Не народны,
бо сам сабе хлусіць.**

НЯЎРОД

**Прывучаныя быць спрадвек натоўпам,
Нялёгка мы вяртаемся ў народ...
За гэта ў твар нам тыцкаюць Еўропай,
Як быццам бы не ў ёй наш агарод.**

**Гаротную нам прапісалі долю —
Што ўсе мы бульбашы ды кавалі,
Хаця у нашага Скарыны школе
Вучыліся калісьці каралі.**

**Лягчэй за ўсё аблаяць пустазвонаў
І фактамі падрэзаць языкі...
Ды факт, што беларускую карону
Прымерваюць не тыя мужыкі...**

**Наш родны край і песняроў калыска,
І хлебаробаў! Каб жа ўладары
Не толькі лысінай маглі ў нас бліскаць,
Успомніў свет бы — мы гаспадары!**

**Няхай жа брыгадзіры брыгадзіраць,
Пастух кароў пасе, а не народ.
У рамянях пабольшала зноў дзірак...
Страшней за ўсё як розуму няўрод.**

●

**Выбралі найлепшага
з найгоршых
І ад шчасця слёзы пралілі...
Гэтая гульня прыйшла не з Польшчы.
Гэты падкідны з маёй зямлі.**

**Так і забаўляецца славянства,
Каб не пастарэць,
не падурнець.
Не кажыце, панства,
нам пра хамства,
Вам раскошы гэткае не мець...**

РАЗБОРКІ

**Літвіны мы ці расіяне —
Распачалася нанаў спрэчка.
Праз тры дзяржавы цячэ рэчка,
Ніхто не знае, з чыйго рання.**

**Ніводзін не напяты мускул,
Ракі прасвечваецца донца,
Каго хвалюе, колькі сонца
У ёй з адценнем беларускім.**

**Не разабрацца ў дыяменце
Хваль у траве і між алешын,
Хто з нас малодшы, хто старэйшы —
Магчыма, добра, што ў сакрэце.**

ОДА ЖАБРАКУ

**Жабрак да жабрака не пойдзе з торбай,
Хіба каб крочыць разам жабраваць
І выглядаць бядой не аднагорбай:
Дваім, чым аднаму, лягчэй падаць.**

**Дваім — лічы, што цэламу народу,
Які разбрыўся па зямных кутках
І з торбамі ўпісаўся у прыроду
І дэмакратыі, і вольных птах.**

**Маланка жабрака ўслед перахрысціць,
А нехта і сабаку нацкуе,
А хтосьці і падасць...
Жабрак-нячысцік
Жалезна знае ўсе правы свае.**

**Я быў багаты — верыў у свабоду.
Яна ж, як і прыгнёт, не знае меж...
О брат-жабрак,
вазьмі хоць гэту оду,
Сабе пад голаў нанач падкладзеш.**

ЗАСТАЛАСЯ НЕБАМ

**Прылашчыцца ў жанчыны ёсць патрэба
Да рук нячулых, да калючых шчок.
Не зашчапляйся, братка, на кручок
Ад гэтага жывога неба.**

**Хіба ты не ўглядаешся ў яго
І позна ўвечары і рана-рана,
Калі душу зацягваюць туманы
І хочацца на свеце аднаго:
У зроку сэрца мець заўжды яе
І з крокамі, і з валасамі,
І з голасам над галасамі.
Тады ліпучае ўсё адстае.**

**Хіба не вусны астудзілі лоб,
Апалены раўнівасці ганебай?
Ужо было на свеце многа спроб
Зрабіць пад годнасць небную падкоп,
Жанчына ж —
засталася тым жа небам.**

У ВЕЧНАСЦІ СПРАДВЕЧНЫМ СТАЦЬ

**Жыццё у смерці адваёўваць
Цаной уласнага жыцця,
Аддаць душэўную маёмасць
За мару, чым жыве дзіця.**

**О калі б гэткую ахвярнасць
Мог кожны з нас дэманстраваць,
Людскі замах не быў бы марным —
У вечнасці
спрадвечным стаць.**

ГАРТАЮЧЫ СОННІК

1.

**У чалавецтва толькі дні.
А ночы — гэта час для мёртвых.
І кожны беларус чацвёрты
З вайны пры Месячным агні...**

2.

**Часамі хмаркаю зашторыць
Хтось векавечнае акно,
Як некалі ў сваёй канторы
Ад сонца... Як было даўно...**

3.

**Дзень добры ў хату, мама з татам!
Упоўнач я прыйшоў да вас.
Вы — для мяне, для вас — я страта.
Не лепшы і не горшы час.
Ага... Сівей за вас я, мама.
Памерлі Галя і Аркадзь.
Памром... Памром усе таксама,
Не вечныя, што і казаць.
Вы, мамачка, і тут ля печы,
І робіце усё сама.
Дзе ж Галя і Аркадзь, дарэчы?
— Ды там, сынок, дзе нас няма...**

АПОЎДНІ мэру Лабідудава Пузановічу пазванілі з канцылярыі аблвыканкама і паведамілі, што адпаведна з вертыкаллю ўлады, вырашана прызначыць яго, Уладзіслава Пузановіча, Старшынёй Зямнога Шара. Супрацоўнік канцылярыі спытаў Пузановіча, колькі дзён яму трэба на роздум, каб прыняць важнае рашэнне, але мэр адказаў, што тэрмін на роздум яму не трэба, і ён дае згоду на адказную пасаду адразу. Пасля гэтага супрацоўнік канцылярыі спытаў ці ёсць у таварыша Пузановіча якія пажаданні, і той хуценька паведаміў, што ёсць, і на пытанне якія? — патлумачыў, што пакуль жаданне адно: арыштаваць жыхарку Парыжа мадам Гурон і выслаць яе куды-небудзь на цаліну ці якую выспу падалей.

Пасля яго слоў у слухаўцы ўзнікла паўза, а потым голас супрацоўніка канцылярыі папрасіў даць больш падрабязныя тлумачэнні: за якое злачынства арыштаваць і выслаць на астравы?

Старшыня гарвыканкама раскрыў рот, каб шчыра расказаць пра ўсё і... прачнуўся. Так, як яго мазгі ўключаліся ў рэчаіснасць вельмі павольна, то Пузановіч са здавальненнем падумаў пра тое, што ён, як Старшыня ўсёй Зямлі можа і сам даць рады нейкай там французскай мадам, і ўздыхнуў з палёгкай.

Пасля гэтага Пузановіч яшчэ паляжаў крыху ў ложку, зірнуў у акно, за якім беглі шэрыя хмары і... раптам дапяў, што проста спаў, што ніхто яго па вертыкалі не прызначаў, што трэба ўставаць і ісці на працу.

Яшчэ больш было непрыемна Пузановічу развітацца з думкай, што мадам Гурон, якую ён амаль абясшкодзіў, павінна праз тыдзень нанесці візіт у падначалены яму горад.

Справа заключалася ў тым, што сын мадам Гурон, Жан-Луі, у вайну быў лётчыкам палка «Бургундыя-Днепр». У гонар палка назвалі і адну з вуліц горада. І вось маці героя, мадам Гурон, праз пасольства выказала жаданне наведаць горад і, у прыватнасці, вуліцу, перайменаваную ў гонар яе сына і яго баявых сяброў.

Днямі са сталіцы ў Лабідудава перадалі тэлефанаграму, у якой ад Пузановіча патрабавалі ўпарадкаваць вуліцу і прыняць усе меры, каб не дыскрэдытаваць дзяржаву, ды адпаведна садзейнічаць візіту мадам з Парыжа.

Цяпер, уявіўшы будучыя клопаты, мэр ажно ўзмакрэў. Некалькі гадоў таму, калі ён яшчэ не быў мэрам, мадам таксама збіралася прыехаць, але не здолела. Вуліцу тады тэрмінова пашырылі (знеслі шмат прыватных дамоў), хацелі пусціць па ёй нават тралейбус, але на тым усё спынілася.

Напярэдадні Пузановіч з мэтай агляду зрабіў на вуліцы шпацыр і жахнуўся. Пасярод яе ўзвышаліся горы смецця, утварыўся яр. У бруднай лужы рохкаў вялізны кормнік, якога даглядаў хлопчык. Даглядаў не дарэмна, бо ў самым канцы вуліцы з'явіліся палаткі і шатры, якія паставілі цыганы. Гэта былі самасёлы аднекуль з Расіі. Каля тых шатроў, размешчаных на курганах са смецця, мэра, якога суправаджаў толькі шафёр, адразу атачылі мурзатыя цыганскія дзеці і... запатрабавалі грошай. Не паспеў мэр гнеўна раскрыць рот, як нейчыя брудныя, гнуткія рукі мякка запаўзлі яму ў кішэні, другія ўжо адшпільвалі з запясця гадзіннік... Мэра нібы ўджаліла, ён клікнуў шафёра і мусіў адступіць да машыны. Шафёр гучна мацюкаўся, бо ў машыне не знайшоў капелюша, а сам Пузановіч, калі пад'ехалі да выканкама, выявіў прапажу парасона. Толькі тады Пузановіч успомніў, што з месяц таму да яго на прыём імкнуліся жыхары з той самай вуліцы, якія патрабавалі забараніць цыганам самавольна будавацца, але ён тую дэлегацыю не прыняў.

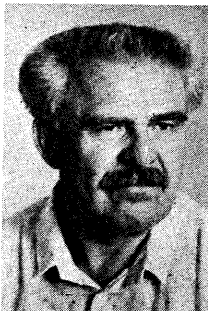
Цяпер трэба было нешта рабіць. Пузановіч пакінуў ложак і патэлефанаваў начальніку гаркамгаса, загадаўшы праз гадзіну быць у яго ў прыёмнай. А пакуль усё, мэр прымусіў сябе засяродзіцца на больш прыемных думках. Гэтыя прыемныя думкі былі пра гуманітарную дапамогу з Нямеччыны. Пузановіч, як толькі тую дапамогу ахвяравалі, адразу ўзяў яе размеркаванне ў свае рукі — у такіх справах ён не цярпеў аніякіх памочнікаў. Трыста камплектаў пакетаў, з якімі мэр яшчэ дасканала не паспеў азнаёміцца, знаходзіліся ў гарвыканкамаўскіх гаражах і размяркоўваліся. Самы вялікі пакет, а яго мэр распячатваў адразу, змяшчаў вялізны дыван з малюнкам у кветкі. Дыван мэр пакінуў сабе, а на сваю сям'ю, сваякоў і іншых добрых знаёмых дадаткова адклаў і каля ста іншых пакетаў.

Пузановіч не спяшаючыся паснедаў і паехаў на працу. У прыёмнай ужо сядзеў, чакаючы яго, даўгалыгі, з чорнымі ўхілістымі вочкамі, начальнік гаркамгаса Стукачоў, а побач і яго намеснік Хаміцкі — невысокі чалавек з дробным, злосным тварыкам. Пузановіч запрасіў у кабінет абодвух і адразу спытаў:

— Чаму вуліцу «Бургундыя-Днепр» не давялі да ладу?

— А навошта? — здзівіўся Стукачоў. — Яна ж нікуды не ўцячэ.

Юры СТАНКЕВІЧ

ПАРЫЖ — ЛАБІДУДАВА

САТЫРЫЧНАЯ АПОВЕСЦЬ

— Што, маць вашу, міжнароднага скандалу захацелі?! — зароў раптам Пузановіч.

Начальнікі нічога не разумелі. Тым не менш мэр з мацюкамі і без іх, цярпліва растлумачыў ім пра маючы адбыцца візіт.

— Ну, што будзем рабіць? — пасвідраваў ён іх вочкамі.

На гэта начальнікі паабяцалі неадкладна, нават сёння паслаць на вуліцу бульдозер, а потым і пару самазвалаў, зруйнаваць смецце, вывезці яго на звалку і засыпаць яр.

— Гнілыя парканы замяніць, пусціць аўтобус, — загадаў мэр. — А ўрэшце гэтае пытанне мы яшчэ абмяркуем заўтра на партгасактыве, — дадаў ён.

Начальнікі выйшлі з кабінета. Але мэр раптам спыніў іх.

— Ну а зараз атрымайце гуманітарную дапамогу, — сказаў ён, — хаця вы яе пакуль і не варты.

Пузановіч націснуў на званок і папрасіў сакратарку прынесці два камплекты.

●

Прыкладна ў гэты ж час загадчыца гарана Ярына Ваганетаўна Свіньіна зачынілася ў сябе ў кабінеце і загадала сакратарцы нікога не пускаць. Справа была ў тым, што раніцай яна таксама атрымала адзін камплект дапамогі, які прывезлі па разнарадцы з гарвыканкама.

Ярына Ваганетаўна была невысокая, скуластая і чорнавалосая жанчына, настаўніца па адукацыі, родам аж з Усурыйскага краю. У Лабідудава колькі гадоў таму накіравалі служыць яе мужа, маёра Свіньіна. Менавіта яе чамусьці прызначылі кіраваць гарана. Кіраваць ёй было няцяжка, праўда, гады чатыры таму пасунулася нейкая быццам беларусізацыя, нават з'явіліся праекты пра класы на мясцовай мове. Але апошнім часам са сталіцы падзьмуў іншы вецер, аб'явілі «вертыкаль». Пасля рэферэндуму пра класы больш не ўспаміналі. Свіньіна акрыяла і са згоды Пузановіча, які па-дзікунску ненавідзеў усё нацыянальнае, загадала іх закрываць. Праўда, у горадзе знайшоўся адзін бунтаўшчык, малады настаўнік беларускай мовы Курчэўскі, які, як далажылі загадчыцы, нават прыстрашыў з гэтай нагоды аб'явіць галадоўку. Жыў Курчэўскі на вуліцы «Бургундыя-Днепр», а працаваў у гімназіі непадалёку. Вопытная ў такіх справах Свіньіна пазваніла дырэктару гімназіі Пшыбыльскаму і прыватна папрасіла: тэрмінова, пакуль настаўнік не пачаў галадаць, праверыць яго на прафесійную прыдатнасць і адпаведна атэставаць... Пакінуўшы на потым гэтыя службовыя клопаты, Ярына Ваганетаўна ліхаманкава распакавала пакет з гуманітарнай дапамогай і... здзіўлена разявіла поўны залатых зубоў рот.

У пакеце ляжалі... зялёны нямецкі шынель і галіфэ. Нейкі час Ярына Ваганетаўна стаяла ў поўным непаразуменні, а потым выцягнула шынель і асцярожна памацала сукно. Яно аказалася вельмі якасным, а жонка вайсковага маёра ў гэтым выдатна разбіралася. Ярына Ваганетаўна апранула шынель і зазірнула ў люстэрка. Пабачаная там, яна сабе нечакана спадабалася: шэра-зялёнае сукно мякка адцяняла мноства гузікаў, якія блішчалі срэбрам. Не марудзячы, загадчыца ўбілася ў галіфэ і ахнула: усё было быццам на яе пашытае. Ярына Ваганетаўна хацела ўжо паказацца ў такім выглядзе сакратарцы, але раптам скумекала, што гуманітарную дапамогу выдзяляюць далёка не ўсім, і тады хуценька ўсё з сябе зняла.

Пасля Свіньіна ўспомніла пра справы, набрала нумар дырэктара школы Пшыбыльскага і спытала ў яго ці правялі прафесійную атэстацыю Курчэўскага? Дырэктар Пшыбыльскі адразу адрапартаваў, што камісію па яго атэстацыі настаўнік Курчэўскі адхіліў, выкладаць расейскую ці польскую мовы (замест адзінага беларускага класа ў школе ўвялі польскі) катэгарычна адмовіўся, аб'явіў галадоўку, напісаў ліст у міністэрства асветы і рушыў на гарадскую плошчу. «Дык я ўжо паведаміў пракурору і ў органы», — дадаў у канцы Пшыбыльскі.

— Ну і што было напісана ў тым лісце ў міністэрства? — пасля паўзы незадаволена спытала Свіньіна.

— Ніхто не ведае, — шчыра прызнаўся Пшыбыльскі.

Свіньіна павесіла слухаўку і задумалася. Трэ было прымаць нейкія захады, хоць параіцца з кім. Яна зноў зняла слухаўку і тэлефанавала сваёй сяброўцы — загадчыцы мясцовага музея Кілбасавай. Але, як паведамілі супрацоўнікі музея, Кілбасава была ў тэрміновай камандзіроўцы ў Маскве, у міністэрстве культуры

●

...Бульдазерыст Піліп Баран вёў свой бульдозер па вуліцы «Бургундыя-Днепр» у накірунку да цыганскіх шатроў. Тэрміновае заданне — зруйнаваць горы смецця, на якіх цыганы паставілі свае палаткі, а таксама зараўняць у кароткі час звалку і яр, не вельмі яму падабалася, нягледзячы на тое, што па загаду мэра яму выдалі як заахвочванне гуманітарны пакет. Баран быў цяпер у нямецкім шынялі і галіфэ.

Учора ён добра натрамбаваўся ў гаражах самагонкі, і зараз у галаву яму, хаця і грукатаў рухавік і моцна трэсла, з нейкім нібы птушыным піскам лезлі дзіўныя, часам палохаючыя яго думкі.

Так Баран раптам уявіў, што вядзе не бульдозер, а танк (а ў арміі ён служыў танкістам), і што яму далі загад узяць штурмам Дом Саветаў у Менску, дзе заселі бэнээфаўцы і іншыя нацыяналісты, а таксама турэцкія і чачэнскія шпіёны. Баран наліўся крывёю, заскрыгатаў зубамі, ды раптам ачуняў, але праз хвіліну зноў уявіў абы-што: быццам ён камандуючы танкавай арміяй і вядзе ўсю сваю броневую армаду на Вашынгтон...

Раптам ён заўважыў невялічкую драўляную краму, спыніў трактар, вылез з кабіны і пашыбаваў да гандлёвай кропкі, каб узяць там бутэльку піва. Яго бундэсвэраўскія галіфэ і шынель зрабілі на людзей у краме моцнае ўражанне, і Баран ледзь не ўзяў піва без чаргі. Але, калі глытаючы сліну, ён ужо соўгаў прадаўшчыцы грошы, нейкія асобы ў ватоўках і з сінякамі на тварах загірчалі на яго нібы зграя галодных сабак. Баран адступіў. Вельмі незадаволены, ён зноў сеў у трактар і рушыў з месца. Баран паволі мінуў вялізную звалку са смецця, яр, потым хлопчыка, побач з якім кормнік рыў лычом глебу, і ўрэшце дасягнуў канца вуліцы, дзе сапраўды ўбачыў горы са смецця, на якіх стаялі цыганскія шатры. Баран дадаў газу, ямчэй узяўся за рычагі і з разгону ўехаў у першую такую гару. Шацёр наверсе адразу абрынуўся долу, з-пад яго пачуўся віск, а потым адусюль павыскоквалі цыганкі, цыганы і цыганяты. Усчаўся вэрхал.

— А-ай, раманэ! Раманэ! — пачуў ён лямант. — Ратуйце!

●

Якраз калі адбываліся гэтыя падзеі, настаўнік Курчэўскі — худы, з доўгім носам і шэрымі вачыма малады чалавек, прыйшоў на гарадскую плошчу, дастаў раскладны зэдлік, павесіў на грудзі плакат, дзе было напісана чаму ён аб'явіў галадоўку, і сеў, падкурчыўшы ногі ў стаптаных чаравіках.

Плошча, між тым, жыла сваім жыццём. Сноўдалі чыноўнікі, заходзіў у мясцовы Дом гандлю народ, крычалі пра «далары, марачкі» маладыя, нахабныя валютчыкі, бегалі нейкія падшыванцы (адзін з іх шпульнуў у Курчэўскага камнем), але сваіх вучняў сярод іх настаўнік не пазнаў.

Першым заўважыў галадаючага бунтаўшчыка пенсіянер Гепеушын, які прагульваўся тут разам з сябрамі-адстаўнікамі. Гепеушын — мопсападобны, брывасты, з запхнутымі ватай вушамі, але ў капелюшы, уважліва прачытаў усё, што было напісана на плакаце галадаючага, вельмі ўсхваляваўся і паклікаў сваіх.

— Скажите, — лісліва звярнуўся ён да Курчэўскага, — какая разница, как мы с вами «размаўляем»? Ведь умные мысли на любом языке умные, так?

— Ну тое, што вы разумны, гэта яшчэ трэба даказаць, — абверг яго Курчэўскі, які не еў другія суткі і быў вельмі не ў гуморы.

Гепеушын разявіў рот.

— Нам, славянам, лучше говорить на одном языке, по-русски, — зайшоў ён з іншага боку.

— Гэта вы, можа, і славянін, — сказаў Курчэўскі, — а калі я — не?

Іх ужо атачылі адстаўнікі-пенсіянеры.

— Почему нет никого из органов? — незалюбілі яны. — Забрать его и немедля осудить...

Гепеушын адразу акрыяў.

— Но ведь кругом же русские, посмотрите, — заўважыў ён Курчэўскаму.

Настаўнік тужліва агледзеўся: і сапраўды, куды б ён ні плюнуў, стаялі адны «маскалі» і нахабна на яго пазіралі.

— Чыё сала, бульбу ядзіце, нкусаўцы?! — спытаў іх не на жарт пакрыўджаны і раззлаваны Курчэўскі. — Чаму ў чужых землях швэндаецеся, калі ў вас аж адна шостая частка зямнога шара?

— А как же вы тут без нас? Ведь у вас ни железа, ни нефти...

— Усё ў нас ёсць, дурыкі, — сказаў Курчэўскі. — А вы там жалеза ўсё роўна на танкі спляжыце, каб потым парламенты штурмам браць, а пакуль якую тону нафты здабудзеце, дык усё наваколле запаскудзіце, прыроду знішчыце, жывёл патруціце, азіяты...

— Нет, все-таки где органы? — зноў загаманілі адстаўнікі.

— Не працуюць даўно вашы органы, — з намёкам пакпіў галадаючы настаўнік. Спыніліся, так бы мовіць, а палове шостай.

Гепеушын з хеўрай адступілі.

Курчэўскі ямчэй насунуў на лоб кепку і ўзняў каўнер плашча. Сутонела. Вецер, нібы лісце. гнаў па плошчы ля самых яго ног «вавёркі», «зайцы» і нават «ваўкі» і «рысі». Гэта гарэзавалі ў канцы працоўнага дня валютчыкі, якія з рогатам кідалі ў паветра дробныя грошы. Інфляцыя паволі паскаралася.

●

У Маскве ў міністэрстве культуры трэцюю гадзіну чакала прыёму дырэктрыса Лабідудаўскага краязнаўчага музея Кілбасава.

Урэшце чыноўнік міністэрства, які абзваніў усіх сваіх сяброў і сяброўак і нудзіўся ад гультайства, успомніў пра наведвальніцу ў прыёмнай, прыняў заклапочаны выгляд і загадаў сакратарцы, каб яе пусціла.

Кілбасава, у нямецкім шынялі і з папкай у руках праціснулася ў кабінет.

— Я вельмі заняты, — сказаў ёй чыноўнік. — Таму прашу па сутнасці.

Лупаты твар Кілбасавай ад хвалявання пайшоў у плямы. Тым не менш, яна коратка патлумачыла, што ў беларускім горадзе Лабідудаве гарадскія ўлады з падтрымкай грамадскасці вырашылі пабудаваць музей-Панараму, прысвечаную генералісімусу Сувораву. Дык яна прыехала, каб атрымаць дазвол.

Чыноўнік міністэрства культуры анямеў. Ён аніяк не мог узяць у толк, чаму трэба яго дазвол на нейкую Панараму ў суседняй дзяржаве, Але ўрэшце быццам здагадаўся.

— Ага, — сказаў ён. — Вы хочаце, каб мы ахвяравалі вам грошай. Так?

Кілбасава рашуча адхіліла яго думку.

— Сродкі выдзеліць наш гарвыканкам, — сказала яна. — Трэба толькі дазвол.

Чыноўнік моўчкі раздумваў. Ад тых думак у яго спіснула ў патыліцы.

— Пачакайце тут, — урэшце сказаў ён, зайшоў у суседні кабінет і набраў па тэлефоне адпаведны нумар.

— Ало, — спытаў ён. — Гэта федэральная служба контрвыведкі?

— Так, — адказалі на тым канцы дроту. — Якое ў вас пытанне?

Чыноўнік растлумачыў, што ў яго ў кабінеце знаходзіцца падазроная асоба з суседняй дзяржавы, якая, на яго думку, з'яўляецца нямецкай шпіёнкай і здзяйсняе тут, у Маскве, польскую інтрыгу. Калі ж яго папрасілі расказаць больш падрабязна, то ён паведаміў, што генералісімус Суворaў у васемнаццатым стагоддзі лупіў скуры, страляў і вешаў у той суседняй дзяржаве ўсіх, каго хацеў, і што прапанова будаваць там у яго, генералісімуса, гонар Панараму — гэта прыкрыццё нямецка-польскай інтрыгі, не інакш, бо ў нармальнай, сумленнай дзяржаве і нармальным народзе такога жадання ўзнікнуць не можа аніяк і ніколі.

— Затрымайце яе пад любой зручнай прычынай, — параілі яму праз паўзу. — Мы выязджаем.

Праз некалькі хвілін двое маладых людзей у шэрых плашчах і капелюшах зайшлі ў кабінет.

— Скажыце, — ветліва ўсміхаючыся, спытаў Кілбасаву адзін з іх, — з якой дзяржавы вам выдалі такое прыгожае адзенне? — І ён паказаў на шынель.

— З Нямеччыны, — адказала ўсцешаная кампліментам Кілбасава.

Маладыя людзі пераглянуліся.

— Так, так, — падсумаваў другі малады чалавек. — Цяпер вы, калі не супраць, паедзеце разам з намі. Мы будзем вырашаць ваша пытанне на дазвол Панарамы ў больш высокай інстанцыі.

Кілбасава радасна згадзілася.

●

Між тым мэр Лабідудава Пузановіч забраў з гарвыканкамаўскага гаража і ўвечары адвёз дадому дыван, ахвяраваны з Нямеччыны з гуманітарнай дапамогай. Дыван, пад кіраўніцтвам жонкі мэра Сняжаны Панцялееўны, усцягнулі на сцяну ў спальні і гэтак замацавалі, каб было падобна на інтэр'ер, які жонка мэра бачыла ў фільме пра багатых, якія таксама плачуць.

Пасля вячэры, калі ўжо пілі каву (а жылі і елі ў доме мэра цяпер так, як у стужцы пра Марыяну), Сняжана Панцялееўна раптам сказала:

— Няхай мадам Гурон хутчэй прыязджае.

Ад нечаканасці мэр разявіў рот.

— Гэта яшчэ чаму? — здзіўлена спытаў ён.

— Мы едзем у Парыж.

І Сняжана Панцялееўна растлумачыла іншым разам не зусім кемліваму, на яе погляд, мужу, што мадам Гурон павінна будзе запрасіць іх у госці ў адказ. Калі ж яны збяруць даніну з усіх каўказцаў з камерцыйных крамак (а ім мэр за хабар аддаў пад водкуп увесь гарадскі гандаль), і, пабыўшы ў Парыжы, набудуць там шмат розных французскіх рэчаў і столькі ж папросяць, як гуманітарную дапамогу, то тут, у Лабідудава, выгадна ўсё рэалізуюць. А потым пашлюць вучыцца ў Сарбону сына Руслана і дачку Людмілу, бо дапаможа ў гэтым менавіта мадам Гурон. А неўзабаве яны і самі пераедуць да дзяцей у Парыж.

Пузановіч, падумаўшы, сказаў на гэта, што план неблагі, тым больш, што яму снілася, быццам яго прызначылі Старшынёй Зямнога Шара, і, пэўна, гэты сон павінен жа неяк спраўдзіцца, ну, хоць на чвэрць.

Сняжана Панцялееўна пасля яго слоў адразу скіравала ў спальню па соннік. Яна зайшла ў пакой, хацела запаліць святло, зірнула на сцяну, дзе вісеў дыван, і...

Са спальні пачуўся дзікі віск. Потым адтуль выскачыла Сняжана Панцялееўна. Падвойны яе падбародак трэсся ад страху.

— Там, там! — тыцкала яна пальцам, і раптам самлела.

Мэр з сынам Русланам асцярожна зазірнулі ў цёмны пакой. Пузановіч перавёў позірк на сцяну і... знерухомеў.

У цемры дыван фасфарыцыраваў зусім іншы малюнак. На ўсю шырыну выяўлялася вялікая труна. абкладзеная па баках кветкамі. У труне ляжаў... тэарэтык камунізму і аўтар «Капіталу» Карл Маркс.

●

На гарадской плошчы настаўнік Курчэўскі тужліва агледзеў наваколле, але, акрамя гіганцкай статуі правадыра з узнятай рукой, нічога не ўбачыў. Наступіла ноч. Рэдкія машыны асвятлялі фарамі бунтара, і зноў яго ахінала цемра.

Яшчэ праз якую гадзіну да галадаючага падрулілa таксі. З кабіны вылез шафёр — каржакаваты чалавек з неакрэсленымі рысамі твару. Ён спытаў у Курчэўскага чаму той не спіць, і ці не падвезці яго дадому. Настаўнік растлумачыў, што пратэстуе, а гэта з'яўляецца грамадзянскім актам і таму ён нікуды не паедзе. Таксіст сказаў, што яму таксама самотна, пасажыраў няма і не прадбачыцца, і таму ён прапануе пасядзець і пагаварыць. Курчэўскі згадзіўся.

Таксіст нырцануў у кабіну і неўзабаве з'явіўся зноў, але ў руках трымаў кольца кракаўскай кілбасы, пляшку рускай, шклянку і бохан белага хлеба.

— Мне ўсё роўна ў гараж, — растлумачыў ён, наліў у шклянку і прапанаваў настаўніку: — Пі, ніхто ж не ўбачыць!

Таксіст між тым выпіў сам, адламіў кілбасы, хлеба і гучна зачвякаў сківіцамі. Ад паху кракаўскай і гарэлкі Курчэўскі пусціў сліну, а яго страўнік пачаў сутаргава скарачацца.

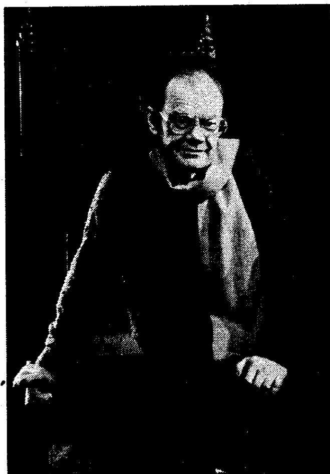
— За кампанію, — угаворваў таксіст.

— Не, — адмовіўся бунтаўшчык. — За ідэю змагаюся.

Таксіст пасля яго слоў з радасцю дапіў рускую, даеў кілбасу і хлеб, але гаварыць не застаўся і паехаў. Праз некалькі хвілін

(Працяг на стар. 14 -15)

АРТЫСТ — НЕ ПТУШКА. АЛЕ, БЫВАЕ, ШТО АДЛЯТАЕ...

Падобна, што свой чарговы сезон Берасцейскі тэатр лялек распачне без аднаго са сваіх лепшых артыстаў — Уладзіміра Зайцава. Аддаўшы сцэне менавіта гэтага тэатра некалькі дзесяткаў год працы, артыст раптам вырашыў падацца ці то ў сталічную куламесь, ці то, можа, і далей... Шыкоўных скарбаў не нажыўшы, сталага цёплага кутка так і не прыдбаўшы. Бадай, адзіны нерастрачаны скарб, які быў і яшчэ застаецца ва Уладзіміра Яфімавіча, — ягоны талент, рэдкі талент угледзець, адшукаць, паказаць у лялькі жывую душу.

У тэатры, які, дарэчы, Зайцаў пакінуў абсалютна безканфліктна, аб зыходзячым артысце відавочна пашкадавалі, аднак наладзілі яму годныя праводзіны ды ўручылі на памяць ручны гадзіннік — каб і надалей яшчэ доўга адлічваў шчаслівыя хвіліны, праведзеныя добрым ды шмат спасцігшым акцёрам на сцэне.

І.Х.

СВЕТЛЫЯ І ДОБРЫЯ ЎСПАМІНЫ

Звычайны вясковы краявід. Цёплыя і халодныя адценні мілагучных колераў лета, простая кампазіцыйная пабудова. На першым плане — прыгожы выгіб рэчкі, берагі якой параслі аерам і кветкамі. Па дарозе да вёскі, над якой узвышаюцца купалы царквы, праз масток павольна рухаецца брычка. На вазку ўтульна месцяцца шчаслівыя закаханыя. На ўсыпаным краскамі поплаве — магутны дуб. Ідылія! І замірае сэрца ад гэтага наіўнага хараства, створанага самадзейнай мастачкай Вольгай Маліцкай з вёскі Яшкавічы, што на Валожыншчыне.

«Дарога ў дзяцінства» — так назвала гэты твор шасцідзесяцігадовая Вольга Пятроўна. Звычайная сялянка, што выгадавала двух сыноў, мае ўнукаў. Стаць мастаком яна ніколі і не марыла, але, магчыма, ад прыроды ў яе было закладзена своеасаблівае мастакоўскае ўспрыманне свету.

На шостым дзесятку яе сонцазвароту сям'ю напаткала вялікае гора — трагічная смерць сына. Шукаючы паратунку ад шчымлівага сардэчнага болю, выпадкова ўзяла ў рукі аловак і пачала выводзіць на аркушы дарагія рысы. Штосьці атрымалася. Праз маляванне прыйшоў душэўны супакой. З таго дня ў вольныя хвіліны яна пачала маляваць.

Толькі самыя светлыя і добрыя ўспаміны прасіліся застацца на паперы. Уражаны душэўным станам маці, сын з Мінска прывёз набор плакатнай гуашы ў шэсць колераў. Жончыны намаганні падтрымаў і занепакоены муж. Пад аснову твораў пайшлі ўпакоўкі з кардону, кавалкі фанеры...

Так з'явіўся шэраг лірычных пейзажаў, навеяных настальгіяй па далёкім юнацтве, што прайшло на Вілейшчыне ля рэчкі Ілля. «На ўскрайку бора» (1991), «Рэчка Ілля зімою» (1992), «Балотца» (1993), «Родныя палеткі» (1994) мажорныя па каларыце, інтуітыўна ўраўнаважаныя кампазіцыйна, пластычна выразныя. Усе гэтыя работы былі паказаны на першай выставе Вольгі Маліцкай у Івянецкім музеі.

Апошнім часам Вольга Пятроўна ўсё часцей звяртаецца да міфалагічных і біблейскіх сюжэтаў. Рыхтуецца ажыццявіць сваю мару — напісаць цыкл карцін для парафіяльнай царквы. Дапаможа ёй бог!

А. РАМАНОЎСКІ

г. Івянец

"Салавей"

МАСТАЦКІХ КРЫЗІСАЎ НЕ ВЕДАЕМ...

С.Станюта ў спектаклі «Раскіданае гняздо»

(Працяг. Пачатак на стар. 1)

увагу купалаўскія афішы і патрабаванні гераіні спадарыні Браварскай (вох, шумеў спектакль, вох шумеў). А спадар Крук — на стол здымкі. «Апошняй ахвяры», напрыклад, са спадаром Рахленкам і ягонаю партнёркаю Ліліяй Давідовіч у сваіх энцыклапедычных ролях! Але далей па купалаўскіх афішах праходзіць «Апошняе спатканне», а я шчыра баюся падобных прыкметаў. Зусім не хачу пачуць, як «Дзверы стукаюць», калі адміністрацыі няма чаго адказаць на пытанні грамадскасці. Затое ёсць спектаклі, якім цесна на сцэне. Якія пакрысе акупіруюць залу, не тое што ложы (толькі не цэнтральную!). «Нежанаты мнагажэнец», напрыклад, выглядае сабе ахвяру якраз з залы, а Зоя Белахвосцік, седзячы ў ёй, мусіць, змушана спінаю выяўляць свае пачуцці. А якою красамоўнаю можа быць спіна, раз-пораз даводзяць адметныя мізансцэны ўсіх без выключэння купалаўскіх рэжысёраў. У «Ідыліі» рацыяй Мікалая Пінігіна спінаю выдае роспач Банавентура Выкрутач спадара Авяр'янава, у «Вяртанні» Э.Трапіева, колішнім спектаклі Андрэя Андросіка і малой сцэны, спіна Ігара Дзянісава выдавала на разгубленасць ды неабароненасць ад пяшчотнай абыякавасці свету. Шкада, аўтар гэтай выбітнай фармулёўкі, спадар Камю, яшчэ не зрабіўся сваім сярод купалаўскіх драматургаў. Дарэчы, надаралася, сёй-той іграў і ў меху седзячы, — гэткую рэмінісцэнцыю беларускага шкалярскага тэатра спавядаючы. Спадар Макаёнак прапанаваў такую мізансцэну, яшчэ п'есу пішучы, а спадар Раеўскі знайшоў выканаўцу — Генадзя Аўсяннікава. Той, хто раз гэта бачыў, наўрад ці забудзецца. Здарылася гэта ў 1971 годзе, які б я назвала годам спадара Макаёнка ў купалаўскім тэатры, бо на адзін сезон дзве п'есы — гэта можна толькі на Брадвеі і ў Купалавай акадэміі, калі да цябе пільна паставяцца два рэжысёры адразу: спадар Раеўскі ды спадар Луцэнка. Бо менавіта апошняму належыць вырашэнне «Зацюканага апостала», а праз два гады — і «Таблеткі пад язык». Увогуле, займаючыся энцыклапедычнымі росшукамі, мне пашэнціла давесці да грамады вядомае, але добра забытае старое. Як вы думаеце, якія героі рускай класікі траплялі ў поле зроку купалаўскіх рэжысёраў? А вось Пушкіна ды Фанвізіна. Я не кажу пра Чэхава, Астроўскага... А пра «Капітанскую дачку» вы згадаеце? На яе прыпаў сам 1937 год. Яе ставіў сам Леў Літвінаў. Тады, у 1937, ён ацалеў — мабыць, дзеля таго, каб давесці да сцэны «Паўлінку» ў сваёй рэдакцыі. Тую самую, што выдае з твару ўжо на пяць купалаўскіх актрыс... У 1949, калі працягваць пушкінскую тэму, з'явіліся сцэны з «Барыса Гадунова» і «Скупы рыцар». А занепакоеная тэатральная грамадскасць да сёння сумняваецца, ці існуюць хоць дзе пераклады спадара Пушкіна «на белорусский язык»? І як быць таму спадзвіжніку, які не збаіцца... Пушкіна на нацыянальнай сцэне? Мяне асабіста пераканаў спадар Шэкспір. Ён, з'яўляючыся на нацыянальнай сцэне, хоць шмат, хоць няшмат гадоў таму, мае калі не поспех, дык, прынамсі, розгалас. Такі розгалас, які трымае яго ў рэпертуары даўжэй за поспех. «Тысяча франкаў узнагароды» паводле спадара Гюго (спектакль 1962 года!) таму, хто возьмецца гэта аспрэчыць. Нягледзячы на ўсе канстатаваныя купалаўска-тэатравыя крызісы. Дарэчы, іх таксама трэба класіфікаваць. Як паводле маёй класіфікацыі, дык мастацкіх, як такіх, не ведаю. Ведаю суровыя адміністрацыйныя. Калі няма чым сцены фарбаваць і абабіваць крэслы. Любая замінка на сцэне — наступства працяглага адміністрацыйнага крызісу, з якога не выйсці ні «Вечарам», ні праз «Парог» — адметным драматургічным чынам і чыннасцю драматурга спадара Дударава, напрыклад. Яшчэ адзін буфет, яшчэ адна кавярня, яшчэ адзін «Театральный разъезд», напярэймы міні-фестывалю альтэрнатыўнага тэатра (ён яшчэ чатыры гады таму абвясціў гэтую назву). Раз'езд пры сталах і крэслах. Пры напоях і ежыве. Пры малой сцэне і немалым кошце. «Госці» І.Чыгрынава, што зазналі прэм'еру на гэтай самай малой сцэне, не ўслухаліся ў «Плач перапёлкі». Яна, перапёлка, адплакала і адляцела. Яны... збіраюць залу-спачувальню нялёгкай долі людзей з білетамі КПСС. Яны, сапраўды, ужо госці ў зменлівай «эканомічна-палітычной сытуацыі». У якой — наступнай — давядзецца гасцяваць нам?

А цяпер — пра сямідзесяціпяцігоддзе. Што каму ўяўляецца ў звязку са словазлучэннем «сямідзесяціпяцігоддзе купалаўскага тэатра»? Даём час падумаць. У звязку з мастацтвам і з жыццём. Думкамі прапануем падзяліцца з намі. Паставімся да іх спагадліва і паставім у шэраг з думкамі нашых сталых аўтараў: публікацыі, прысвечаныя купалаўскаму тэатру, я спадзяюся, ніколі не скончацца. Ніколі не знікнуць з нашых старонак. Пакуль будуць самі старонкі.

Жана ЛАШКЕВІЧ

Фота Ул. КРУКА, А. ІЛЛІНА, В. СТРАЛКОЎСКАГА.

«Людзі на балоце»

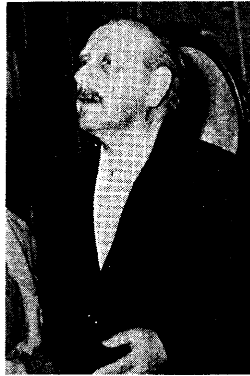
В.Манаеў у спектаклі «Тутэйшыя»

Г.Макарава і В.Тарасаў у спектаклі «Вечар»

З.Браварская ў спектаклі «Гульня ў джын»

Г.Глебаў у спектаклі «Людзі і д'яблы»

«Апошні шанц»

«Кастусь Каліноўскі»

Г.Давыдзька і З.Белахвосцік у спектаклі «Тры сястры»

З ЛЮБОВІ ДА ТЭАТРА І ШАТЛАНДЫІ

НА ЭДЫНБУРГСКІМ ТЭАТРАЛЬНЫМ ФЕСТЫВАЛІ «FRINGE»

...Квіток у Дандзі Рэп Тэатр я захоўваю на ўспамін: Вітаўтас Ландсбергіс пазначана ў ім. Вітаўтас Ландсбергіс разам з Чурлёнісам: летувіскі піяніст прадстаўляў свайго геніяльнага суайчынніка. Адна з эдынбургскіх газет, праўда, уела за гэта... спадара Дэмарка, маўляў, той надта вольна (або адвольна) разумее межы горада Эдынбурга (Дандзі — старажытны гарадок, да якога трэба доўга дабірацца цягніком!) і, адпаведна, трэба разумець, тэатральнага фестывалю. І што ў будучым, магчыма, шатландцам пакажуць Джона Мейджара, які выконвае цыркавыя трукі, або Слабадана Мілошавіча, які грае на гармоніку. Магчыма, той і напраўду неяк грае. Былы летувіскі прэзідэнт — адметны піяніст. І калі ў спадара Дэмарка выстачае грошай, ён можа ў адметным тэатральным месцы парададаваць фестывальную публіку такім вартым дуэтам — Ландсбергіса і Чурлёніса. І, шчыра кажучы, тое, што сп.Ландсбергіс працаваў калісь першым летувіскім прэзідэнтам (магчыма, трэба ўжываць іншы дзеяслоў, але мой статус тэатральнага крытыка дазваляе памыляцца ў палітыцы), не аддаліла, не аддзяліла яго ад сп. Чурлёніса пільнаваннем пратаколу. Мастацтва вечнае, жыццё кароткае, а жыццё палітычнае, мабыць, найкарацейшае. І толькі ад палітыка залежыць, на што скарыстаць ягоныя гадзіны ды магчымасці. Так, каб потым вярнуцца да сп. Чурлёніса незацугляным пунктамі палітычнага пратаколу, лінгвістычнымі вышукамі ды адкрыццямі ў мовах, пра якія ўяўлення не маеш, або чымсьці падобным. Бо праз вечнасць мастацтва паўстае і вечнасць Радзімы. Верагодна, што прэзідэнцтва толькі сцвердзіла сп. Ландсбергіса ў гэтае думцы.

Фартэпіянным творам Чурлёніса папярэднічала прадстаўленне, кшталту нашых філарманічных, — так звычайна і пабланжліва кажуць. Славуты артыст Джымі Логан распавядаў з падмосткаў Дандзі Рэп Тэатра пра сваё жыццё ў мастацтве. Пра маці, пра бацьку, пра іхнія зорныя часы (абодва — вядомыя дзеячы тэатра), пра атачэнне, пра сямейных сяброў (паміналіся прозвішчы, вядомыя ўсяму англамоўнаму свету), іхнія дзівацтвы, улюбёныя жарты, спевы, забавы, звычаі — святкаваць народзіны або Каляды, пра здымкі ў фільмах, у рэкламных роліках або пра ўдзел у шоу, спектаклях, тэлевізійных спрэчках... Невялікі экран і бездакорны праектар суправаджалі ягоны расповяд — натуральна, праекцыі фотаздымкаў, кавалкі са старых стужак кіно і тэле, тэматычныя слайды (дзе жылі, што бачылі), фанаграмы песень, якія сам Джымі Логан і спяваў. Праграме папярэднічала карпатлівая архіўная праца і далікатная праца над сцэнарыем. Джымі Логан — улюбёнец публікі. Перадусім — за свае камедыйныя работы, таму першымі ягонымі жартамі на падмостках ставалі, мовім так, агульназразумелыя, вядомыя, з выматаннем імгненнай рэакцыі залы. Пакуль зала смяялася, усе, хто шчыра дапамагаў мне паразумецца з такою колькасцю англійскага тэксту, пачырванелі. Джымі Логан, адпусціўшы самы востры жарт, раптоўна перапыніў смех, канстатаваўшы: вось, маўляў, з чаго мы цяпер смяёмся. А хіба гэтыя тэмы былі для нас смешнымі ў тыя часы, калі... Магчыма, для часткі залы часіна маладосці адышла разам з першымі фільмамі Джымі Логана, але на песні, прапанаваныя славутасцю, адгукнуліся ўсе. Без розніцы ў гадах і нагледжанасці. У нас так спяваюць «Кацюшу» або «Касіў Ясь канюшыну». Дзесьці перад самым фіналам старэйшыя выцiралі вочы, маладзейшыя зачараванa глядзелі на сцэну. Шатландская слава, тая самая, якую апяваў яшчэ Роберт Бёрнс, увасобілася ў немаладым камічным акцёры, абаяльным і мудрым, вартым стаўлення ўзнёслага і вясёлага. Зрэшты, узнёсла-вясёлым падаўся ён мне і п-за сцэнаю, калі не адмовіў у невялічкай гутарцы. Прытым, што кампліментам амаль не было куды ўкруціцца: часу бракавала.

Джымі Логан — якраз тая тэатральная эліта, якую проста так на гастролі не запросіш. Адно імя — амаль гарантыя паўнюткай залы. Амаль. Бо над тым, каб яна была ўсё-такі паўнюткаю, у Эдынбурзе й ягоным наваколлі працавалі сорак дзевяць гадоў. Сорак дзевяць фестывальных гадоў. Наступным годам надыдзе пяцідзесяты. Ён, на думку арганізатараў, мусіць сабраць вакол Шатландыі напраўду ўвесь свет. І, далібог, свет не пашкадуе! Як не шкадуе ўжо сорак дзевяць гадоў.

...Першымі да арганізатараў «Fringe», якія месціліся за два кварталы ад нашай школы Святой Марыі, дапялі тэлевізійшчыкі. Алена Ліёпа, Уладзімір Андронаў і Марк Бэнс, вядомы мінчукам сваёю працаю ў цэнтры MASS MEDIA. Акрэдытацыя на пэўную колькасць мерапрыемстваў вымагала працаў грошай, пра што беларусаў ніхто не папярэдзіў. Паколькі ў нашай эдынбургскай сітуацыі любыя грошы здаваліся вялікімі, давялося моцна абмежаваць сабе мерапрыемствы і трапляць толькі туды, куды пускалі бясплатна або... яшчэ як. Паездку ў Дандзі арганізаваў для беларусаў вядомы сябра міжнароднага інстытута па радыёэкалогіі сп. Алан Флаўэрс («ЛіМ» змяшчаў з ім інтэрв'ю летась) і ягоная абаяльная жонка Элен, але ж фізік Флаўэрс з-за любові да мастацтва і роднай Шатландыі не мог плаціць за ўсё і ўсіх, праўда? І арганізатары... зразумелі нашу сціпласць. Напрыканцы кастрычніка месяца, як святло далёкае зоркі, да нашых гледачоў дойдуць самыя маляўнічыя часцінкі святочнай эдынбургскае мазаікі. Беларускае тэлебачанне паспела сфільмаваць іх шмат і, здымаючы, нават апярэдзіла маскоўскую праграму «Намедни» з вядучым сп. Парфёнавым, але... Мантаж, тэхнічныя ўмовы падрыхтоўкі...

Па сведчанні нацыянальнага тэлебачання Беларусі проста ўразілі адказных шатландскіх асоб. З чаго наша група мусіла высновак: нацыянальнае тэлебачанне — гэта сур'ёзна. Адпаведна сур'ёзна да яго і ставяцца... у сур'ёзных краінах. У сур'ёзнай краіне Шатландыі спадары вайскоўцы (яны кіравалі парадкам на парадах і шэсцях) суправаджалі нашых тэлевізійшчыкаў дзеля пільнае дапамогі, але Лену Ліёпу больш за ўсё ўразілі сяржант з брыгадзірам, якія ветліва паказалі... кропкі для здымак. Пры гэтым дадалі, што не ўпершыню працуюць з тэлебачаннем і ведаюць ягоныя патрабаванні! Аднаго гэтага хапіла, каб сімпатыі беларускіх журналістаў (журналістак) засталіся з шатландскімі вайскоўцамі назаўжды. «У гарах маё сэрца — куды ні пайду». Ад шатландскіх гор, вядома... Бо, калі быць дакладным, усе парады адбываліся якраз на такой гары — дзе месціцца натуральны старажытны замак. Яшчэ задоўга да Роберта Бёрнса, якога я цытую і цытаваць мушу.

Жана ЛАШКЕВІЧ

(Заканчэнне ў наступным нумары)

...І ПАДТРЫМКА ПРЭЗІДЭНТА

12 верасня ў ДАВТе Беларусі адбыўся збор опернай трупы — напярэдадні адкрыцця новага сезона. Коратка падсумаваўшы вынікі сезона мінулага, дырэктар тэатра і мастацкі кіраўнік оперы Сяргей Картэс праінфармаваў прысутных наконт сваёй сустрэчы з прэзідэнтам краіны Аляксандрам Лукашэнкам, якая адбылася гэтым летам. Сустрэча вызначалася грунтоўнасцю, прэзідэнт удумліва паставіўся да праблем нашага опернага мастацтва — не толькі творчых, але й неад'емных ад іх праблем элементарнага матэрыяльнага існавання тых, хто працуе ў тэатры. Вынікі сустрэчы даюць надзею на неблагую перспектыву. Гэта вельмі важна сёння, калі ДАВТ чакае часовае (на нявызначаны тэрмін капітальнага рамонту) перасяленне ў будынак Палаца рэспублікі на Кастрычніцкай плошчы (які таксама невядома калі будзе давядзены да ладу); калі абвастраецца «кватэрнае пытанне» ў асяроддзі салістаў і да т.п. Намеснік міністра культуры і друку Уладзімір Рылатка, які выступіў перад сходам, падкрэсліў, што, азіраючыся на мінулы оперны сезон, ёсць што ўспомніць — у самым добрым сэнсе. Аднак, насцярожвае тэндэнцыя да таго, што Беларусь пачне страчваць сваіх лепшых, сапраўдных спецыялістаў у розных сферах мастацтва. Тым не менш, надзею на лепшае дае забяспечанасць тэатра гастролямі, матэрыяльная падтрымка дзяржавай таленавітых мастакоў, артыстаў, кампазітараў, пошукі магчымасцяў для сацыяльнай абароны творчых асоб... Здаецца, у Беларускай оперы ёсць падставы для аптымістычнага настрою на пачатку сезона.

Н.К.

ДЗЕЛЯ ЗАХАВАННЯ І РАЗВІЦЦЯ КУЛЬТУРЫ

Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь у мэтах захавання і развіцця культурнага патэнцыялу рэспублікі заснавала дзяржаўныя стыпендыі дзеячам культуры і мастацтва, творчай моладзі ў галіне літаратуры і журналістыкі, музыкі і харэаграфіі, тэатра і кіно, выяўленчага мастацтва, архітэктуры і дызайна. Стыпендыі прысуджаюцца пад выкананне пэўнага творчага праекта дзеячам культуры і мастацтва ва ўзросце звыш 40 гадоў у памеры 6 мінімальных заработных плат на працягу года, творчай моладзі ва ўзросце да 40 гадоў — у памеры 4-х мінімальных заработных плат.

Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь аб'яўляе прыём заявак ад кандыдатаў на атрыманне дзяржаўных стыпендый на 1996 год. Для разгляду камісіі па прысуджэнню стыпендый неабходна прадаставіць наступныя дакументы:

1. Заяву (прозвішча, імя, імя па бацьку, дата нараджэння, прафесія, адрас, тэлефон, назва праекта, этапы ажыццяўлення, тэрміны завяршэння, дата, подпіс);
2. Рэкамендацыю творчага саюза, альбо рэкамендацыю за подпісам трох вядучых майстроў у дадзенай галіне дзейнасці;
3. Творчую біяграфію;
4. Спіс творчых прац і заслуг.

Дакументы прымаюцца ў Міністэрстве культуры і друку да 20 кастрычніка 1995 года па адрасе: 220617, г. Мінск, пр. Машэрава, 11, Упраўленне па справах мастацтваў.

Даведкі па тэлефоне 23-98-35.

«БЕЛАРУС» ЁСЦЬ... БЕЛАРУС

20 верасня спаўняецца сорак пяць гадоў, як у Нью-Йорку выйшаў першы нумар газеты «Беларус», якую выпускае Беларуска-амерыканскае задзіночанне. За гэты час пашырылася кола чытачоў яе. «Беларус» распаўсюджваецца не толькі ў Злучаных Штатах Амерыкі, а і ў Канадзе, Вялікабрытаніі, Польшчы, трапляе ён і ў далёкую Аўстралію.

І, нарэшце, што таксама вельмі важна і сведчыць яскрава аб дэмакратызацыі нашага жыцця, ён стаў прыходзіць на гістарычную Радзіму беларусаў. Спачатку гэта былі адзінкавыя экземпляры, а цяпер, дзякуючы «Тэхналогіі», наклад павяліўся і газету могуць набыць усе жадаючыя.

Яна дае магчымасць паглядзець на асноўныя падзеі, што адбываюцца ў нашай краіне, так сказаць, з «другога боку». «Беларус» жа імкнецца своечасова і як мага аб'ектыўна рэагаваць на іх. І, дарэчы, застаецца адданым тым добрым традыцыям: што былі закладзены за доўгія гады жыцця выдання.

Камплект «Беларуса», а гэта больш за 400 нумароў, утрымлівае немала матэрыялаў па беларускай гісторыі, літаратуры, мастацтве, культуры, успаміны тых, хто вымушаны быў не па сваёй волі разлучыцца з Бацькаўшчынай. На яго старонках можна сустрэць імёны Н.Арсенневай, Ан.Адамовіча, У.Глыбіннага, А.Каханоўскага, Ф.Кушаля і многіх іншых, хто заўсёды заставаўся ў душы беларусам.

Ды і сам «Беларус» быў, ёсць і, несумненна, будзе БЕЛАРУСАМ.

ПЕРШАЯ ПЕРСАНАЛЬНАЯ...

Аксана Гайдукевіч пачала маляваць з шасці гадоў. Пасля школы паспяхова скончыла Мінскае мастацкае вучылішча. А ў пачатку сёлетняга года ў Брэсце прайшла яе першая персанальная выстава. Зараз Аксана працуе над карцінамі, што ўвойдуць у новую экспазіцыю, якую яна марыць адкрыць на Калядах.

На здымку: Аксана Гайдукевіч з новымі работамі.

Фота Эдуарда КАБЯКА, БЕЛІНФАРМ

ПРАПАНУЕ «ОРТАПРЭС»

Шмат у нас прычын скардзіцца, што да немагчымасці звузіліся далягляды культурна-духоўнага жыцця, абарваліся патрэбныя сувязі. Пры ўсім гэтым, нягледзячы на сапраўды цяжкія ўмовы, час ад часу з'яўляюцца падставы адзначыць: ды нешта ж робіцца, каб з такога становішча выйсці.

У шэрагу суцішальных з'яў трэба адзначыць выданне бюлетэня праваслаўнай службы навук «ОРТАПРЭС», прызначанага асвятляць падзеі як у Беларускім Экзархаце, так і ў Памесных Цэрквах усяго свету без дыстанцыі ў развіцці гэтых падзей.

Але «ОРТАПРЭС» узяў на сябе ад самага пачатку і большыя задачы. Акрамя сціслых аператыўных паведамленняў, ён змяшчае матэрыялы аналітычныя, прысвечаныя і мінуўшчыне, і сучаснасці. І такім чынам пераконвае, што праваслаўе для тых, хто яго вызнае, было і ёсць выяўленнем нацыянальна-духоўных традыцый, трывалым грунтам бачання свету, арыентацыі ў зменах, а таксама паўсядзённага быцця.

Несумненна, вартымі ўвагі шырокага кола чытачоў могуць быць многія публікацыі двух нумароў бюлетэня, якія выйшлі. Можна спадзявацца, што ў будучым таксама. Улічваючы, што сярод аўтараў — вядомыя праваслаўныя багасловы і публіцысты розных краін.

Істотна, што выданне беларускамоўнае.

Рыхтуе і выпускае яго выдавецкі аддзел Беларускага Праваслаўнага Брацтва Трох Віленскіх Мучанікаў. Галоўны рэдактар — протаіерэй Георгій Латушка.

А.І.

БАЧЫЦЬ ВОКА, ДЫ ВІСІЦЬ ВЫСОКА?

(Працяг. Пачатак на стар. 5)

толькі дзве-тры груженыя аўтамашыны. Што датычыць мытных пастоў, дык як бы мы іх ні крытыкавалі, але яны былі ўкамплектаваны прафесіяналамі. Дадайце да гэтага пагранічнікаў і асоб у цывільным — прадстаўнікоў спецслужбаў. Цяпер жа, пасля скасавання мытнага кантролю, тут без затрымкі праходзяць штодзень тысячы грузавых і легкавых машын.

— Але ж раней і цягніком можна было прыехаць у Беларусь любой крымінальнай асобе.

— Не скажыце. Па цягніках хадзілі вопытныя пагранічнікі-фізіяномісты, так што і тут трэба было пераадольваць больш-менш густое рэшата.

— Рэшата было ўсё ж не надта густое, калі мець на ўвазе, што нашу мяжу з Польшчай вось ужо колькі год літаральна штурмуюць, каб трапіць у гэтую краіну, а адтуль далей на захад, тысячы мігрантаў з усходніх краін. Не было, відаць, вялікай праблемай трапіць у нашу краіну і злачынным групоўкам. Нядаўна я гартаў падшыўку адной з рэспубліканскіх газет і натрапіў на цікавую інфармацыю, паводле якой у лютым гэтага года супрацоўнікамі Упраўлення па барацьбе з арганізаванай злачыннасцю ў горадзе Мінску былі затрыманы «злодзеі ў законе», якія прыехалі сюды з Масквы, Мурманска, Цвяры і іншых рэгіёнаў былога СССР. Мэта прыезду — правядзенне разборак з «калегамі» з Беларусі і «асваенне» рэспублікі, якая, паводле заявы аднаго з візіцёраў, уяўляе сабой яшчэ «неўзаранае поле».

— Тым не менш, думаю, няпрошаныя госці былі непрыемна здзіўлены, калі на гэтым «неўзараным полі» іх хутка абясшкодзілі. Так, адсутнасць паўнаважкага закона аб барацьбе з арганізаванай злачыннасцю пэўным чынам іграе на руку мафіёзным утварэнням, але з поўнай адказнасцю магу засведчыць: было б наіўным лічыць, што жывецца ім у нас прывольна. Ва ўсякім разе, такога крымінальнага бязмежжа, як у Маскве, па ўсёй Расіі, са стаўшымі ўжо звычнымі, ледзь не буднёнымі забойствамі па заказе, узброенымі бандыцкімі нападамі на банкі, офісы, не кажучы ўжо пра прыватныя кватэры, у нас няма.

— Не будзем, Уладзімір Мікалаевіч, цешыць сябе гэтым. І ў нас ці не кожны дзень чуеш — там абрабавалі кватэру, там знайшлі неапазнанага забітага, там «лопнула» фінансавая кантора і да т.п.

— І ўсё-такі, паўтараю, крымінальную абстаноўку мы кантралюем. Вось і зусім нядаўна ў Маладзечне была арыштавана групоўка вымагальнікаў з Казані, якая кантралявала мясцовых камерсантаў. А калі тыя адмовіліся плаціць даніну, нанялі баевікоў, якія пачалі наводзіць «парадак»...

Былі нядаўна абясшкоджаны і злачынцы, якія рабілі спробу наладзіць выраб фальшывых долараў. Вам будзе, відаць, цікава даведацца, што ў групу фальшываманетчыкаў уваходзілі і некалькі чалавек з вучонымі ступенямі.

— Як я разумею, у вас наладжаны сувязі і з калегамі ў іншых краінах СНД?

— Пасля развалу СССР яны, вядома, парушыліся, але цяпер поўнасцю адноўлены. У нас таксама наладжаны добрыя сувязі, кантакты з адпаведнымі службамі Польшчы, Германіі, ЗША, Ізраіля, некаторых іншых краін. Але асабліва — памежнай Польшчы. Нагадаю толькі некалькі эпізодаў такога супрацоўніцтва. Нядаўна разам з польскімі калегамі мы абясшкодзілі злачынную групу, якая перапраўляла з Польшчы ў Беларусь кантрабанду на мільёны долараў. Арыштавана па гэтай справе з аднаго і з другога боку шмат людзей.

Зноў жа, пры дапамозе польскіх калег сёлета была выяўлена злачынная група, у якую ўваходзілі жыхары гарадоў Брэста і Бішкека ў колькасці 6 чалавек, якія займаліся крадзяжом аўтамашын, разбойнымі нападамі, гандлем наркотыкамі на тэрыторыі Польшчы і Беларусі. Па гэтай групе ўзбуджаны крымінальныя справы па фактах незаконнага захоўвання зброі, збыту наркотыкаў на суму 15 тысяч долараў і выбуху на тэрыторыі Маскоўскага РАУС г. Брэста.

Або вось такі эпізод. Супрацоўнікамі Упраўлення па барацьбе з арганізаванай злачыннасцю па Віцебскай вобласці таксама сумесна з польскімі паліцэйскімі была абясшкоджана небяспечная злачынная група, якая займалася разбоямі на дарогах Беларусі і Польшчы. Імі ж выкрыта арганізаваная злачынная група з жыхароў г.Віцебска, якая здзяйсняла разбойныя напады на замежных грамадзян, якія знаходзіліся ў Польшчы.

Гэта далёка не поўны пералік крымінальных спраў, узбуджаных у выніку сумесных намаганняў работнікаў службы барацьбы з арганізаванай злачыннасцю нашай рэспублікі і паліцыі Польшчы.

— Упраўленне ваша часта мае справу, як бачна, з узброенымі злачынцамі. Тут зброі трэба супрацьпаставіць зброю, фізічнай сіле — такую ж сілу. Відаць, следчыя, наогул апаратныя работнікі не вельмі падыходзяць для гэтай ролі?

— Вы памыляецеся. Усе нашы супрацоўнікі адпаведна фізічна падрыхтаваны, добра валодаюць зброяй, рознымі тэхнічнымі сродкамі. Але вы маеце рацыю ў тым сэнсе, што следчаму даводзіцца больш займацца аналітычнай працай. Для ўсяго астатняга мы трымаем падраздзяленне спецназа, праўда, не вельмі вялікае, але добра падрыхтаванае, узброенае і экіпіраванае.

— Уладзімір Мікалаевіч, ці ведаюць вас вашыя «падапечныя» з ліку крымінальнага свету? Я маю на ўвазе, ці ведаюць яны, што ёсць такі палкоўнік Шафарэнка, які ўзначальвае ў краіне службу барацьбы з арганізаванай злачыннасцю, г.зн. з'яўляецца іх галоўным ворагам-«ментам»?

— Думаю, што ведаюць...

— І даводзілася слухаць пагрозы ў свой адрас?

— Так, і мне, і маёй сям'і. Ды і іншым маім калегам. У першую чаргу следчым-дазнавальнікам, якіх, бывае, мы забяспечваем целаахоўнікамі...

— Днямі па расійскай тэлепраграме «Вести» перадавалі інтэрв'ю з толькі што прызначаным першым намеснікам міністра унутраных спраў Расійскай Федэрацыі Калеснікавым, які, прызнацца, уразіў сваёй рашучасцю змагацца са злачыннасцю да поўнай перамогі. У прыватнасці, ён прапанаваў рэзка ўзмацніць, зрабіць больш жорсткім пакаранне за здзяйсненне злачынстваў. На яго думку, 60 працэнтаў вінаватых у цяжкіх злачынствах — забойствах, гвалтаваннях, разбойных нападах і да т.п. — павінны асуджацца да выключнай меры пакарання — расстрэлу ці пажыццёвага зняволення. Прапануе ён і больш крутыя пакаранні за незаконны гандаль зброяй. «Злавілі са стваламу кішэні — атрымлівай дзесяць гадоў зняволення», — вось даслоўная цытата з яго інтэрв'ю. Прызнацца, яно пакінула дваістае ўражанне. З аднаго боку, разумееш, што далей цярпець гэтае крымінальнае бязмежжа немагчыма, але і меры, якія ён прапануе, нагадваюць тэрор. Помніцца, Жырыноўскі ў сваёй выбарчай праграме «абяцаў», што калі прыйдзе да ўлады, загадае расстрэльваць вінаватых на месцы злачынства. Без следства і суда...

— Я слухаў гэтае інтэрв'ю. Ніякай жырыноўшчыны я там не ўбачыў. Генерал Калеснікаў, гаворачы пра больш жорсткія пакаранні за злачынствы, меў на ўвазе адпаведныя змены ў Крымінальным кодэксе, а не «расстрэлы на месцы», як гэта прапануе Уладзімір Вольфавіч. Павінен сказаць, што Расійская Федэрацыя апярэдзіла нас у стварэнні заканадаўчай базы ў справе барацьбы са злачыннасцю, у прыватнасці, злачыннасцю арганізаванай. Цяпер яны хочуць зрабіць у гэтым напрамку наступны крок. І гэта трэба толькі вітаць.

— Вы таксама за больш шырокае прымяненне смяротнага пакарання?

— Так, інакш нам са злачыннасцю не справіцца.

— Але ж існуе думка, што смяротнае пакаранне не ўплывае істотна на ўзровень злачыннасці. І ў краінах, дзе яго прымяняюць, і дзе яно адменена, злачыннасць знаходзіцца прыблізна на адным узроўні.

— Як юрыст, практык я ўпэўнены, што адмена смяротнага пакарання ў нашых умовах, пры нашай эканамічнай і палітычнай сітуацыі прывяла б да рэзкага ўсплёску злачыннасці, асабліва цяжкай. Цалкам згодзен з генералам Калеснікавым, што зжыла сябе існуючая ў нас судовая норма, калі пры вынясенні прысуду за некалькі злачынстваў зробленых адным чалавекам, большае пакаранне паглынае меншае. Напрыклад, калі яго судзяць па некалькіх артыкулах, якія прадугледжваюць адпаведна тры, пяць і дзесяць гадоў пазбаўлення волі, ён «атрымае» толькі дзесяць гадоў. У большасці ж цывілізаваных краін усе гэтыя тэрміны складваюцца.

— У свой час мне давялося па справах пабыць у некаторых месцах зняволення, у прыватнасці, у Мінску, Магілёве і Бабруйску. Як кажуць, не дай Бог туды трапіць. Але гэта для чалавека, які ступіў на шлях злачыннасці выпадкова. Ёсць жа і такія. У закаранелага ж злачынцы, які за жыццё «цягне» не адзін тэрмін, страху перад выпраўленчай калоніяй няма. Вось і нядаўняя інфармацыя, што прамільгнула ў прэсе — нехта, ужо адбыўшы тэрмін і выпушчаны на волю, убачыўшы, што жывецца тут не соладка, наўмысна зрабіў некалькі крадзяжоў, каб зноў трапіць у калонію, дзе хоць тры разы на дзень даюць есці. Нават у калоніі ўзмоцненага рэжыму ў Мінску, дзе ўтрымліваюцца і забойцы, я наглядаў, як пасля абеду зняволеныя, разбіўшыся на групкі, паселі на двары на траўку і грэліся на сонейку. Мясцовае начальства растлумачыла, што мэблевы цэх, дзе звычайна працуюць «каланісты», прастойвае з-за адсутнасці сыравіны, і таму кожны бавіць час, як хоча. Але і ў цэху гэтым праца не цяжкая, ва ўсякім разе — не «катаржная», калі мець на ўвазе сэнс, які мы ўкладаем у гэтае паняцце.

І яшчэ пра адно. Сярод многіх пракурорскіх і міліцэйскіх работнікаў, я ведаю, бытуе думка, што нашы суды не заўсёды адэкватна ацэньваюць ступень цяжкасці таго ці іншага злачынства, справа аб якім легла на судзейскі стол. Што суддзі вельмі часта праяўляюць незразумелы лібералізм у адносінах да падсудных. Ваша думка на гэты конт, Уладзімір Мікалаевіч?

— Тут усё не так проста. Па-першае, суды, пракуратура, іншыя праваахоўныя органы падвержаны карупцыі. Гэта неабвержны факт. Але, разам з тым, нельга не заўважаць і таго сумнага факта, што ўся гэтая катэгорыя дзяржаўных служачых вельмі дрэнна забяспечана матэрыяльна. І яшчэ — суддзя ў нас не абаронены фізічна.

— Але ж у нас прыняты Закон аб суддзях...

— Разумееце, суддзя, які, да прыкладу, выносіць смяротны прысуд, не можа быць упэўнены ў сваёй бяспецы, упэўнены, што яму не адпомсцяць хаўруснікі ці сваякі асуджанага.

— У Расійскай Федэрацыі, я ведаю, ужо прыняты закон аб, так бы мовіць, фізічнай абароне суддзяў...

— У нас пакуль такога закона няма.

— Мне неяк давялося гутарыць з начальнікам крымінальнага вышуку сталіцы Міхаілам Сямёнавічам Макаранкам, які мне расказаў, што існуе і своеасаблівая праблема сведак. Нашы людзі выхаваны так, што, будучы сведкамі злачынства, дапамагаць следчым органам у яго выкрыцці часта не жадаюць. Як і ўдзельнічаць у судовым працэсе.

— Так яно на самай справе і бывае. Хаўруснікі, сваякі злачынцаў імкнуцца сведак падкупіць, а калі гэта і не ўдаецца, пераходзяць да адкрытых пагроз, запалохвання. І часта дабіваюцца свайго. Справа даходзіць да таго, што ў час судовага разбіральніцтва «балельшчыкі» падсудных блакіруюць уваходы ў памяшканне суда, каб не пусціць туды сведак, і нам даводзіцца пасылаць наш спецназ, каб забяспечыць бяспеку ўдзельнікаў судовага працэсу.

А, між тым, у краінах з устойлівай эканомікай і спакойнай крымінагеннай абстаноўкай грамадзяне лічаць сваім абавязкам супрацоўнічаць з праваахоўнымі органамі. Прывяду характэрны прыклад. Зараз мы займаемся праверкай адной справы, звязанай з грамадзянамі ЗША, якія пры наведванні Беларусі па нейкіх гандлёвых справах далі хабар некалькім нашым службовым асобам. Па нашай просьбе праз Інтэрпол амерыканцы былі дапытаны ў сябе дома, пасля чаго іх паказанні пераслалі нам. Дальбог, іх нязвычна было чытаць. Нічога не ўтоена, усё дакладна засведчана — дзе, каму, калі і колькі было дадзена хабару. І такія паказанні далі ўсе шаснаццаць звязаных з гэтай справай амерыканцаў.

— Але ж і да іх ці можна адчуваць сімпатыю! Прыязджаюць у чужую краіну, падкупляюць людзей...

— Яны тлумачаць гэта тым, што хабар у іх патрабавалі, без гэтага не хацелі вырашыць справу.

— Сярод гэтых хабарнікаў былі досыць важныя персоны?

— Ну, ведаеце, ступень «важнасці» — паняцце досыць адноснае, але гэтыя людзі працавалі ва ўладных структурах і ад іх залежала многае.

— Мне застаецца, Уладзімір Мікалаевіч, падзякаваць вам за цікавую гутарку.

РАЗВІТАЛЬНАЯ ПЕСНЯ ПАЭТА

17 верасня — дзень нараджэння Максіма Танка. Для кожнага вераснёўскага нумара свайго любімага часопіса «Полымя» ён заўсёды рыхтаваў новую падборку вершаў. Так было і ў гэтым годзе. Ужо даўно творы чакаюць у рэдакцыі сустрэчы з чытачом. А сам паэт адчуваў, што да свайго дня нараджэння ўжо не дажыве. Але калі яму асцярожна прапанавалася зрабіць так, каб вершы пабачылі свет раней, то ён не захацеў парушаць традыцыю, хоць і гаварыў, што іх у часопісе ўжо не пабачыць.

Моцна пакутаваў ён апошнія месяцы. Але калі я заходзіў да яго, то ў адказ на маё непазбежнае пытанне пра самаадчуванне спачатку коратка гаварыў пра тое, як прайшла ноч, і хутка пераключаўся на агульныя тэмы — на чарговы нумар «ЛіМа», «Полымя», на пытанні далёкай і блізкай гісторыі, на публікацыі ў польскай перыёдыцы. І тады забываў пра свае збалелыя ногі, пра тое, што ноччу зусім не спаў, хоць і прымаў снатворнае.

Аднойчы Любоў Андрэеўна, яго жонка, сказала мне: «Вы не даяце яму хварэць». Я прыносіў яму польскія газеты, якія рэгулярна прысылаў мне з Варшавы мой добры і даўні знаёмы Аляксей Апалінскі, шчыры прыхільнік беларускай, рускай і ўкраінскай культур.

У «Полымі» чакала вераснёўскай пары падборка вершаў, а ў Максіма Танка тым часам нараджаліся новыя творы. І зноў набралася салідная нізка. Тут я паведаміў, што часопіс «Крыніца» збіраецца прысвяціць яму значную частку аднаго са сваіх чарговых нумароў. Хоць паэт найбольш цесна быў звязаны са сваім родным «Полымем», але на гэты раз ён згадзіўся перадаць творы ў «Крыніцу». Пра гэта мы, у прыватнасці, гаварылі з ім у яго дома — за 15 мінут перад тым, як ён назаўсёды развітаўся з ім, і ў бальніцы за тры дні перад смерцю. Тады ж ён мне паведаміў, што незвычайна вялікае ўражанне зрабіла на яго апавяданне — у той самай бальніцы — Алеся Звонака пра пакуты ў сталінскіх лагерах.

У «Крыніцы» ўся падборка з'явіцца не так хутка, і ўвазе чытачоў «ЛіМа» прапануецца некалькі самых апошніх вершаў паэта адтуль з некаторымі каментарыямі. У пачатку гэтага года Максім Танк працяглы час (каля трох тыдняў) знаходзіўся ў бальніцы, дзе сустракаўся апошні раз з Піменам Панчанкам. Пазней ужо, калі я па тэлефоне паведаміў яму пра смерць паэта, то ён заплакаў і некалькі разоў незвычайна трывожным голасам паўтарыў: «Што гэта робіцца...» І прысвяціў яму развітальны верш, у якім, у прыватнасці, згадаў адзін эпізод з часоў Вялікай Айчыннай вайны. Аднойчы Міхась Лынькоў прапанаваў Танку і Панчанку перакласці на беларускую мову верш Янкі Купалы «Беларускім партызанам», апублікаваны ў газеце «Правда» на рускай. І гэты пераклад, зроблены ў лесе на пянёчку, потым друкаваўся. Самі тагачасныя матэрыялы засталіся ў Пімена Панчанкі.

З усёй падборкі мяне найбольш уразіў апошні верш, прысвечаны памяці жонкі. Звычайна Максім Танк свае новыя творы чытаў мне сваім самабытным напеўным голасам — часамі нават і па тэлефоне. А вось пра гэты верш я не ведаў, пакуль не пабачыў яго ў сшытку. І зразумеў прычыну. Сам паэт увесь час дакараў сябе, пакутліва перажываў, што на працяглы час лёг у бальніцу, пакінуўшы самотную жонку, прыкаваную да інваліднай каляскі. А Любоў Андрэеўна моцна падалася за гэты час, пазбаўленая яго маральнай і духоўнай падтрымкі на месцы. Неўзабаве яна і памерла. Занадта глыбокай і свежай была рана, каб яе можна было агольваць перад чужым чалавекам. А я сам, прызнацца, не асмеліўся загаварыць з Максімам Танкам пра гэты верш.

Чытанне газет, праца над вершамі ці гутарка з кімсьці дазвалялі паэту на нейкі момант перамагаць боль. У апошніх песнях ён не скардзіцца на свае асабістыя пакуты. Можна было б падумаць, што ў яго звычайны, размераны творчы рытм, хоць і азмрочаны балючымі стратамі. Між тым на працягу многіх месяцаў ён ведаў, што няўхільна набліжаецца час развітання яго з жыццём, з усім тым, чаму ён прысвяціў усяго сябе.

Уладзімір КАЗБЯРУК

Максім ТАНК

АПОШНЯЯ СТРЭЧА

Дзе тут Панчанка Пімен.
У якой ён палаце?
Добры дзень! Не ўставай...
А ты, Зоя, што плачаш?

Як даўно не страчаліся
Мы, валацугі.
Пастарэлі так, што
Ледзь пазналі друг друга.

Помніш Бранск,
адступленне,
На рубеж ідзём новы
Крапіва, Броўка, мы
З камісарам Лыньковым?..

Ты ўжо быў лейтэнантам
І паэтам дасужым.
Пад адным шынялём
Разам грэліся ў сцюжу.

Помніш змешчаны
ў «Праўдзе»
Верш славуты Купалы,
Як на мову сваю
Яго перакладалі?

Потым перасылалі
Ў тыл варожы, як зброю,
Ў Беларусь, на радзіму,
Партызанам-героям.

Хутка нашы дарогі
Вайна пакрыжавала.
На кароткіх прывалах
Свае вершы чыталі.

Часам пісьмы атрымліваў
Неспадзявана
То з Заходняга фронту,
То з Каўказа, з Ірана.

Дзе вятры артабальскія
На перавалах,
Быццам скрыпку, цябе —
Ты пісаў — пілавалі.

Невясёлыя, дружа,
Сённяшнія навіны.
Хлебазбор ці дацягнем
І да палавіны.

Ў занядбанні яшчэ
І навука і мова...
З перакосам ідзе
Наша перабудова.

Выбачай, бо і сам ты
Пра ўсё чуеш і знаеш.
Дактары гаварыць
Доўга забараняюць.

Што ж рабіць?
Наступае ўжо
Восеньскі вечар.
Так карціць на расстанні
Сказаць: Да сустрэчы!

З баявымі сябрамі,
Заваліўшыся ў госці,
Прыгадаць незабыўныя
Дні маладосці.

Маладосці, якая
Гартавалася ў горы,
Ды ўсё роўна шкада, што
Мінула так скора!
6.VII.95

●

Старажытныя
Папераджалі нас, быццам,
Што больш за ўсё
Зямля наша
Дрыжыць і баіцца:
Каб не стаў блазан
Над ёй каралём,
Каб ненажэрны
Не сеў за сталом,
Каб фаварытка,
Што ўсіх пацяшала,
Пасля смерці пані
Ды паняй не стала.

Забылі, разумнікі,
Толькі аб тым,
Што трэба, каб быў
І народ не нямым.
21.VI.95

БЕЖАНСКАЯ ЁЛКА

Гэта нават не ёлка —
Адна толькі галінка,
Што мне бацька прынёс
З Сухараўскага рынка.

Мы яе ля пячуркі
Сяк-так прымацавалі,
Самаробнымі цацкамі
Неяк прыбралі.

Тут жа намаляваў я
Віфліем і стадолу,
Каралёў трох і трох
Белакрылых анёлаў.

Усё тое, што чуў я
Ў бежанстве, у блуканні,
Ў матчыных успамінах,
Песнях-калядаваннях.

І хоць потым дзівосных
Бачыў ёлак нямала,
Сам не знаю, чаму
Ў маю памяць запала

Не другая падзея
Ў час суровы і золкі,
Але першая гэта
Навагодняя ёлка.

Бацька, згорблены, ладзіць
Маіх тэпцяў падноскі...
Было ўсё гэта, помню,
На завулку Сушчоўскім

Ля той цэркаўкі самай,
У якой бываў часам,
Са званамі разбітымі,
Збітым іканастасам.

Дзе замальваў часта
У святога Міколы
Свае жарты і двойкі
З Краснапрэсненскай
школы.

І прызнаюся шчыра,
Што не раз ён і потым
Грэшнаму памагаў мне
Ў розных бедах, клапотах.
23.VI.95

●

Як жа сталася гэтак,
Што пры любой прыгодзе
Мы, пакляўшыся разам
Бурны Сцікс пераходзіць,

Ты адна не чакала,
Калі сцішацца воды,
Небяспеку забыўшы,
Пайшла ў пошуках броду.

Цяпер клічу цябе я,
Адзіноцтвам пранятаы.
Хто з нас клятву парушыў,
Хто найбольш вінаваты?

Пэўна — я, бо не ўбачыў
Праз начную заслону,
Як да берага бура
Гнала лодку Харона.
24.VI.95

Павел МАСЛЕНІКАЎ

Беларуская мастацкая культура панесла цяжкую страту. З жыцця раптоўна пайшоў народны мастак Рэспублікі Беларусь Павел Васільевіч Масленікаў.

Нарадзіўся П.В.Масленікаў 1 лютага 1914 года, у вёсцы Нізкая Вуліца на Магілёўшчыне. Пасля заканчэння ў 1938 годзе Віцебскага мастацкага вучылішча мастак пачынае свой творчы шлях у Беларускім Дзяржаўным тэатры оперы і балета майстрам сцэнічнай дэкарацыі.

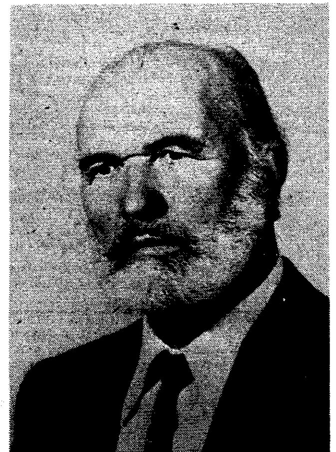
У гады Вялікай Айчыннай вайны ён, будучы салдатам-франтавіком, ад першага да апошняга дня прайшоў дарогамі выпрабаванняў. Скінуўшы вайсковы шынель, П.В.Масленікаў вяртаецца на творчую работу ў тэатр.

Яго яскравы талент мастака-сцэнографа праявіўся пры пастаноўках шэрагу музычных спектакляў, у тым ліку: «Бахчысарайскі фантан» Б.Астаф'ева, «Прададзеная нявеста» Б.Сметаны, «Салавей» М.Крошнера, «Дэман» А.Рубінштэйна, «Страшны двор» С.Манюшкі і інш.

Творчая дзейнасць Паўла Васільевіча была разнастайнай. Яго ведаюць як аднаго з навукоўцаў, што ўнёс значны ўклад у беларускае мастацтвазнаўства. У сваіх шматлікіх артыкулах і нарысах кандыдат мастацтвазнаўства П.В.Масленікаў паслядоўна адстойваў чысціню рэалістычнага мастацтва, яго невычарпальнасць і гуманістычную годнасць.

П.В.Масленікаў шмат свайго часу аддаў педагагічнай рабоце. Ён працаваў выкладчыкам Мінскага мастацкага вучылішча, загадчыкам кафедры тэкстылю Беларускага Дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, а з 1960 па 1964 гг. становіцца яго рэктарам. З гэтага перыяду сваёй дзейнасці мастак цалкам аддаецца развіццю станковага жывапісу.

Ім створаны шэраг палотнаў, прысвечаных нашай гісторыі, непаўторнай прыгажосці роднага краю, у якіх прысутнічае эмацыянальная ўзрушанасць, тонкае адчуванне стану прыроды, каларыстычная гучнасць, вобразная выразнасць. Гэтыя якасці характарызуюць П.В.Масленікава як буйнога мастака нашай сучаснасці. Жывапісныя творы «Зямля беларуская», «Жнівень», «Золата бяроз», «Партызанскае Палессе», «Над возерам» атрымалі шырокую вядомасць грамадскасці, заслужана ўвайшлі ў склад нацыянальнай скарбонкі выяўленчага мастацтва Беларусі.

На працягу творчага шляху мастак прымаў актыўны ўдзел у грамадскім жыцці. Ён неаднаразова выбіраўся членам праўлення творчай арганізацыі, старшынёй праўлення Мастацкага фонду Саюза мастакоў Беларусі.

За заслугі перад Айчынай П.В.Масленікаў узнагароджаны ордэнамі і медалямі, Граматамі Вярхоўнага Савета БССР, яму прысвоена ганаровае званне народнага мастака Рэспублікі Беларусь.

Светлая памяць аб мастаку-грамадзяніну, чалавеку прыгожай душы Паўлу Васільевічу Масленікаву назаўсёды застанецца ў нашых сэрцах.

Лукашэнка А.Р., Грыб М.І., Чыгір М.М., Русакевіч У.В., Гаркун У.Г., Замяталін У.П., Бутэвіч А.І., Стражаў В.І., Ганчарык У.І., Ярмошын У.В., Кулічкоў А.М., Сівіцкі Д.А., Гарэцкі Р.Г., Чыгрынаў І.Г., Яроменка М.М., Буралкін Г.В., Дудараў А.А., Зуёнак В. В., Кавалеўскі Я. М., Лучанок І.М., Шаранговіч В.П., Картэс С.А., Савіцкі М.А., Вашчанка Г.Х., Гуміleўскі Л.М., Грамыка В.А., Данцыг М.В., Кашкурэвіч А.М., Кішчанка А.М., Чамадураў Я.Р., Шчамялёў Л.Д.

І Ў ДЗЕНЬ, ЯКІ СТАЎ АПОШНІМ...

Памёр Павел Васільевіч Масленікаў, мастак, крытык, педагог. Кажуць, калі цябе цікавіць, чаго ты варты, паспрабуй уявіць, колькі чалавек прыйдзе на тваё пахаванне. На пахаванні Паўла Васільевіча людзей было шмат. Родныя, блізкія, калегі, вучні — і людзі аднаго з ім пакалення, і саракагадовыя, якія памятаюць яго і ўважаюць за настаўніка, і сённяшнія студэнты Беларускай акадэміі мастацтваў. Некаторых сваіх сяброў, з кім калісь разам вучыўся ў Беларускім тэатральна-мастацкім і ўжо колькі год не бачыў, сустрэў там, каля труны Паўла Васільевіча...

Летась Павел Васільевіч справіў сваё 80-годдзе. Не кожнаму даецца такое доўгае жыццё. І трэба сказаць, што ў гэтым жыцці не было змарнаваных гадоў. І ў дзень, які стаў для мастака апошнім, ён збіраўся працаваць: былі падрыхтаваны палатно, пэндзлі.

У апошнія гады здароўе ўжо не дазваляла Паўлу Васільевічу выбірацца на эцюды далёка. Ён маляваў прыроду паблізу горада. І зараз, калі кожны дзень я езджу на аўтобусе з Бараўлян на працу і назад, і бачу за акном краявіды нібыта з палотнаў майго настаўніка...

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

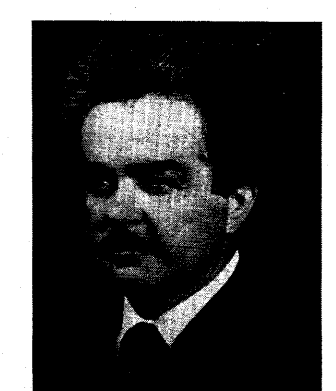
Аркадзь КАНДРУСЕВІЧ

10 верасня 1995 года трагічна абарвалася жыццё пісьменніка Аркадзя Лявонавіча Кандрусевіча.

Аркадзь Лявонавіч Кандрусевіч нарадзіўся 10 верасня 1929 года ў вёсцы Ламачы Хойніцкага раёна Гомельскай вобласці ў сялянскай сям'і. Пасля заканчэння школы і Мазырскага педагагічнага вучылішча працаваў настаўнікам у Тульчавіцкай сярэдняй школе Хойніцкага раёна. З 1948 па 1951 год вучыўся ў Ленінградскім мастацка-графічным педвучылішчы, затым працаваў настаўнікам у школах Мазыра, Пскова, Калінкавіч. З 1954 года перайшоў на журналісцкую працу. Быў літсупрацоўнікам нараўлянскай, хойніцкай раённых газет, абласной газеты «Магілёўская праўда», загадчыкам аддзела ілюстрацыі рэспубліканскай газеты «Звязда». У 1969 годзе вярнуўся на працу ў «Магілёўскую праўду». У 1978 годзе завочна скончыў філфак Магілёўскага педагагічнага інстытута імя А.Куляшова. Кіраваў у 1972—1984 гадах абласным літаратурным аб'яднаннем «Прыдняпроўе».

Першыя літаратурныя творы Аркадзя Кандрусевіча з'явіліся ў друку ў 1956 годзе ў «Гомельскай праўдзе», пазней — у рэспубліканскім часопісе «Вожык».

Праца ў перыядычным друку забірала шмат сіл і энергіі, але ён знаходзіў час і для творчасці. Убачылі свет ягоныя кнігі прозы «Чарпак Вялікай Мядзведзіцы», «Кругі на Белай паляне», асобныя публіцыстычныя творы. У прыватнасці, Аркадзь Кандрусевіч зрабіў літаратурную апрацоўку кнігі ўспамінаў партызанаў і падпольшчыкаў Магілёўскай вобласці.

Аркадзь Кандрусевіч быў старанным працаўніком, чалавекам прынцыповым і сумленным, зычлівым і таварыскім. Ён шмат увагі надаваў выхаванню творчай моладзі, рупіўся на ніве грамадскай працы.

Светлая памяць аб Аркадзю Кандрусевічу назаўсёды застанецца ў сэрцах тых, хто працаваў разам з ім, ведаў яго па літаратурным жыцці.

Саюз беларускіх пісьменнікаў

ЛіМ
ЧАСАПІС

ПЕРАМОГА — З ПЕСНЯМІ

Пераможцай вярнулася з Адэсы ў Мінск вучаніца 8 класа Рэспубліканскага ліцэя пры Беларускай акадэміі музыкі, будучая скрыпачка Тоня Казлова. Пераможцай, прычым... як вакалістка, яна стала на Міжнародным фестывалі дзіцячай творчасці «Зорачка». У гэтым конкурсе ўдзельнічалі пераможцы розных конкурсаў з Масквы, Санкт-Пецярбурга, Украіны, Малдовы. Адзінай прадстаўніцай Беларусі была Антаніна, якая разам з сямю выканаўцамі трапіла ў фінал. Яна выконвала дзве песні сваёй маці кампазітара Ганны Казловай — «Белакрылая чайка» (словы аўтара) і «Залатая восень» на верш Барыса Асмалоўскага. І вынік — першая прэмія, а з ёй бясплатная пуцёўка ў міжнародны фестывальны дзіцячы цэнтр «Артэк», на фестываль дзіцячых творчых калектываў «Юныя таленты Расіі», які праводзіцца там з 13 верасня па 4 кастрычніка.

А старшы выкладчык Беларускага універсітэта культуры, кампазітар Ганна Казлова на гэты фестываль запрошана фондам «Дзеці Расіі» ў якасці кіраўніка лабараторыі вакальнага мастацтва.

Пятро ГАРДЗІЕНКА

З ДЗЯРЖЫНСКА — У ГОМЕЛЬ

Выстава дзіцячай графікі адкрылася ў Гомелі. На ёй прадстаўлены работы-дыпламанты юных мастакоў з Дзяржынска Мінскай вобласці. Пасля экспазіцыі ўсе гэтыя работы будуць знаходзіцца ў Доме культуры Гомельскага аддзялення Беларускага таварыства глухіх. Яны перададзены ў падарунак дзіцячай студыі, што працуе пры палацы.

А трапілі работы дзяржынскіх дзяцей у Гомель па ініцыятыве мінскага мастака Віталя Чарнабрысава, які падтрымлівае цесныя адносіны з Гомельскай прыватнай выставачнай галерэяй «Арт-мадэрн Зялёны Дом».

На здымку: на выставе дзіцячых графічных работ.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛІНФАРМ

АФАРМЛЯЕ НОВУЮ ЭКСПАЗІЦЫЮ

Анатоль Чэмезаў (на здымку) працуе ў Веткаўскім музеі народнай творчасці столярам, і падрыхтоўка новых экспазіцый не абыходзіцца без яго. Самую дакладную і карпатлівую работу ён выконвае сумленна.

Цяпер Анатоль Якаўлевіч афармляе новую экспазіцыю музея, прысвечаную побыту стараабрадцаў Веткаўшчыны.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛІНФАРМ

Мікола ІВАНОЎ

СЯРЭДНЯЯ ЛІТВА

12 кастрычніка Жэлігоўскі выдаў шэраг дэкрэтаў, якія рэгулявалі жыццё на захопленых ягонымі войскамі тэрыторыях. У першым і самым галоўным дэкрэце ён абвяшчаў стварэнне незалежнай і нібыта суверэннай дзяржавы «Сярэдняя Літва». Вызначалася тэрыторыя дзяржавы (былыя паветы Віленскай губерні: Троцкі, Віленскі, Ашмянскі і Свянцянскі), абвяшчалася яе дзяржаўная арганізацыя і асобныя элементы знешняй палітыкі. Вярхоўную ўладу ў гэтай міні-дзяржаве, згодна з дэкрэтам Жэлігоўскага, павінен быў ажыццяўляць да моманту выбараў у сойм «Сярэдняй Літвы» вярхоўны галоўнакамандуючы яе ўзброеных сіл. А гэтым галоўнакамандуючым якраз і быў сам генерал Жэлігоўскі.

Вышэйшай выканаўчай уладай абвяшчалася Часовая Правячая Камісія, склад якой таксама прызначаўся самім Жэлігоўскім, своеасаблівы часовы ўрад «Сярэдняй Літвы». Тут былі пасады адказных за замежныя справы, унутраную палітыку, асвету, культуру і да т.п.

Віленчукі, якія раніцай 12 кастрычніка прачыталі на афішных тумбах склад гэтага ўрада, былі здзіўлены. У склад яго ўваходзілі не толькі палякі, але і даволі значная група ўплывовых беларускіх дзеячаў-адраджэнцаў. Пры гэтым займалі яны не нейкія другарадныя, а ключавыя пасады. Вацлаў Іваноўскі ўзначальваў упраўленне ўнутраных спраў, Вячаслаў Багдановіч быў адказны за транспарт, а Браніслаў Тарашкевіч быў спецыяльным упаўнаважаным у беларускіх справах.

Чаму палякі пайшлі на такі далёкасяжны падзел улады з беларусамі? Чаму запрапанавалі лідэрам беларускага віленскага грамадства такія адказныя пасады?

Справа ў тым, што першасны план далучэння Віленшчыны да Польшчы прадугледжваў правядзенне тут плебісцыту ў справе яе дзяржаўнай прыналежнасці. Палякі ж не мелі тут большасці насельніцтва, і калі б беларусы прагаласавалі за літоўцаў, дык лёс Віленшчыны мог бы павярнуцца зусім іншым бокам. Таму і трэба было зрабіць уражанне, што новыя польскія ўлады вельмі прыхільныя да беларусаў, і нават згадзіліся падзяліць уладу тут з беларускімі прадстаўнікамі.

Ліга Нацый, новая міжнародная арганізацыя, якая ў гэты час спрабавала ўзяць на сябе актыўнае пасрэдніцтва ў справах усталявання меж новапаўсталых дзяржаў на ўсходзе Еўропы, выключала палітыку правядзення плебісцыту на ўсіх спрэчных тэрыторыях паміж Польшчай і Літвой. Больш таго, Ліга Нацый запрапанавала правесці плебісцыт і на спрэчных тэрыторыях паміж Савецкай Расіяй і Польшчаю, гэта значыць, на тэрыторыі цэнтральнай і ўсходняй Беларусі.

Гэтыя планы Лігі Нацый моцна напалохалі крамлёўскае кіраўніцтва і там палічылі за лепшае хутка зліквідаваць фіктыўную Літоўска-Беларускую ССР і далучыць у 1920 годзе Гомельшчыну, Магілёўшчыну і Віцебшчыну да Расіі, пакінуўшы нібыта незалежную Беларусь у выглядзе мініяцюрнай рэспублічкі, у якую ўваходзілі толькі 6 паветаў былой Мінскай губерні. Такім чынам савецкае кіраўніцтва спрабавала перашкодзіць правядзенню плебісцытаў на нібыта «исконно» расійскіх землях усходняй Беларусі.

Дарэчы, падобнае «беспардоннае» абыходжанне бальшавікоў з усходняй часткаю Беларусі развеяла апошнія пракамуністычныя ілюзіі беларускіх незалежнікаў, і таму частка з іх паверыла абяцанням генерала Жэлігоўскага аб тым, што ён нібыта мае намер будаваць сапраўдную раўнапраўную польска-беларускую дзяржаву — «Сярэднюю Літву». Таму і пайшлі яны пачаткова на супрацоўніцтва з ім.

У сувязі з планавым рэферэндумам вельмі актыўную палітыку ў дачыненні да беларусаў пачаў праводзіць і літоўскі Ковенскі ўрад. Нягледзячы на тое, што ў складзе незалежнай Літвы зусім не было этнічных беларускіх зямель і колькі-небудзь значнага беларускага гарадскога насельніцтва, літоўцы паспрабавалі зрабіць са сваёй невялічкай незалежнай дзяржавы сапраўдны прытулак для ўсёй беларускай палітычнай эміграцыі.

Перш-наперш яны запрапанавалі эміграцыйнаму ўраду Беларускай Народнай Рэспублікі пераехаць у Коўна і там пачаць актыўную працу на карысць беларускасці. Вацлаў Ластоўскі, які ў гэты перыяд узначальваў беларускі ўрад, згадзіўся на гэтую прапанову. У згадзіўся 1920 года Ластоўскі змяніў Антона Луцкевіча (Луцкевіча ў гэты час польскія ўлады трымалі пад хатнім арыштам у Варшаве і не давалі яму магчымасці выконваць яго абавязкі) на пасадзе Старшыні Рады Народных Міністраў БНР.

Палітыка літоўскага ўрада ў дачыненні да беларусаў на пачатку 20-х гадоў заслугоўвае пільнай увагі. Справа ў тым, што бадай ніколі ў гісторыі ніводзін замежны ўрад не праводзіў такую прыхільную палітыку ў дачыненні да беларускага нацыянальнага руху, як літоўскі ў гэты перыяд. Але для гэтага літоўцы мелі свае своекарыслівыя падставы. Яны намагаліся перацягнуць беларусаў на свой бок, каб з дапамогай беларускіх галасоў выйграць плебісцыт на Віленшчыне і далучыць «Сярэднюю Літву» да літоўскай дзяржавы.

Літоўскі ўрад увёў у свайм складзе спецыяльную пасаду міністра — адказнага за беларускія справы. Пасаду гэтую заняў Лявон Дубейкаўскі. Пасада гэтая, аднак, была ў значнай ступені бутафорская. Дубейкаўскі быў заняты галоўным чынам тым, што пераказваў атрыманыя ад літоўцаў фінансавыя сродкі ў распараджэнне эміграцыйнага ўрада БНР Вацлава Ластоўскага, які і праводзіў асноўную працу ў галіне змагання за новае беларускае нацыянальнае адраджэнне.

У цэнтры Коўні Міністэрству беларускіх спраў літоўскага ўрада быў вызначаны двухпавярховы вялікі будынак, які ў сапраўднасці з'яўляўся сядзібай беларускага эміграцыйнага ўрада БНР. На дзейнасць беларускага міністэрства былі прызначаны даволі значныя, як на магчымасці літоўцаў, сродкі. Урад Літвы нават пайшоў на стварэнне беларускага нацыянальнага батальёна ў складзе літоўскага войска. Батальён гэты налічваў у сваім складзе каля 600 жаўнераў і знаходзіўся пад камандаваннем беларускіх афіцэраў. Ён выступаў пад беларускім нацыянальным белчырвона-белым сцягам і падчас парадаў спяваў беларускі нацыянальны гімн таго часу «Ад веку мы спалі...»

Батальён гэты, дарэчы, не быў толькі паказальнай адзінкай літоўскага войска, а паўнавартасным баявым аддзелам, жаўнеры якога вызначаліся высокім баявым духам і адданасцю справе беларускасці. Літоўцы кінулі яго ў бой супраць аддзелаў генерала Жэлігоўскага, які пад канец 1920 года пасоўваліся на Коўна. Беларусы ўдзельнічалі ў шэрагу вельмі цяжкіх баёў з палякамі. Прыблізна 40 з іх загінула: Імёны загінуўшых друкавала ў 1940 годзе, калі Вільня ўжо была пад кантролем незалежнай Літвы, беларуская газета «Крыніца».

Канфлікт паміж Літвой і Польшчай у гэты час датычыў не толькі тэрыторыі чатырох паветаў Віленшчыны, якія ўваходзілі ў склад «Сярэдняй Літвы», але значна больш вялікіх беларускіх тэрыторый. Паводле ўмоў часовага перамір'я, заключанага паміж Літвой і Польшчай у верасні 1920 года ў Сувалках, пад кантроль Літвы павінны былі адысці значна большыя беларускія тэрыторыі з гарадамі Гародняй і Лідай. Таму пачаткова літоўцы дамагаліся правядзення плебісцыта на ўсіх спрэчных тэрыторыях, разлічваючы на дапамогу беларускага нацыянальнага руху.

Літоўцы не шкадавалі сродкаў на фінансаванне партызанскага антыпольскага руху ў Заходняй Беларусі. Менавіта з Літвы прыходзілі фінансавыя сродкі і зброя для аддзелаў Германа Скамароха, легендарнага беларускага партызана, пад камандаваннем якога на Гарадзеншчыне дзейнічала больш за 10 тысяч партызан. Гэтыя дадзеныя былі праведзены падчас судовага працэсу Скамароха і іншых камандзіраў беларускіх партызан у Гародні ў 1922 годзе.

Як бачым, літоўцы рабілі ўсё магчымае,

(Працяг. Пачатак у NN 35, 36)

ПАРЫЖ — ЛАБІДУДАВА

(Працяг. Пачатак на стар.8-9)

ён быў не ў гаражы, як паведамляў перадусім Курчэўскаму, а ў гарадзкім міліцыі, дзе яго ўжо чакаў начальнік, маёр Караўка.

— Ну? — спытаў начальнік міліцыі. — Угаварыў?

Таксіст пацісную плячыма, ікнуў і пахіснуўся.

— Табе дзеля чаго бутэльку з кілбасой выдалі, скаціна? — азвярэў Караўка. — Каб насмактаўся, як камар? Пасадзіце яго ў кэпээ і адбярыце правы! — загадаў ён міліцыянтам.

Праз нейкі час машына з амонаўцамі імчала на гарадскую плошчу. Яшчэ праз некалькі хвілін скручанага па руках і нагах Курчэўскага павезлі да пракурора.

●

Сход партгасактыву горада пачаўся, як і заўсёды, а дзесятай гадзіне раніцы. Абралі прэзідыум. Пузановіч мусіў выступіць з дакладам па бягучых праблемах.

Мажны, з грушападобнай, шырокай знізу і вузкай зверху галавой, ён узышоў на трыбуну, кінуў позірк у залу і... атарапеў.

Амаль усе партгасактывісты сядзелі ў нямецкіх шынялях з гуманітарнай дапамогі. Купка адстаўнікоў, якіх мэр па традыцыі запрашаў на ўсе сходы, была да таго ж і ў галіфэ. У галіфэ былі апранутыя і некалькі жанчын, у прыватнасці, загадчыца гарана Свініна. Пузановіч адчуў сябе некалькі ніяўтульна ў сваім цывільным пінжаку.

Тым не менш, мэр бадзёра зачытаў даклад, асобна выказаўся пра складаную абстаноўку, заклікаў усіх больш ужываць кітайскі вопыт, не дапускаць да зямлі фермераў, а да заводаў акцыянераў. У канцы Пузановіч сказаў, што хутка мусіць паехаць з дэлегацыяй у Парыж, а пакуль яго не будзе, дык каб не давалі волі праклятым нацыяналістам, менавіта якія і давялі, на яго думку, народ да галечы. Пачалася адразу спрэчкі.

Першым узняўся са свайго месца адстаўны падпалкоўнік Гепеушын і спытаў, чаму пасля такой падзеі, як рэферэндум, на галоўнай плошчы горада сядзіць «фашыст», які мае нахабства размаўляць па-беларуску і ганьбіць усё наша, савецкае? Мэр на гэта адказаў, што ўсіх тых, хто размаўляе па-мясцоваму, ён асабіста, калі на тое будзе дазвол зверху, перасадзіць і што галоўны нацыяналіст горада, настаўнік гімназіі Курчэўскі ўжо выкрыты і няўдзяна пасаджаны ў пастарунак.

У зале пранёсся задаволены шум. Але зноў устаў Гепеушын і сказаў, што як дэпутат гарсавета, ён не можа згадзіцца з тым, што ў Лабідудава ідзе актыўны ўціск на расейскую мову. У прыватнасці, вёў аповяд Гепеушын, калі днямі ён пайшоў мыцца ў гарадскую лазню, дзе не быў каля года, то замест звыклай шыльды «баня» па-расейску заўважыў шыльду «лазня», і што гэта падкоп нацыяналістаў, які трэба рашуча разгледзець і даць адпаведную адзнаку бэнээфаўскім шпіёнам і іншым правакатарам. Сход, ідучы насустрач вэтэранам, выказаў пажаданне змясціць з займаемай пасады дырэктара гарадской лазні. Гепеушын тут жа рашуча запатрабаваў прыняць рэзалюцыю пра неадкладнае аб'яднанне рэспублікі з Расеяй і скіраваць гэтую рэзалюцыю ў канцылярыю ўрада. Такую рэзалюцыю большасцю галасоў прынялі.

Ужо перад самым завяршэннем сходу мэр Пузановіч раптам папрасіў актыўзвярнуць увагу на кепскае становішча дзіцячага дома і на тое, што дзеці галадаюць і ім трэба дапамога. Ад сябе асабіста, зазначыў мэр, ён ахвяруе дзіцячаму дому і сіротам, якія там жывуць, вельмі каштоўны нямецкі дыван ручной работы.

Сход запладзіраваў.

Абмеркаваць пытанне пра вуліцу не паспелі.

●

На другі дзень мэр Пузановіч разам з начальнікам гаркамгаса Стукачовым і яго намеснікам Хаміцкім паехалі, каб праверыць упарадкаванне вуліцы імя «Бургундзі-Днепр». Мэр загадаў супраўджаць іх машыну яшчэ і некалькім амонаўцам, і недарэмна, бо тое, што яны ўбачылі, не змяшчалася ў галаве.

Споены ўшчэнт цыганамі, Піліп Баран сядзеў у адным з шатроў і спяваў песню. У адной руцэ ён трымаў недапітую бутэльку гарэлкі, а ў другой — абгрызеную костку. За мінулыя суткі ён не толькі не выканаў загаду, каб зруйнаваць насыпы са смецця, а і нарабіў з дапамогай бульдозера новыя, яшчэ больш высокія і дасканалыя насыпы, на якіх адразу выраслі новыя шатры. Баран быў без гуманітарнага шыняля, але ў галіфэ і ботах. Ад бульдозера, між тым, засталіся адны гусеніцы: знялі і ўкралі нават кабіну і сядзенне.

Узняты пад мікіткі амонаўцамі, Піліп Баран роў:

каб прыцягнуць на свой бок сімпатыі і падтрымку падчас рэферэндуму беларускіх палітычных лідэраў і беларускага насельніцтва.

Слова «плебісцыт» было амаль самым папулярным словам у Вільні ў 1921 годзе. Аб тым, што ў хуткім часе насельніцтва Віленшчыны павінна выказацца адносна сваёй магчымай дзяржаўнай прыналежнасці, ведалі амаль усе. Ды і падрыхтоўка да гэтага ўсеагульнага галасавання вялася поўным ходам. Горад быў літаральна запоўнены самымі рознымі дэлегацыямі, якія дзейнічалі пад эгідай Лігі Нацый. Гэтая новая міжнародная арганізацыя планавала нават накіраванне сюды спецыяльных міжнародных вайсковых аддзелаў (якія павінны былі складацца з амерыканскіх і французскіх жаўнераў). Мэта іх была сачыць за парадкам падчас правядзення плебісцыту. Дарэчы, да накіравання ў Вільню войск так і не дайшло. Чаму?

Справа ў тым, што ўсё лета 1921 года пад апекай Лігі Нацый ішлі перамовы паміж літоўскай і польскай дэлегацыямі ў Бруселі. Пры гэтым галоўным пасрэднікам у канфлікце быў бельгійскі міністр замежных спраў Поль Гіманс. Ён рабіў усё магчымае, каб варагуючыя бакі дасягнулі кампраміснага паразумення.

Літоўцы ў сувязі з планавым галасаваннем настойвалі на неадкладным вывадзе польскіх аддзелаў генерала Жэлігоўскага з Вільні і абвяшчэнні горада адкрытай зонай пад міжнародным кантролем. Літоўскі бок не без падставаў лічыў, што немагчыма праводзіць нейкае галасаванне, а тым болей плебісцыт, калі сам горад і пераважную частку сродкаў масавай інфармацыі кантралююць польскія ўлады. Літоўцы таксама націскалі на тое, што толькі нейтральная адміністрацыя пад міжнародным кантролем здольная забяспечыць свабоднае выказванне жыхароў Віленшчыны ў такой важнай для лёсу краю справе.

Міжнародная камісія Лігі Нацыі пад старшынствам Поля Гіманса з зразуменнем ставілася да літоўскага пункту гледжання і была гатова накіраваць на Віленшчыну неабходную колькасць міжнародных прадстаўнікоў і адпаведныя вайсковыя аддзелы.

Правядзенне рэферэндуму на Віленшчыне ў справе дзяржаўнай прыналежнасці гэтых тэрыторый не было ізаляванай міжнароднай акцыяй, якая праводзілася Лігай Нацый у гэты перыяд. Французскія і амерыканскія войскі ў якасці назіральнікаў і гарантаў свабоды выказвання насельніцтва былі ўведзены ў Ніжнюю Сілезію і на Памор'е, спрэчныя польска-нямецкія тэрыторыі. Плебісцыт пад назіраннем войск Лігі Нацый праводзіўся таксама ў Саары, на які прэтэндавалі французы і немцы. Дарэчы, калі плебісцыт у Саары прайшоў даволі спакойна (большасць насельніцтва там выказалася за прыналежнасць да Нямеччыны), дык у Сілезіі плебісцыт нічога не вырашыў, а толькі прывёў да двух цяжкіх і крывавых узброеных канфліктаў паміж мясцовым нямецкім і польскім насельніцтвам. Палякі не хацелі згадзіцца з вынікамі рэферэндуму, якія, на іхнюю думку, былі падтасаваны мясцовай нямецкай адміністрацыяй. Часткова яны, безумоўна, мелі рацыю, таму што немцы дазволілі прымаць удзел у плебісцыце не толькі сталым жыхарам гэтых тэрыторый, але і ўсім, хто нарадзіўся ў Сілезіі, і нават тым, хто меў усяго сілезскае паходжанне. У дзень правядзення і напярэдадні плебісцыту ў Катовіцы, Глівіцы і іншыя сілезскія гарады прыбылі дзесяткі дадатковых пасажырскіх цягнікоў, якія давезлі сюды тысячы і тысячы фіктыўных удзельнікаў плебісцыту. Гэтыя прыбыўшыя немцы і схілілі чашу вагаў на нямецкі бок. Палякі не хацелі згадзіцца з гэтым. Выбухла паўстанне, а за ім другое. Абодва ўзброеныя выступленні мясцовага польскага насельніцтва былі падтрыманыя аддзеламі так званых добраахвотнікаў з цэнтральнай Польшчы. Такім чынам, палякі з дапамогай зброі намагаліся змяніць вынікі рэферэндуму. Дарэчы, яны здолелі гэта зрабіць. Канчатковая граніца паміж Польшчай і Нямеччынай на тэрыторыі Сілезіі значна адрозніваліся ад той, якая павінна была быць усталявана ў адпаведнасці з вынікамі рэферэндуму.

Дзеля справядлівасці трэба дадаць, што вынікі польскага ўзброенага паўстання ў Сілезіі і змена граніцы на карысць Польшчы ў той час праз няпоўныя 17 гадоў прывялі да новай сусветнай вайны. Гітлер выкарыстаў праблему нямецкай нацыянальнай меншасці ў Польшчы, каб пачаць агрэсію.

Як бачым, негатыўны вопыт Лігі Нацый з правядзеннем плебісцытаў на польскіх граніцах даволі моцна адбіваўся на сітуацыі з правядзеннем плебісцыту на Віленшчыне.

У адрозненне ад літоўцаў, якія ўзялі курс на ўсеагульную падтрымку эміграцыйнага ўрада БНР, польскія ўлады актыўна намагаліся зрабіць уражанне, што яны будуюць на Віленшчыне агульны польска-беларускі дом, у якім беларусы будуць мець усе палітычныя і грамадскія правы. Дзеля гэтага яны не толькі запрапанавалі вядучым беларускім палітычным дзеячам адказныя пасады ў дзяржаўнай адміністрацыі Сярэдняй Літвы, але і запрапанавалі беларусам шырокамаштабную праграму разгортвання на Віленшчыне беларускага школьніцтва, закладання тут шматлікіх і разнародных культурна-асветніцкіх беларускіх нацыянальных арганізацый, развіццё беларускамоўнага друку і іншых галін беларускага нацыянальнага жыцця.

Сітуацыя вельмі нагадвала тую, калі польскія войскі першы раз занялі Вільню ў красавіку 1919 года, і сам Пілсудскі звярнуўся да беларускага грамадства на яго роднай мове з прапановамі шчырага і раўнапраўнага супрацоўніцтва. Абяцанняў сваіх, аднак, тагачасны «начальнік» польскай дзяржавы не выканаў, і гэта нарадзіла ў беларускіх дзеячаў недавер да ўсіх іншых польскіх прапаноў у далейшым. Аднак тое, што прапанавалі беларусам польскія ўлады Сярэдняй Літвы, было прапановай, ад якой цяжка было адмовіцца. Як успамінае Янка Станкевіч, які ў той час працаваў інспектарам Міністэрства асветы Сярэдняй Літвы, было дазволена адчыніць каля 200 беларускіх пачатковых і сярэдніх школ.

Шматлікія беларускія дзеячы Сярэдняй Літвы ўспрынялі прапанову супрацоўніцтва з польскага боку ў справе пабудовы супольнай польска-беларускай дзяржавы за чыстую манету і актыўна ўключыліся ў адраджэнскую працу. Здавалася, Сярэдняя Літва стане адзінай і першай на свеце дзяржавай, на тэрыторыі якой можна будзе шырока разбудаваць беларускае школьніцтва, аднавіць мову і культуру беларускага народа, пачаць аднаўляць страчаную на працягу стагоддзяў нацыянальную свядомасць.

Сярод тых, хто паверыў у гэткую магчымасць, быў і Браніслаў Тарашкевіч, які ўзначальваў беларускі аддзел у Міністэрстве асветы Сярэдняй Літвы. Тарашкевіч згуртаваў вакол сябе групу аднадумцаў-беларусаў, адданых ідэі адраджэння на Віленшчыне беларускага школьніцтва, і накіраваў іх у розныя куткі гэтай міні-дзяржавы для закладання беларускіх школ. Адным з гэтых людзей быў Янка Станкевіч, які ў 60-я гады ў ЗША нагаварыў на магнітафонную стужку свае ўспаміны пра Сярэднюю Літву. Успаміны гэтыя захоўваюцца сёння ў архіве радыё «Свабода» ў Мюнхене.

Дык вось, даволі хутка, паводле сведчанняў Янкі Станкевіча, адносіны паміж беларускімі і польскімі палітычнымі лідэрамі ў Сярэдняй Літве пагоршыліся. Звязана гэта было з тым, што ў Польшчы ўлады пачалі праводзіць антыбеларускую лінію, а Сярэдняя Літва завяршала падрыхтоўку да ўступлення ў склад Польшчы. З Варшавы, відаць, і прыйшла парада, а можа, і загад — прыпыніць гэтыя шкодныя для польскай справы «на крэсах» эксперыменты з беларускасцю.

Акрамя таго, надзеі на тое, што на Віленшчыне будзе праведзены рэферэндум пад апекай Лігі Нацый, скончыліся. Літоўцы і палякі на перамовах у Бруселі не змаглі дамовіцца адносна магчымасці правядзення плебісцыту. Літоўцы не згаджаліся, каб галасаванне адбывалася ва ўмовах, як яны сцвярджалі, польскай ваеннай акупацыі, калі літоўцы мелі вельмі абмежаваныя магчымасці свабоднай прапаганды на тэрыторыі Віленшчыны. Палякі ж не хацелі адмаўляцца ад пладоў ваеннай перамогі генерала Жэлігоўскага.

Адной з галоўных прычын пагаршэння адносін паміж беларускімі палітычнымі дзеячамі Віленшчыны і польскімі ўладамі Сярэдняй Літвы было тое, што 18 сакавіка 1921 года паміж урадамі Савецкай Расіі і Польшчы быў падпісаны Рыжскі мірны дагавор. Рыжская ўмова, як вядома, замацавала падзел Беларусі на дзве часткі паміж Расіяй і Польшчай, і большасць беларускіх незалежніцкіх дзеячаў называла яго не інакш, як ганебны. Менавіта Рыжская ўмова канчаткова пахавала апошнія надзеі свядомага беларускага грамадства на аднаўленне незалежнасці, альбо нават нейкай абмежаванай аўтаноміі Беларускай Народнай Рэспублікі. І таму, калі польскія ўлады Сярэдняй Літвы ўзялі курс на далучэнне да Польшчы, для беларусаў Віленшчыны гэта азначала не што іншае, як падтрымку рыжскай умовы. На падобнае ж маглі пайсці толькі самыя бяздушныя і беспрынцыпныя з беларускіх дзеячаў.

Да таго ж, далейшая падтрымка беларускімі дзеячамі польскіх уладаў Сярэдняй Літвы магла азначаць пагрозу збройнага канфлікту паміж самімі беларусамі. Справа ў тым, што эміграцыйны ўрад БНР вырашыў узяць курс на ўсеагульнае ўзброенае паўстанне ў абедзвюх частках (польскай і савецкай) акупаванай Беларусі. Адным з важных пунктаў канцэнтрацыі паўстанцкіх сіл і стварэння партызанскіх беларускіх атрадаў павінна была стаць і тэрыторыя Сярэдняй Літвы. Тут у Вільні быў нават створаны адзін з нелегальных цэнтраў кіравання гэтым паўстаннем на чале з А.Карабачом.

У верасні 1921 года ў Празе склікана канферэнцыя беларускіх палітычных арганізацый, якія дзейнічалі ў гэты час на тэрыторыі Літвы, Латвіі, Польшчы, Чэхаславаччыны, Нямеччыны, Сярэдняй Літвы і Савецкай Беларусі. Галоўнай мэтай яе склікання была каардынацыя ўсіх плыняў беларускага нацыянальнага руху ў справе барацьбы за аднаўленне страчанай незалежнасці. У ёй удзельнічалі прадстаўнікі партыі беларускіх сацыялістаў-рэвалюцыянераў, сацыялістаў-федэралістаў, народных сацыялістаў, беларускіх сацыял-дэмакратаў, а таксама незалежных беларускіх дзеячаў. Прыбылі сюды і прадстаўнікі прапольскай плыні беларускага руху Пятро Аляксюк і Вячка Адамовіч. Але іх прызыўны голас далучыцца да падтрымкі ўладаў Сярэдняй Літвы і Польшчы прагучаў нібыта ў пустаце. Практычна ўсе ўдзельнікі канферэнцыі засталіся глухія да гэтых заклікаў. Было ясна, што ні Польшча, ні тым болей Сярэдняя Літва не могуць і не хочуць быць прыхільнікамі, ці гарантамі беларускай незалежнасці. Пражская канферэнцыя выказала сваю поўную салідарнасць з антыбальшавіцкім народным змаганнем на Случчыне і прыняла пастанову, што толькі такім чынам можна аднавіць беларускую незалежнасць.

На канферэнцыі неаднаразова падкрэслівалася здрадніцкая пазіцыя Польшчы падчас Слуцкага паўстання. Значная частка будучых слуцкіх паўстанцаў бараніла Польшчу падчас наступлення Тухачэўскага на Варшаву, а калі дапамога была патрэбная з боку палякаў у справе барацьбы за беларускую незалежнасць, дык палякі пастараліся зачыніць мяжу і спакойна чакалі, пакуль бальшавікі задушаць паўстанне. Для Польшчы вайсковы беларускі незалежніцкі рух уяўляў такую самую пагрозу, як і для бальшавікоў. Польскія ўлады і расійскія бальшавікі былі заклятымі ворагамі, але ў дачыненні да беларускай справы яны былі натуральнымі хаўруснікамі, і гэтага маглі не разумець у той час толькі абыякавыя да беларускай справы людзі.

Пражская канферэнцыя адкінула Рыжскі дагавор, назвала яго здзекам з беларускай нацыі і заклікала ўсе жывыя і адданыя беларускай справе сілы аб'яднацца вакол эміграцыйнага ўрада Рады БНР дзеля «барацьбы за нацыянальнае адраджэнне беларускага народа і аднаўленне беларускай незалежнасці».

Канферэнцыя абвясціла галоўны лозунг беларускага нацыянальнага руху: «Ні з Варшавай, ні з Масквой, а з беларускім народам». Было таксама вырашана звярнуцца да Лігі Нацый з заклікам падтрымаць барацьбу беларускага народа супраць «белых і чырвоных асімілятараў».

(Працяг будзе).

...Непобедимая и легендарная
В боях познавшая радость побед!..

— У капэзэ яго! — загадаў мэр міліцыянтам.

●

Па гэтаму часу адна замежная радыёстанцыя паведаміла, што ў правінцыйным горадзе Лабідудава парушаецца свабода слова і правы чалавека. Слухачы пачулі пра галадоўку жыхара вуліцы «Бургундыя-Днепр» Курчэўскага і пра яго арышт. Неўзабаве гэта інфармацыя трапіла і на старонкі французскай газеты, а адтуль праз прэсу дайшла і да мадам Гурон. У інтэрв'ю радыё і тэлебачанню мадам Гурон вельмі пакрыўдзілася на лабідудаўскія ўлады і раптам паведаміла, што ў знак пратэсту адмяняе свой запланаваны візіт, а ў знак салідарнасці і падтрымкі беднага настаўніка, жыхара вуліцы, названай у гонар яе сына і яго сяброў, таксама аб'яўляе галадоўку.

Заява была адразу перададзена ў французскую амбасаду і ў той жа дзень стала вядома і ў канцылярыі ўрада. Наспяваў буйны міжнародны скандал.

Некалькі прадстаўнікоў аблвыканкама, службы бяспекі, два інспектары абласнога аддзела культуры, адзін з якіх быў калісьці высланы з Літвы, а другі з Эстоніі за камуністычную дзейнасць і прапаганду, а таксама ўласны карэспандэнт абласной газеты «Сталічная праўда» па Лабідудава Шалей адразу выехалі, каб разабрацца на месцы.

Шалей быў накіраваны з камісіяй адмыслова. Рэдактар газеты загадаў яму напісаць пра тое, як цудоўна жывуць на вуліцы «Бургундыя-Днепр» людзі розных нацыянальнасцяў. Сам Шалей раней працаваў у раёнцы, дзе звярнуў на сябе ўвагу шэрагам артыкулаў па свінагадоўлі, потым быў загадчыкам аддзела прапаганды і агітацыі райкама партыі, скончыў вэпэша, а пасля «развалу» нечакана трапіў у «Сталічную праўду». Кандыдатуру на яго месца шукалі па вядомым прынцыпе: прапанавалі спачатку «свайго» чалавека. Але той не ведаў мовы. Тады зрабілі «агледзіны» нейкаму «бежанцу», потым азіяту, але тыя нават граматыкай не валодалі. Шалей жа хоць і быў беларус, родам з Лабідудаўшчыны, надта не любіў сваё, нацыянальнае, і гэта вырашыла выбар. Да таго ж Шалей добра асвятляў работу буйнога свінакомплексу.

Мэр Пузановіч у гэты час быў якраз у сябе ў кабінеце з Гепеушыным і глядзеў тэлевізар, па якім выступаў у чарговы раз беларускі паэт Шашкоў. Шашкоў вёў «круглы стол», за якім падбухторваў прысутных і гледачоў хутчэй уводзіць у якасці другой дзяржаўнай расейскую мову і адмовіцца па сутнасці такім чынам ад сваёй роднай. Мэр з Гепеушыным так упадабалі гэта, што Пузановіч выклікаў сакратарку і загадаў падрыхтаваць праект аб прысваенні Шашкову звання ганаровага грамадзяніна Лабідудава. Гепеушын жа прыватна папрасіў мэра, каб Шашкову ў знак асаблівай пашаны выслалі пакет з гуманітарнай дапамогай, і мэр ахвотна даў згоду. Але тут дзверы адчыніліся і ў пакой увайшлі незнаёмыя людзі.

— Хто такія? — незадаволена ўзняўся з крэсла мэр.

— А немцы ў вас чаму? — замест адказу раптам спытаў адзін малады чалавек з тых, хто зайшоў. І ён тыцнуў пальцам у Гепеушына, апранутага ў гуманітарную вопратку.

Мэр, які ўжо ўцяміў, што прыехала начальства са сталіцы і не якое-небудзь, а, пэўна, «вертыкаль», пачаў нешта блытана тлумачыць. Але пакрыўджаны Гепеушын завішчэў, што ён падпалкоўнік у адстаўцы, а не якісьці там немец. На гэта малады чалавек са службы бяспекі моўчкі схапіў яго за каўнер шыняля і выштурхнуў за дзверы.

— Вы газеты чытаеце, радыё слухаеце? — працягваў дапытвацца прадстаўнік улады.

Пузановіч адчуў сябе няўтульна.

— А што здарылася? — пацікавіўся ён.

— Вось паедзем і зірнём на свае вочы, — пахмурна сказаў чалавек з канцылярыі аблвыканкама і загадаў: — На вуліцу «Бургундыя-Днепр».

Толькі па дарозе мэр урэшце даведаўся, што міжнародны скандал, якога ён так баяўся, адбыўся, што мадам Гурон у знак пратэсту галадае і што французскі абмасадар вельмі незадаволены.

Праз хвіліну ўся група выйшла з машын і пачала рабіць агляд вуліцы. Як толькі яны ступілі некалькі крокаў, то дасягнулі вялізнай гары смецця, ля якой у бруднай лужыне ляжаў кормнік.

— Дык гэтак вы ўпарадкавалі вуліцу? — злосна спытаў мэра прадстаўнік улады, шукаючы куды паставіць чаравік, каб не трапіць у гразь.

Узброены дыктафонам улкар Шалей між тым пабег да шатроў, дзе зрабіў запіс пра тое, як жывецца ў Лабідудава навасёлам, але калі ў яго пачалі выцягваць з кішэняў і вырываць з рук дыктафон, хуценька рэтыраваўся. Тут ён заўважыў кормніка і аж затрымцеў: Шалей вельмі любіў пісаць пра свіней. Улкар вырашыў неадкладна запісаць на дыктафон і свіное рохканне. Шалей наблізіўся да кормніка, уключыў тэхніку і тыцнуў дыктафон у свіны лыч. Але кормнік раптам разявіў пашчу і ўхапіў дыктафон зубамі. Пачулася храбусценне. Шалей анямеў, а потым апантана пацягнуў за рэмень тэхніку са свіной пашчы. Неасцярожна ён наступіў на хвост кормніка. Той азвярэла рохкнуў і ўскочыў, распырскваючы procьму бруду.

— Дзядзечкі, сцеражыцеся! — закрычаў хлопчык, які добра ведаў злосны нораў жывёлы, але было позна.

Дзесяціпудовы кормнік нібы танк рынуў на купку візіцёраў. Прадстаўнік аблвыканкама, які прыняў удар першым, задраў ногі і заараў у смецце. Уласны карэспандэнт Шалей кінуўся наўцёк, але атрымаў у азадак і ўехаў пысай у лужу. Ад удара лыча ў жывот мэр Пузановіч са стогнам зваліўся ў запоўнены гнілой вадой яр. Кормнік увайшоў у смак ад блізкай перамогі, развіў поспех і паклаў долу двух інспектараў культуры і агента службы бяспекі.

Бляклае восеньскае сонца схавалася ў хмарах. З шатроў выбеглі цыганы і назіралі пабоішча.

●

Раніцой, як толькі дзверы камеры адчынілі, настаўнік Курчэўскі патрабаваў, каб яго зноў тэрмінова адвялі да пракурора. Неўзабаве ён ужо сядзеў у кабінеце Буракевіча.

— Хачу ў другую камеру, — папрасіўся Курчэўскі.

— Чаму? — здзівіўся Буракевіч.

Курчэўскі шчыра растлумачыў, што сядзець у адным пакоі з трактарыстам Баранам больш не мае сілы, таму што пралетар усю ноч спяваў адну і тую ж песню пра армію, а ў перапынках псаваў паветра.

Буракевіч уздыхнуў з палёгкай. Ён агледзеў змарнелага вязня, палез у стол, выцягнуў адтуль бохан хлеба і кавалак кілбасы.

— Спыняйце галадоўку, ці назад у камеру, да гэтага, як яго... Барана, — сказаў Буракевіч.

Бунтаўшчык падумаў, павагаўся, раптам моўчкі схапіў бохан і кілбасу, адкусіў па ладным кавалку і апантана запрацаваў сківіцамі.

З вачэй пераможанага цяклі слёзы.

САМЫ ДОЎГІ ДЗЕНЬ...

«КАЛІ ЗАЎТРА ВАЙНА...» Папулярнейшая даваенная песня, якую спявала ўся краіна. «Если завтра война, если завтра в поход, будь сегодня к походу готов!» Але ўжо першы дзень вайны паказаў, што да гэтага «паходу» мы не падрыхтаваныя. Трагічна не падрыхтаваныя.

Асабліва драматычна складваліся абставіны ў пачатковы перыяд вайны на Заходнім фронце (да пачатку вайны — Заходняя асобная ваенная акруга), які панёс велізарныя страты ў людзях і тэхніцы. З 44 дывізій, якія былі тут на пачатак вайны, 24 былі разгромлены. Астатнія 20 злучэнняў страцілі ў сярэднім палову сіл і сродкаў, а ВПС фронту — 1797 самалётаў.

Што ж прывяло да катастрофы савецкіх войск на Беларусі летам 1941 года? У чым прычына таго, што адна з найбольш магутных нашых груповак страціла ў першыя дні вайны большую частку сіл і сродкаў?

Па-першае, запозненыя дырэктывы аб правядзенні прыгранічных акруг у поўную баявую гатоўнасць. Адсюль для іх — аператыўная і тактычная раптоўнасць нападу немцаў. Пра гэта сведчаць і ўдзельнікі падзей з нямецкага боку, якіх у дадзеным выпадку цяжка западозрыць у фальсіфікацыі. Так, камандуючы 2-й танкавай групы генерал-палкоўнік Ганс Гудэрыян успамінае: «... 20 і 21 чэрвеня знаходзіўся ў перадавых часцях маіх карпусоў, правяраючы іх гатоўнасць да наступлення. Старраннае назіранне за рускімі пераконвала мяне ў тым, што яны нічога не падазраюць аб нашых намерах. У двары крэпасці Брэста, які прагледжваўся з нашых назіральных пунктаў, пад гукі аркестра яны праводзілі развод караулаў. Берагавыя ўмацаванні ўздоўж Заходняга Буга не былі заняты рускімі войскамі...

Перспектывы захавання моманту раптоўнасці былі настолькі вялікія, што ўзнікла пытанне, ці варта пры такіх абставінах праводзіць артылерыйскую падрыхтоўку?..»

Па-другое, ракавыя наступствы мела тое, што варожая разведка (гэта пры нашай звышпільнасці!) дасканальна ўскрыла сістэму дыслакацыі нашых сіл і сродкаў, як і інфраструктуру іх забеспячэння, камунікацый, сувязі і г. д., у прыгранічнай зоне прыкладна на глыбіню 300 кіламетраў. Прывяду толькі адзін прыклад. Савецкія ВПС у першы дзень вайны страцілі каля 1200 самалётаў, галоўным чынам новых канструкцый, пераважна на аэрадромах, а не ў паветры. Толькі Заходні фронт страціў 738 самалётаў.

Па-трэцяе, слабасць нашага супраціўлення першым ударам ворага была вынікам таго, што перад самым нападам Германіі пачалі праводзіцца вучэбныя зборы артылерыйскіх, у тым ліку зенітных сродкаў, і яны апынуліся ў глыбокім нашым тыле.

Па-чацвёртае, арганізацыю трывалай абароны абцяжарвала зусім недастатковае аператыўнае забеспячэнне заходніх тэрыторый, якія ўвайшлі ў склад краіны.

Па-пятае, меў месца пралік Сталіна ў вызначэнні верагоднага напрамку галоўнага ўдару агрэсара, чым і была выклікана адносная слабасць Заходняга фронту ў параўнанні з Паўднёва-Заходнім.

Заходняя ваенная акруга (камандуючы генерал арміі Д. Паўлаў, начальнік штаба генерал-маёр У. Клімоўскіх, член Ваеннага савета карпусны камісар А. Фаміных), якая прыкрывала напрамак на ўчастку ад паўднёвай граніцы Літоўскай ССР да паўночнай граніцы Украінскай ССР, была адной з мацнейшых акруг у Савецкіх Узброеных Сілах. Па сваім складзе яна саступала толькі Кіеўскай ваеннай акрузе. У ёй налічвалася каля 672 тыс. чалавек, 10087 гармат і мінамётаў, 2201 танк і 1909 самалётаў. Гэта складала чвэрць войск, размешчаных у заходніх акругах.

На пачатак вайны большасць злучэнняў знаходзілася ў стадыі рэарганізацыі, пераўзбраення і фарміравання. З шасці ствараемых механізаваных карпусоў амаль цалкам меў матэрыяльную частку толькі 6-ты. Астатнія пяць былі ўкамплектаваны на 5—50 працэнтаў танкамі БТ і Т-26. Тры з чатырох матарызаваных дывізій наогул не мелі танкаў, аўтатранспарту і сродкаў цягі для артылерыі. 17-ты і 20-ы мехкарпусы фактычна былі без танкаў.

Нягледзячы на трывожную абстаноўку, камандаванне акругі не адмяніла вучэбных збораў артылерыі. Фактычна злучэнні 3-й і 10-й армій сустрэлі вайну без зенітнага прыкрыцця, бо артылерыя знаходзілася на акруговым палігоне. Толькі артылерыя 4-й арміі, якая мела палігон на поўдзень ад Брэста, закончыла стрэльбы і паспела ўліцца ў свае злучэнні.

Аператыўнае разгортванне войск ажыццяўлялася па плане прыкрыцця дзяржаўнай граніцы, які 11 чэрвеня 1941 года быў прадстаўлены ў Наркамат абароны. Нягледзячы на тое, што план зацверджаны не быў, паводле яго на ўчастку ў 470 кіламетраў разгортваліся чатыры арміі... Паласа абароны 3-й арміі дасягала 120 кіламетраў, 10-й — 200 кіламетраў, 4-й — 150. Паміж 10-й і 4-й арміямі павінна была заняць абарону 13-я армія, якая фарміравалася ў глыбіні (13-я армія к пачатку вайны так і не была сфарміравана).

Аналіз плана абароны дзяржаўнай граніцы паказвае, што асноўная маса злучэнняў акругі засяроджвалася ў Беластоцкім выступе. З 26 дывізій першага эшалона тут разгорталіся 19, у тым ліку ўсе танкавыя і механізаваныя...

У першы дзень вайны 4-я танкавая група Гепнера, якая ўдарыла па правым флангу 3-й арміі ЗахАВА, прабіла глыбокі праход, у які ўварваўся танкавы корпус Манштэйна. Да вечара тры савецкія дывізіі былі рассеяны, а пяць іншых панеслі страты да 70 працэнтаў асабовага саставу. 14-ы механізаваны корпус, які дыслацыраваўся ў раёне Пружаны—Кобрын, падвергся такому магутнаму ўдару нямецкай авіяцыі, што нават не паспеў выйсці ў бяспечнае месца і быў цалкам знішчаны. 13-ы механізаваны корпус, які знаходзіўся бліжэй да мяжы, ужо вечарам пачаў бый бой, але з-за недахопу гаручага, боепрыпасаў і тэхнічных паломак не змог арганізаваць дастаткова магутны адпор і трапіў у акружэнне. Аналагічны лёс спасціг большасць часцей акругі, пра што сведчыць наступны дакумент:

ОПЕРАТИВНЯА СВОДКА
ШТАБА 4-Й АРМИИ
ЗАПАДНОГО ФРОНТА N 01

24 ИЮНЯ 1941 Г.

1. Части 4-й армии после бандитского налета противника отходили, оказывая сопротивление, по рубежам на Картуз-Березу и к 18.00 24.6 отошли с остатками своих корпусов на рубеж р. Щара, где закрепляются для оказания дальнейшего сопротивления.

2. Остатки частей 28 ск. 6 і 42 сд после оборонительных боев.. не имеют боеспособности.

3. 75 сд — сведений нет...

4. 55 сд... не выдержала наступления мотомехчастей противника при сильной авиационной подготовке, начала отход...

5. 14 мк, активно обороняясь, переходя неоднократно в контратаки, понес большие потери в материальной части и личном составе и к 25.6 не представляет боеспособного соединения...

6. С 49 сд с момента выхода по тревоге связи нет...

Отходящие беспорядочно подразделения, а иногда и части, приходится останавливать и поворачивать на фронт командирам всех степеней, начиная от командующего армией, хотя эти меры, несмотря даже на применение оружия, должного эффекта не дали...

Начальник штаба 4-й армии поковник ***САНДАЛОВ.***

Да зыходу чацвёртага дня вайны як на правым, так і на левым флангу Заходняга фронту нямецкія танкавыя злучэнні прасунуліся ў глыб тэрыторыі Беларусі да 200 кіламетраў. Ужо 26 чэрвеня перадавыя атрады 2-й і 3-й нямецкіх танкавых груп прарваліся на подступы да Мінска. Тут яны былі сустрэты спешна высунутымі на рубеж Мінскага ўмацаванага раёна злучэннямі 2-га і 44-га стралковых карпусоў, кіраўніцтва якімі ажыццяўляла ўпраўленне 13-й арміі...

Разгарнуўшыся на фррнце звыш 100 кіламетраў, яны на працягу 26-28 чэрвеня адбівалі атакі танкавых часцей праціўніка. Пасля двухдзённых баёў на подступах да Мінска ўдарным групіроўкам 3-й і 2-й нямецкіх танкавых груп удалося на шэрагу ўчасткаў прарваць абарону 13-й арміі. 28 чэрвеня яны злучыліся ў раёне Мінска, перахапіўшы шляхі адыходу большасці дывізій 3-й і 10-й армій. На захад ад Мінска, у раёне, цэнтрам якога была Налібоцкая пушча, апынулася ў акружэнні большасць дывізій 3-й і 10-й армій, а таксама частка сіл 13-й арміі.

Неўвядальнай славай пакрылі сябе воіны 100-й стралковай дывізіі (камандзір генерал-маёр І. Русіянаў) у баях у раёне Астрашыцкага Гарадка. Толькі за тры дні, з 26 па 28 чэрвеня, яны спалілі больш за сто танкаў і знішчылі адзін пяхотны і адзін танкавы полк, той самы, што быў пераапрануты ў парадную форму, каб прайсці ў ёй па вуліцах захопленага Мінска.

У першы дзень вайны Заходні фронт панёс велізарныя страты асабовага складу і тэхнікі. Толькі баявыя страты склалі звыш 500 тысяч чалавек (77 працэнтаў штатнага саставу). Калі ўлічыць, што ў першыя дні вайны ў дзейную армію было мабілізавана больш за 400 тысяч чалавек і большая частка з іх загінула, так і не трапіўшы ні ў якія спісы, то можна меркаваць, што гэтая лічба перавысіць 650 тысяч чалавек. І гэта без уліку тых, хто загінуў у палоне, у партызанскіх атрадах і г. д. Дакладную лічбу загінуўшых на тэрыторыі Беларусі ў пачатковы перыяд вайны ўстанавіць немагчыма.

Таксама нельга дакладна ўстанавіць месцы масавых пахаванняў. Гэта тлумачыцца перш за ўсё тым, што выканаць патрабаванні загада Народнага камісара абароны N 138 ад 15 сакавіка 1941 года аб парадку пахавання загінуўшых у баях у тых умовах, калі тэмпы наступлення нямецкіх войск дасягалі 200 кіламетраў у суткі, было нават пад пагрозай расстрэлу немагчыма. Такім чынам, па розных крыніцах, на тэрыторыі Беларусі застаюцца непахаванымі ад 500 тысяч да 1 мільёна салдат і афіцэраў Чырвонай Арміі.

Вайна пакацілася па нашай шматпакутнай зямлі, валочачы за сабою густы шлейф крыві, гора, слёз. Магчыма, ён быў бы крыху меншы, калі б не падсілкоўваўся пастаянна самай разнастайнай хлуснёй. Шмат яе было нават у чыста ваенных справах, асабліва ў першыя дні і месяцы вайны, калі пісаліся лжывыя рапарты, данясенні і зводкі, калі жаданае па прывычцы выдавалася за сапраўднае, калі дзеля ўзнагароды або прыхільнасці начальства гналі пад кулямёты салдат, засцілаючы іх трупамі схілы нікому часам непатрэбных высотак. Але гаварыць пра гэта было не прынята і нават небяспечна як у час вайны, так і пасля яе.

Праўда, ніколі не ўпісвалася ў ідэалогію таго часу. Толькі нядаўна мы пачалі даведвацца, якую цану заплацілі за перамогу. Дык давайце ўспомнім усіх, хто аддаў сваё жыццё ў тыя страшныя дні, успомнім дзеля таго, каб гэтая трагедыя больш ніколі не паўтарылася.

Ігар КУЗНЯЦОЎ,
кандыдат гістарычных навук

Марцін КОЎЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Хамяць расійскія «мас-медыя», і нас не здзівіць інцыдэнт, калі пра лідэра суседняга напішуць: «Вось ваш прэзідэнт». Чакайце, здзейснім планы смелыя, у мове выправім акцэнт, зліёмся некалі ў цэлае, — і хто шчэ будзе прэзідэнт!

●

«Хто не працуе, той не ясі» — быў такі прынцып на Белай Русі. «Быў», бо цяпер на Белай Русі хоць і працуеш ты, а не ясі.

●

Аэрадром пад Пінскам, цынкавая дамавіна, беларуса з Паўднёвай Амерыкі прывезлі хаваць на радзіму. Прыхамаць мільянера? Згадкі дзяцінства салодкія? Тут, а не ў Амерыцы пахаваны ягоныя продкі. Дзе ж ты, душы айчына, і што ў жыцці ўчынак?

●

Веласіпеднаму заводу не плацяць суседзі, і завод выдае зарплату веласіпедамі. Купіў бы і я колы ды руль, дык і нам не плацілі дасюль. Неплацяжы... Неплацяжы... Мо веласіпеднаму дапамогуць з-за мяжы?

●

П'яны штодня ў сцельку, а пачынаў з глытка. І кілішак — бутэлька, хай паменшаная, а без дна.

●

Перажыў узлёт свой анекдот, не даюць за анекдоты нават год. Не даюць? Дакладней, не давалі. Анекдоты вам не тралі-валі. Усе, хто пра сябе гавораць: «Ён», бачаць у анекдоце закідон. Кажуць, ёсць загад з пракуратуры выяўляць разносчыкаў «халтуры», бесспагадна браць у абарот... Дык ці дзешавее анекдот?

●

Гетэры — філасофскія палюбоўніцы — ведалі штосьці аб прычынах прычын. А сённяшнія путаны — якія з іх суразмоўніцы, не тая гуманітарная падрыхтоўка жанчын. Выявілася, аднак, што і кухаркі не спраўляюцца з кіраўніцтвам гаспадаркай. Ёсць інфармацыя: уся адукацыя мае патрэбу ў рэфармацыі.

●

Пусты «кацялок» на плячах салдафона, «шарнірная» шыя ад частых паклонаў, рамёны, што рана звяло без прычыны... Не глядзіце на профіль, углядзіцеся ў спіны.

●

Нічога не зробіш, давядзецца старыцца, згодзен на нейкія там маршчыны, але адкуль, люстэрка, тыя брыдотныя тварыкі, пакутлівыя грымасы, кіслыя міны? Што там наогул у цябе за крутня, не, прырода, гэта не я!

●

Усё было як заўсёды: усклалі вянкі зранку, зняліся ля помнікаў, а тады напіліся афганцы. Адступі, міліцэйскі канвой, не згасай агонь ачышчальны, дай забыцца на страшны на той амаральны «інтэрнацыянальны».

●

Славянскі базар: хай яны аддадуць нам даўгі, каб мы маглі разлічыцца з крэдыторамі, хай тыя расплацяцца з сумежнікамі, каб яны ліквідавалі запазычанасць, хай неплацельшчыкі задаволяць нашы прэтэнзіі, а тады — чаго базарыць — дружба за дружбу.

●

Хто яны, ільготнікі, — гаротнікі ці мярзотнікі, удзельнікі ці насельнікі, ашуканцы ці ўстрыманцы? Трывожыцца адміністрацыя — чакае адказу нацыя. Аб'яднаць нас аб'яднаюць, але ж нас і выбіраюць.

●

Адзін першы, хоць і не лепшы, другі галоўны, хоць і не галаўны, трэці дужы, хоць і не дужа. Заменіць лепшымі горшых? А як выявіцца, што і найвышэйшы — з нізкіх?

●

Бяднеем і галеем, ледзьледзь трымаем курс, а нас крапяць ялеем: адкіды — ваш рэсурс. Святкуем з той нагоды, мацнеем з той маны, адходы — у даходы, і зажывём, паны!

●

Аб'ява ля сельскай лаўкі: «Прадаецца хата ў вёсцы». Ці маці ў кагосьці памерла, ці маркоціцца ў сынавай камуналцы...

ЛіМ ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх пісьменнікаў; Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь; калектыў рэдакцыі газеты "Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Газету рэдагавалі

Х.Дунец	(1932-35)
І.Гурскі	(1935-41)
А.Куляшоў	(1945-46)
М.Горцаў	(1947-49)
П.Кавалёў	(1949-50)
В.Вітка	(1951-57)
М.Ткачоў	(1957-59)
Я.Шарахоўскі	(1959-61)
Н.Пашкевіч	(1961-69)
Л.Прокша	(1969-72)
Х.Жычка	(1972-76)
А.Асіпенка	(1976-80)
А.Жук	(1980-86)
А.Вярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Міхась ЗАМСКІ,
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Жана ЛАШКЕВІЧ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Барыс ПЯТРОВІЧ *першы намеснік галоўнага рэдактара,*
Юрась СВІРКА,
Віктар ШНІП *намеснік галоўнага рэдактара*

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
прыёмная рэдакцыі — 332-461
намеснікі галоўнага рэдактара — 332-525, 331-985
аддзелы:
публіцыстыкі — 332-525
пісьмаў і грамадскай думкі — 331-985
літаратурнага жыцця — 332-462
крытыкі і бібліяграфіі — 332-204
паэзіі і прозы — 332-204
музыкі — 332-153
тэатра, кіно і тэлебачання — 332-153
выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў — 332-462
навін — 332-462
мастацкага афармлення — 332-204
фотакарэспандэнт — 332-462
бухгалтэрыя — 268-640

Пры перадруку просьба спасылацца на "ЛіМ". Рукапісаў рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра "ЛіМ"
Апаратныя сродкі і тэхнічная падтрымка — фірма "Дайнова"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку" (г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 7235.
Нумар падпісаны 14.09.1995 г.
Заказ 3798

1 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
1 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12